

Eduskunnan oikeusasiamies

Sisäministeriön kertomus salaisten pakkokeinojen sekä salaisten tiedonhankintakeinojen ja niiden suojaamisen käytöstä ja valvonnasta muissa poliisiyksiköissä kuin suojelupoliisissa vuonna 2019

Sisäministeriö toimittaa ohessa pakkokeinolain (806/2011) 10 luvun 65 §:n 2 momentissa, poliisilain (872/2011) 5 luvun 63 §:n 2 momentissa ja esitutkinasta, pakkokeinoista ja salaisesta tiedonhankinnasta annetun valtioneuvoston asetuksen (122/2014) 22 §:ssä tarkoitetun vuosittaisen kertomuksen salaisten pakkokeinojen sekä salaisten tiedonhankintakeinojen ja niiden suojaamisen käytöstä ja valvonnasta muissa poliisiyksiköissä kuin suojelupoliisissa.

Kertomus ja sen salainen osio on laadittu Poliisihallituksessa. Kyseinen kertomus toimii samalla yllä mainituissa lainkohdissa tarkoitettuna sisäministeriön kertomuksena eduskunnan oikeusasiamiehelle. Suojelupoliisia koskeva salassa pidettävä kertomus toimitetaan erikseen.

Osastopäällikkö

Tero Kurenmaa

Hallitussihteeri

Heidi Lempio

Asiakirja on sähköisesti allekirjoitettu asianhallintajärjestelmässä. Sisäministeriö 13.03.2020 klo 11:21. Allekirjoituksen oikeellisuuden voi todentaa kirjaamosta.

Liitteet

Poliisihallituksen kertomus sisäministeriölle poliisin salaisesta tiedonhankinnasta ja sen valvonnasta (id ID-2027839) ja kertomuksen salassa pidettävä osio (2 s.), suojaustaso III

Jakelu

Eduskunnan oikeusasiamies

Tiedoksi

Sisäministeri Maria Ohisalo
 Valtiosihteeri Olli-Poika Parviainen
 Kansliapäällikkö Kirsi Pimiä
 Erityisavustaja Sami Kerman

Kertomus

SM207959

09.01.01.00

13.03.2020

SMDno-2020-287

03.02.2020

Poliisihallituksen kertomus sisäministeriölle poliisin salaisesta tiedonhankinnasta ja sen valvonnasta vuonna 2019

Sisällysluettelo

Sisällysluettelo	ii
1. YLEISTÄ	1
2. SALAISEN TIEDONHANKINNAN LUKUMÄÄRÄTIEDOT JA NIIDEN ARVIOINTIA	2
2.1. Telepakkokeinot	2
2.1.1. Yleistä	2
2.1.2. Pakkokeinolakiperusteiset telepakkokeinot	2
2.1.2.1. Toteutuneiden telepakkokeinodiaarien lukumäärät	2
2.1.2.2. Myönnettyjen telepakkokeinovaatimusten ja -lupien lukumäärät	3
2.1.2.3. Hylättyjen / ei-käytettyjen telepakkokeinovaatimusten lukumäärät	4
2.1.2.4. Perusterikokset telekuuntelussa ja -valvonnassa rikoslajeittain	5
2.1.2.5. Perusterikokset televalvonnassa rikoslajeittain	6
2.1.2.6. Perusterikokset televalvonnassa teleosoitteen tai -päätelaitteen haltijan suostumuksella	7
2.1.2.7. Perusterikokset sijaintitiedon hankkimisessa epäillyn ja tuomitun tavoittamiseksi	7
2.1.2.8. Perusterikokset tukiasematietojen hankkimisessa	8
2.1.2.9. Telepakkokeinon kohteena olleiden henkilöiden lukumäärät	9
2.1.2.10. Telepakkokeinojen kohteina olleiden teleosoitteiden lukumäärät	11
2.1.2.11. Telepakkokeinojen merkityksellisyysarviot	12
2.1.2.12. Pakkokeinojen käytöstä ilmoittaminen	12
2.1.2.13. Kuuntelukiellot	13
2.1.2.14. Ylimääräisen tiedon käyttäminen	13
2.1.3. Poliisilakiperusteiset telepakkokeinot	13
2.1.3.1. Toteutuneiden telepakkokeinodiaarien lukumäärät	13
2.1.3.2. Myönnettyjen telepakkokeinovaatimusten / -päättösten lukumäärät	14
2.1.3.3. Myönnettyjen televalvontalupien / -päättösten lukumäärät	14
2.1.3.4. Hylättyjen / ei-käytettyjen telepakkokeinovaatimusten lukumäärät	15
2.1.3.5. Perusterikokset telekuuntelussa ja -valvonnassa rikoslajeittain	16
2.1.3.6. Perusterikokset televalvonnassa rikoslajeittain	16
2.1.3.7. Perusterikokset televalvonnassa teleosoitteen tai -päätelaitteen haltijan suostumuksella ..	16
2.1.3.8. Perusterikokset tukiasematietojen hankkimisessa	16
2.1.3.9. Telepakkokeinojen kohteena olleiden henkilöiden lukumäärät	16
2.1.3.10. Telepakkokeinojen kohteena olleiden teleosoitteiden ja -päätelaitteiden lukumäärät	17
2.1.3.11. Telepakkokeinojen merkityksellisyysarvio	18
2.1.3.12. Telepakkokeinojen käytöstä ilmoittaminen	19
2.1.3.13. Ylimääräisen tiedon käyttäminen	19
2.1.3.14. Kuuntelukiellot	19
2.2. Tiedon tallennusvelvollisuus	19
2.2.1. Yleistä	19
2.2.2. Takautuvat telepakkokeinot, pakkokeinolaki	19

2.2.3. Takautuvat telepakkokeinot, poliisilaki.....	20
2.2.4. Poliisilain mukaiset tiedonsaantipyynnöt (toteutettu televalvontarikoksen tutkimiseksi).....	21
2.3. Tarkkailutyypiset tiedonhankintakeinot.....	22
2.3.1. Yleistä.....	22
2.3.2. Pakkokeinolain mukainen tekninen ja suunnitelmallinen tarkkailu.....	22
2.3.2.1. Tuomioistuimessa myönnettyjen pakkokeinovaatimusten lukumäärät	22
2.3.2.2. Poliisiviranomaisen tekemät pakkokeinopäätökset (tekninen / suunnitelmallinen tarkkailu).....	22
2.3.2.3. Toteutuneet tarkkailut ja tekniset tarkkailut pakkokeinotyypeittäin.....	24
2.3.2.4. Perusterikokset teknisissä katseluissa.....	24
2.3.2.5. Perusterikokset teknisissä kuunteluissa (sisältää viranomaisten tiloissa tapahtuneen ja asuntokuuntelun).....	25
2.3.2.6. Perusterikokset teknisissä seurannoissa.....	25
2.3.2.7. Perusterikokset suunnitelmallisissa tarkkailuissa	26
2.3.3. Poliisilain mukainen tekninen ja suunnitelmallinen tarkkailu	27
2.3.3.1. Poliisiviranomaisen tiedonhankintapäätösten lukumäärät.....	27
2.3.3.2. Toteutuneet tekniset tarkkailut tiedonhankintatyypeittäin	27
2.3.3.3. Perusterikokset teknisissä katseluissa.....	28
2.3.3.4. Perusterikokset teknisissä kuunteluissa	29
2.3.3.5. Perusterikokset teknisissä seurannoissa.....	29
2.3.3.6. Perusterikokset suunnitelmallisissa tarkkailuissa	30
2.3.4. Teknisten ja suunnitelmallisten tarkkailujen merkityksellisyysarvio	31
2.3.5. Teknisen ja suunnitelmallisen tarkkailun käytön kesto	32
2.3.6. Teknisen ja suunnitelmallisen tarkkailun käytöstä epäilylle ilmoittaminen	33
2.3.7. Teknisten ja suunnitelmallisten tarkkailujen kohteena olevien henkilöiden lukumäärä	35
3. POLIISI- JA PAKKOKKEINOLAIN MUKAISET ERITYISET SALAISET PAKKOKKEINOT	36
3.1. Tietolähdetoiminta ja tietolähteen ohjattu käyttö	36
3.2. Peitetoiminta (myös tietoverkossa).....	36
3.3. Valeosto (myös tietoverkossa).....	36
3.4. Valvottu läpilasku	37
3.5. Salaisen tiedonhankinnan käytön suojaaminen	37
4. SUORITETTU LAILLISUUSVALVONTA JA VALVONTAHAVAINNOT	38
4.1. Yleistä	38
4.2. Poliisihallituksen tarkastushavainnot	38
4.2.1. Yleistä Poliisihallituksen suorittamasta valvonnasta.....	38
4.2.2. Poliisihallituksen poliisiyksiköissä tekemät havainnot	39
4.3. Poliisiyksiköiden tekemät valvontahavainnot	40
4.4. Laillisuusvalvonnallisesti merkitykselliset seikat.....	42
4.4.1. Oikeudellisten asioiden yksiköt (oikeusyksiköt).....	42
4.4.2. Salaisten pakkokeinojen asiankäsittelyjärjestelmä (Salpa)	42
4.4.3. Poliisihallituksen Salpa-määräys	43

4.4.4. Salaisen tiedonhankinnan seurantaryhmä	43
4.4.5. Koulutus-, ohjaus- ja selvitystoiminta	43
4.4.5.1. Koulutus.....	43
4.4.5.2. Salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu virkamies (Stek-pov) -koulutus	44
4.4.5.3. Eduskunnan oikeusasiamiehen pyyntö	44
4.4.6. Ongelmat / kehittämistarpeet	44
5. LOPUKSI	46
Liitteet.....	46

1. YLEISTÄ

Poliisin hallinnosta annetun lain 1 §:n (26.6.2009/497) mukaisesti sisäministeriö on vastannut vuoden 2010 alusta lukien poliisin toimialan ohjauksesta ja valvonnasta sekä erikseen ministeriölle säädettävistä poliisin toimialaan kuuluvista tehtävistä.

Vuonna 2010 toimintansa aloittanut sisäministeriön alainen Poliisihallitus toimii poliisin ylijhtona. Poliisihallituksen tehtävänä on sisäministeriön ohjauksen mukaisesti (poliisin hallintolaki 4 §) muun muassa suunnitella, kehittää, johtaa ja valvoa poliisitoimintaa ja sen tukitoimintoja.

Poliisihallituksen alaisia valtakunnallisia yksiköitä vuonna 2019 olivat Keskusrikospoliisi ja Poliisiammattikorkeakoulu. Poliisihallituksen alainen paikallishallintoviranomainen (yksikkö) on poliisilaitos, joita on yksitoista.

Sisäministeriö antaa poliisin salaisen tiedonhankinnan käytöstä ja sen valvonnasta vuosittain kertomuksen, joka toimitetaan eduskunnan oikeusasiamiehelle. Vuosikertomus sisältää muun muassa tilastotietoja tarkasteluvuonna käytetyistä tiedonhankintamenetelmistä. Vuosikertomuksen ja sen sisältämien tilastojen luontiperusteena ovat vuoden 2018 osalta olleet poliisilain (872/2011) 5 luvun 63 § 2 momentti, pakkokeinolain (806/2011) 10 luvun 65 § 2 momentti, valtioneuvoston asetus "esitutkinnasta, pakkokeinoista ja salaisesta tiedonhankinnasta" (122/2014) 22 § ja Poliisihallituksen antama määräys "Poliisin salaisen tiedonhankinnan järjestäminen, käyttö ja valvonta" (POL-2018-11889).

Tämä Poliisihallituksen kertomus tiedonhankinnan käytöstä ja sen valvonnasta vuodelta 2019 pitää sisällään pakkokeinolain (806/2011) 10 luvun salaiset pakkokeinot sekä niiden käytön suojaamiset sekä poliisilain (872/2011) 5 luvun salaiset tiedonhankintakeinot sekä niiden käytön suojaamiset. Kertomuksessa salaisella tiedonhankinnalla tarkoitetaan tiedonhankintaa kohteen tietämättä em. poliisi- ja pakkokeinolain mukaisia valtuuksia käyttäen.

Tämä Poliisihallituksen kertomus sisältää sekä julkisen että salaiseksi turvaluokitellun (LIITE 1) osion. Tietoja selvityksen julkiseen osioon on sisällytetty siinä määrin kuin julkisuuslain säädöksen perusteella on mahdollista.

Valeoston, peitetoiminnan, peitellyn tiedonhankinnan, valvotun läpilaskun, (ohjatun) tietolähdetoiminnan ja harhauttavien tai peiteltyjen rekisterimerkintöjen ja väärrien asiakirjojen käyttämisen ja tarkkojen lukumäärätietojen esiin tuomista julkisessa osiossa rajaavat osaltaan kyseisten keinojen vähäinen määrä, törkeiden rikosten paljastamisen ja selvittämisen keskeneräisyys, taktisten ja teknisten tutkintamenetelmien paljastumisen estäminen sekä toimintaan osallistuneiden turvallisuuden takaaminen. Näistä syistä johtuen em. menetelmien tiedot eivät selvityksen julkisessa osiossa ole yksilöiviä.

Suojelupoliisin toimialueensa tiedonhankintavaltuuksien käyttöä, eikä myöskään sen käyttämien toimenpiteiden lukumäärätietoja, ole sisällytetty tähän kertomukseen eikä sen salaiseen liitteeseen.

Salaisten tiedonhankintakeinojen asiankäsittely keskitettiin pääosin 1.11.2004 alkaen keskusrikospoliisin ylläpitämän salaisten tiedonhankintakeinojen asiankäsittelyjärjestelmän (jäljessä Salpa-järjestelmä) kautta tapahtuvaksi. Tämän kertomuksen määrälliset tiedot perustuvat pääosin tästä järjestelmästä keskusrikospoliisilta saatuihin tietoihin.

Poliisiyksiköt (valtakunnalliset yksiköt ja poliisilaitokset) ovat raportoineet Poliisihallitukselle vuoden 2020 alussa salaisen tiedonhankinnan käytöstä ja siihen kohdistuvasta valvonnasta vuoden 2019 osalta. Kertomuksen valmistelijana Poliisihallituksessa on toiminut poliisitarkastaja Klaus Geiger.

2. SALAISEN TIEDONHANKINNAN LUKUMÄÄRÄTIEDOT JA NIIDEN ARVIOINTIA

2.1. Telepakkokeinot

2.1.1. Yleistä

Telepakkokeinoista saadut tiedot on toimitettu keskusrikospoliisin tiedusteluosaston erityisoperaatiot -linjan televiestintäyksiköltä ja sisältää vuoden 2019 tilastot poliisin telepakkokeinoista ja tiedon tallennusvelvollisuudesta.

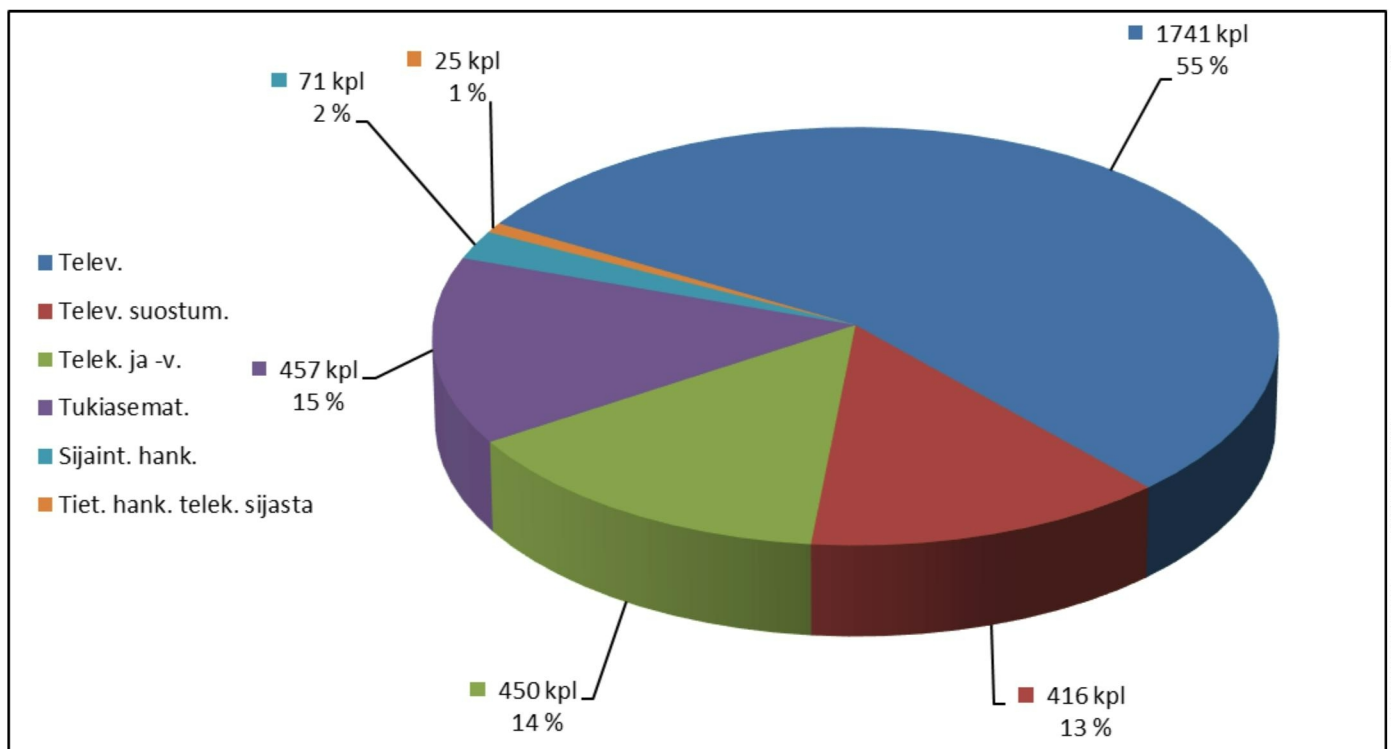
Tilastot on luotu salaisten pakkokeinojen Salpa-asianhallintajärjestelmästä. Osassa tilastoja on vertailulukuina aiempien vuosien tilastotietoja.

2.1.2. Pakkokeinolakiperusteiset telepakkokeinot

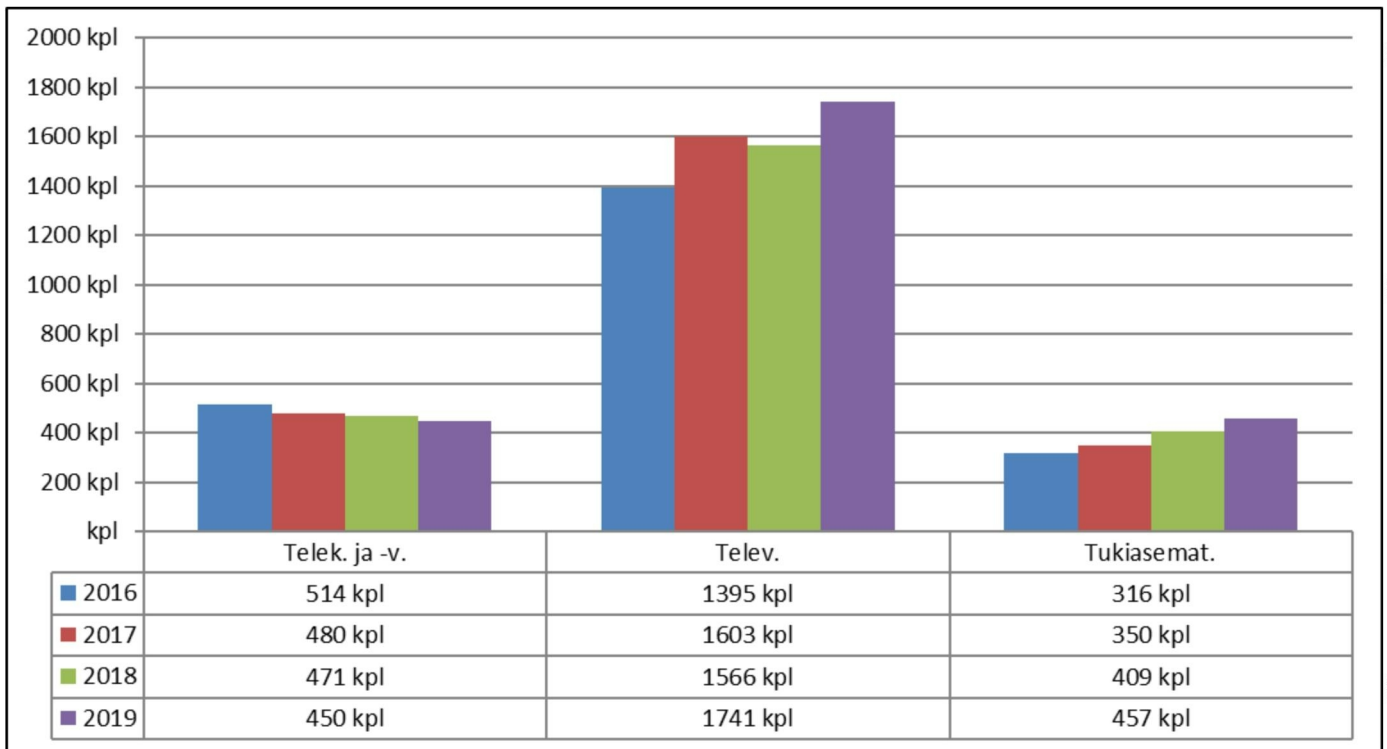
2.1.2.1. Toteutuneiden telepakkokeinodiaarien lukumäärät

Toteutuneiden telekuuntelu ja -valvontadiaarien määrä jatkaa laskuaan edellisvuosien tapaan. Näiden määrä on jo lähes 400 diaaria pienempi kuin huippuvuonna 2013. Osittain tämä johtuu viestinnän siirtymisestä yhä enenevässä määrin vaihtoehtoisin viestintätapoihin, joihin kohdistetaan muunlaista tiedonhankintaa. Toisena selityksenä voi olla kohdehenkilöiden vieraskielisyys ja siihen liittyvä tulkkauksen suuret kustannukset sekä reaaliaikaisuuden menettäminen. Tulkattu tieto on usein liian myöhään tutkijoiden tiedossa.

Televalvontadiaarien lukumäärä jatkoi nousua vuoden tauon jälkeen; se onkin käytetyin telepakkokeino. Yhtenä syynä tähän voi pitää sen käyttökelpoisuutta tutkittavasta rikoslajista riippumatta. Televalvonnan suurta määrää selittää myös se, että sen käyttöedellytykset ovat lievemmat kuin telekuuntelussa. Televalvontarikosten rikoslajianalyysin perusteella (Kaavio 7.) keinon käytön perusteena olevien perusterikosten prosentuaalinen jakautuminen on pysynyt suhteellisen muuttumattomana.

Kaavio 1. Toteutuneiden telepakkokeinodiaarien lukumäärät (kaikki 2019)

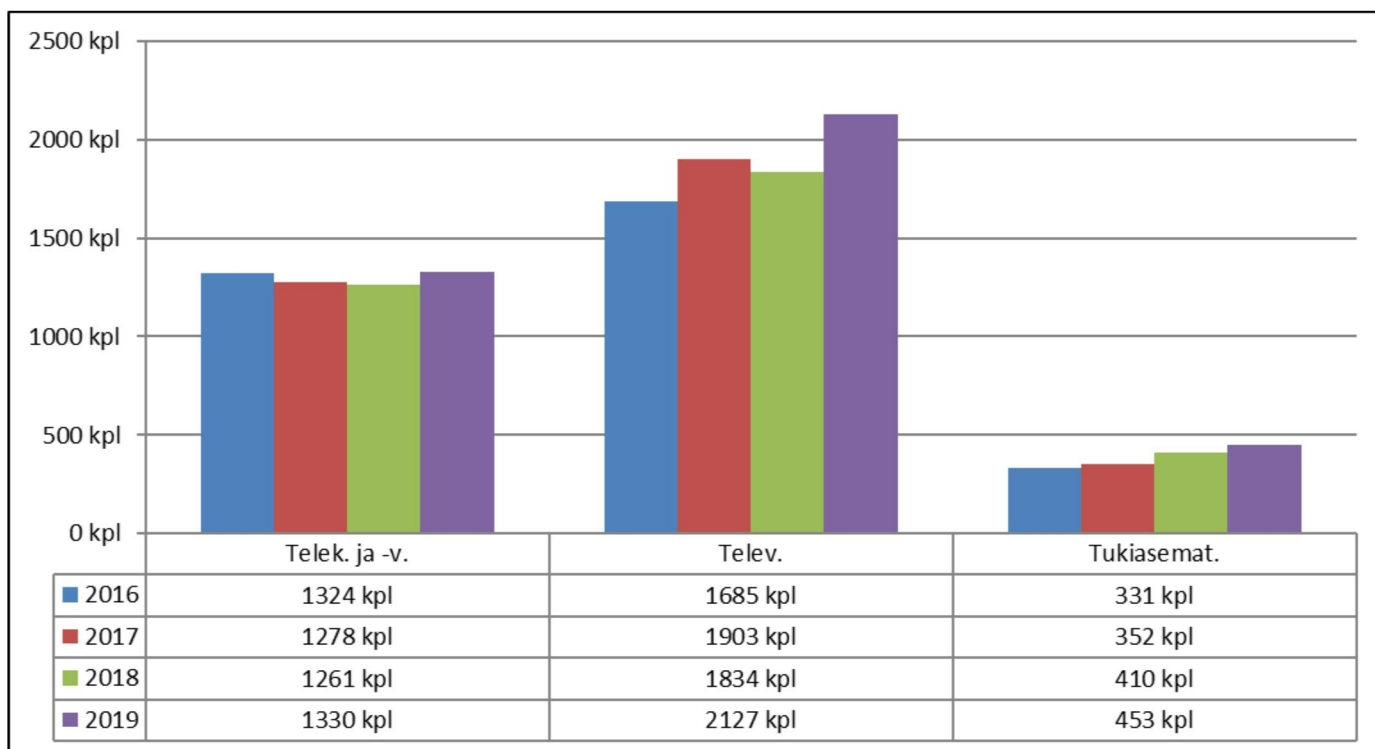
Kaavio 2. Toteutuneiden telepakkokeinodiaarien lukumäärät vuosittain (merkittävimmät 2016-2019)

2.1.2.2. Myönnettyjen telepakkokeinovaatimusten ja -lupien lukumäärät

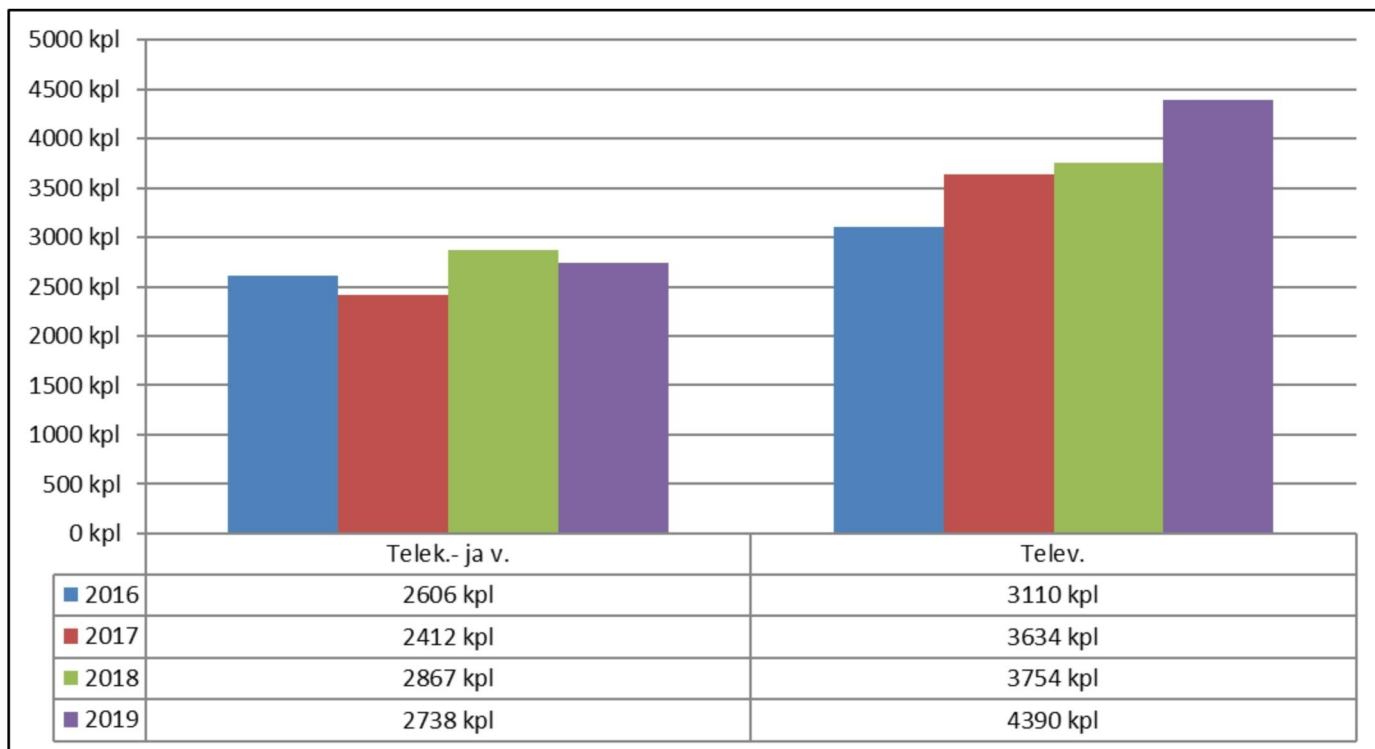
Telekuuntelu ja -valvontavaatimusten määrien vuosia jatkunut laskeva tendenssi on tahtunut lievästi nousuun. Televalvontavaatimusten määrät ovat pysyneet samassa suhteessa televalvontadiaarien lukumäärään. Tukiasematietovaatimukset nousivat tarkastelujaksolla edelleen uuteen ennätykseensä. Keino on erityisen käyttökelpoinen yhä lisääntyneen ulkomaisen liikkuvan rikollisuuden tutkinnassa, joka saattaa selittää tapahtunutta nousua.

Tarkastelujaksolla pidättämiseen oikeutetun virkamiehen ns. kiirepäätöksiä oli tehty yhteensä 42 kertaa, joista 28 päätöstä oli tehty televalvonnan osalta. Näistä 23 päätöstä oli tehty rikoslain 21 luvun mukaisesti henkeen ja terveyteen kohdistuvien rikosten tutkimiseksi. Käräjäoikeus on todennut 27 päätöksen kohdalla edellytysten olleen voimassa. Yhdessä tapauksessa yleisjohtajana toiminut virkamies oli tehnyt kiirepäätöksen, jonka tutkinnanjohtaja oli lopettanut edellytysten puuttuessa sekä hävittänyt saadut tiedot. Kaikki edellä mainitut osoittavat sen, että pidättämiseen oikeutetun virkamiehen kiirepäätökset ovat hyvin harkittuja ja perusteltuja myös asiaan kantaa ottaneiden käräjäoikeuksien mielestä.

Myönnettyjen pakkokeinovaatimusten ja myönnettyjen pakkokeinolupien suuri lukumääräinen ero johtuu puhtaasti tilastointitavasta. Viittaus lupiin tarkoittaa kohdekohtaista tietoa siitä myönnettiinkö tuomioistuimessa tätä liittymää koskeva lupa, joka ei riipu siitä montako lupaa tuomioistuin on päätöksellään myöntänyt. Myönnettyissä vaatimuksissa keskitytään nimenomaan yksittäisiin vaatimuksiin ja yksittäinen vaatimus voi pitää sisällään vaihtelevan määrän liittymiä, kun taas myönnettyt pakkokeinoluvat koskevat yksittäisiä liittymiä. Esimerkkinä voidaan ottaa vaatimus, jossa on 3 telepäätelaitetta ja 7 liittymää. Tästä tilastoon tulee yksi pakkokeinovaatimus ja 10 pakkokeinolupaa. Tästä voidaan myös laskea, että yhdessä myönnettyssä telekuunteluvaatimuksessa oli keskimäärin 2.06 (2.27 / 2018) liittymää kuten myös televalvontavaatimuksissakin oli keskimäärin 2.06 (2.05 / 2018) liittymää.

Kaavio 3. Myönnettyjen telepakkokeinovaatimusten lukumäärät

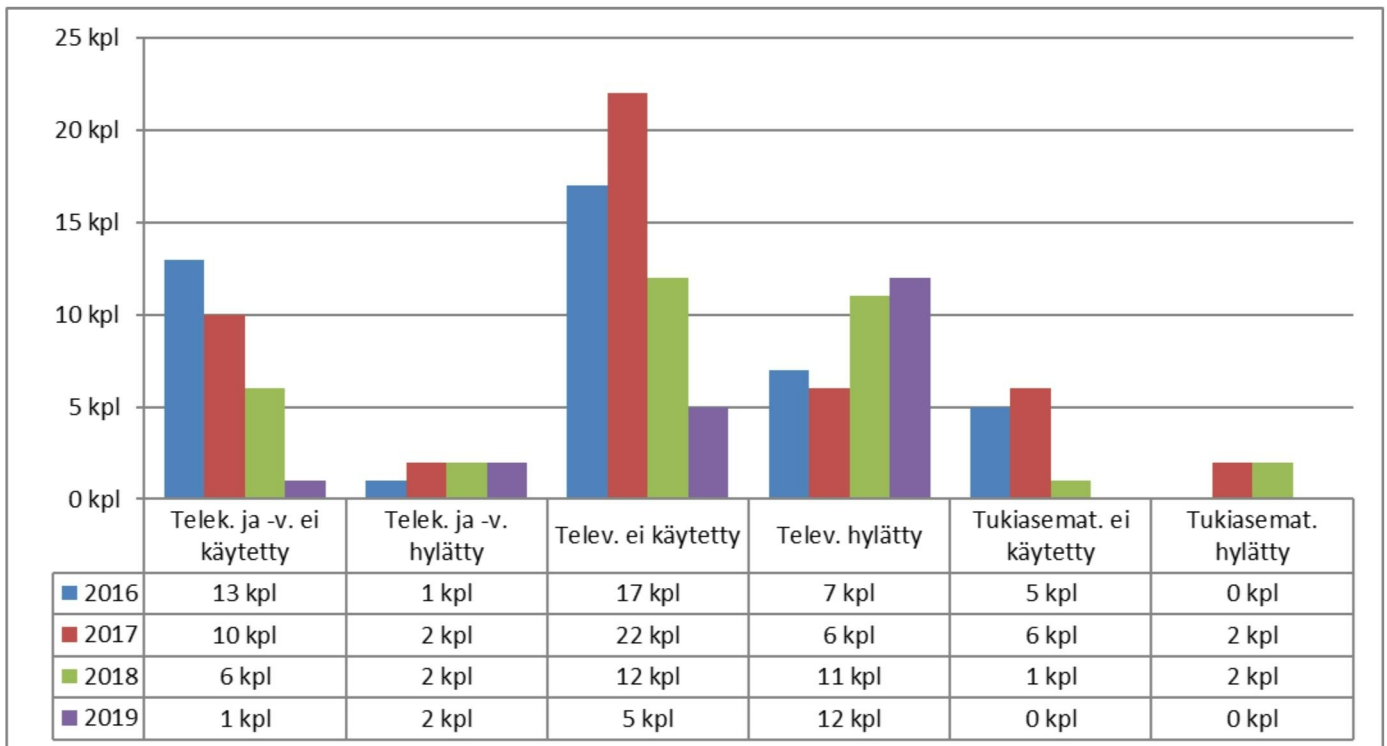
Kaavio 4. Myönnettyjen telepakkokeinolupien lukumäärät

2.1.2.3. Hylättyjen / ei-käytettyjen telepakkokeinovaatimusten lukumäärät

Hylättyjen pakkokeinovaatimusten määrässä ei ole tapahtunut merkittäviä muutoksia. Korkein hylkäysprosentti kohdistuu televalvontavaatimuksiin (0.61 %). Hylättyjen pakkokeinovaatimusten määrä verrattuna telepakkokeinoista tehtävien vaatimusten vuosittaiseen kokonaismäärään ei osoita kriittisiä puutteita oikeudessa esitettyjen pakkokeinovaatimusten laadussa. Syyt hylkäämisiin ovat pääosin pakkokeinovaatimusten yleisten ja erityisten edellytysten vaillinaisuus tai väärä laintulkinta.

Hylättyjen lupien lukumäärätilasto näyttää suuremmalta kuin vaatimusten, mutta kuten edellä on selostettu, niin lupien erilainen tilastointitapa on erilainen ja liittymäkohtainen. Hylkäysten määrä vaihtelee lievästi.

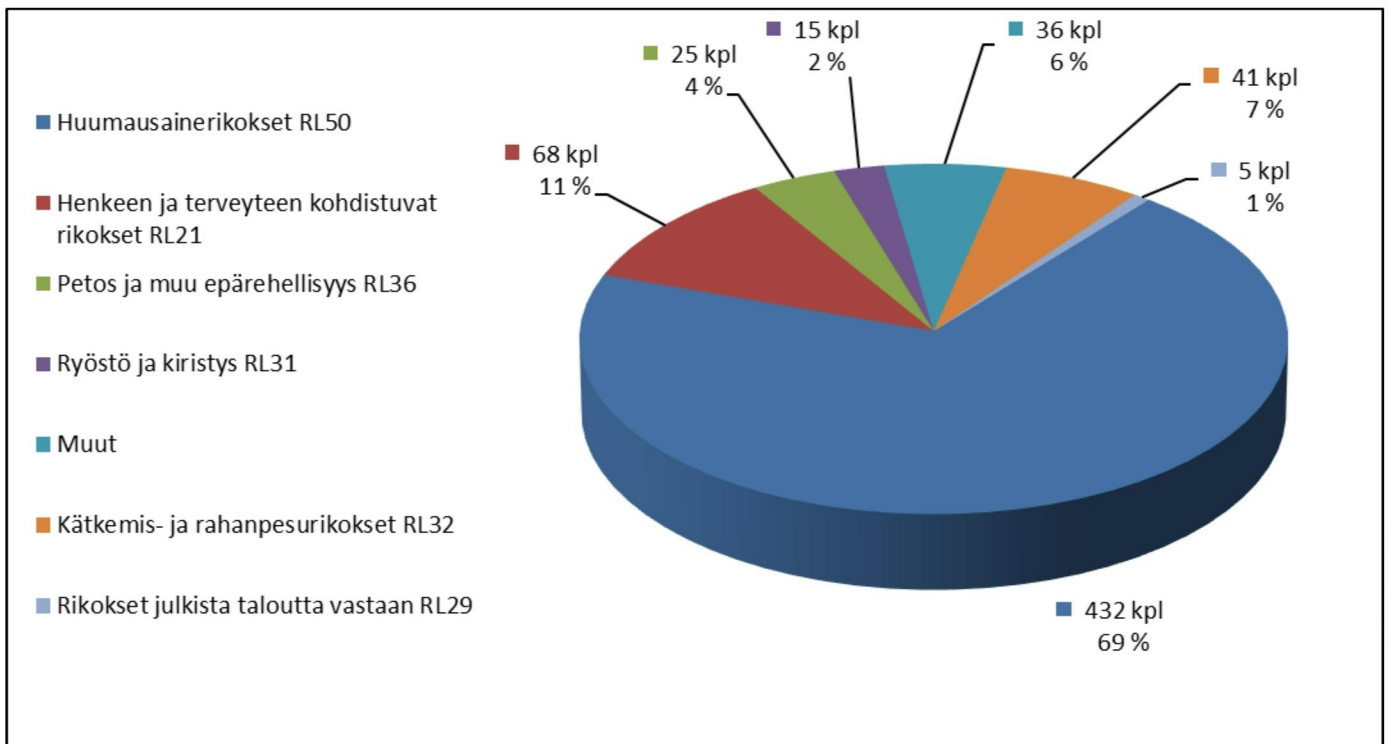
Pidättämiseen oikeutetun virkamiehen oman harkinnan mukainen pakkokeinokin voidaan jättää käyttämättä. Tämä kuvastaa sitä, että sisäistä tarveharkintaa sovelletaan ja päätettyäkään lupaa ei käytetä, jos sille ei ole enää tarvetta.

Kaavio 5. Hylättyjen / ei-käytettyjen telepakkokeinovaatimusten lukumäärät

2.1.2.4. Perusterikokset telekuuntelussa ja -valvonnassa rikoslajeittain

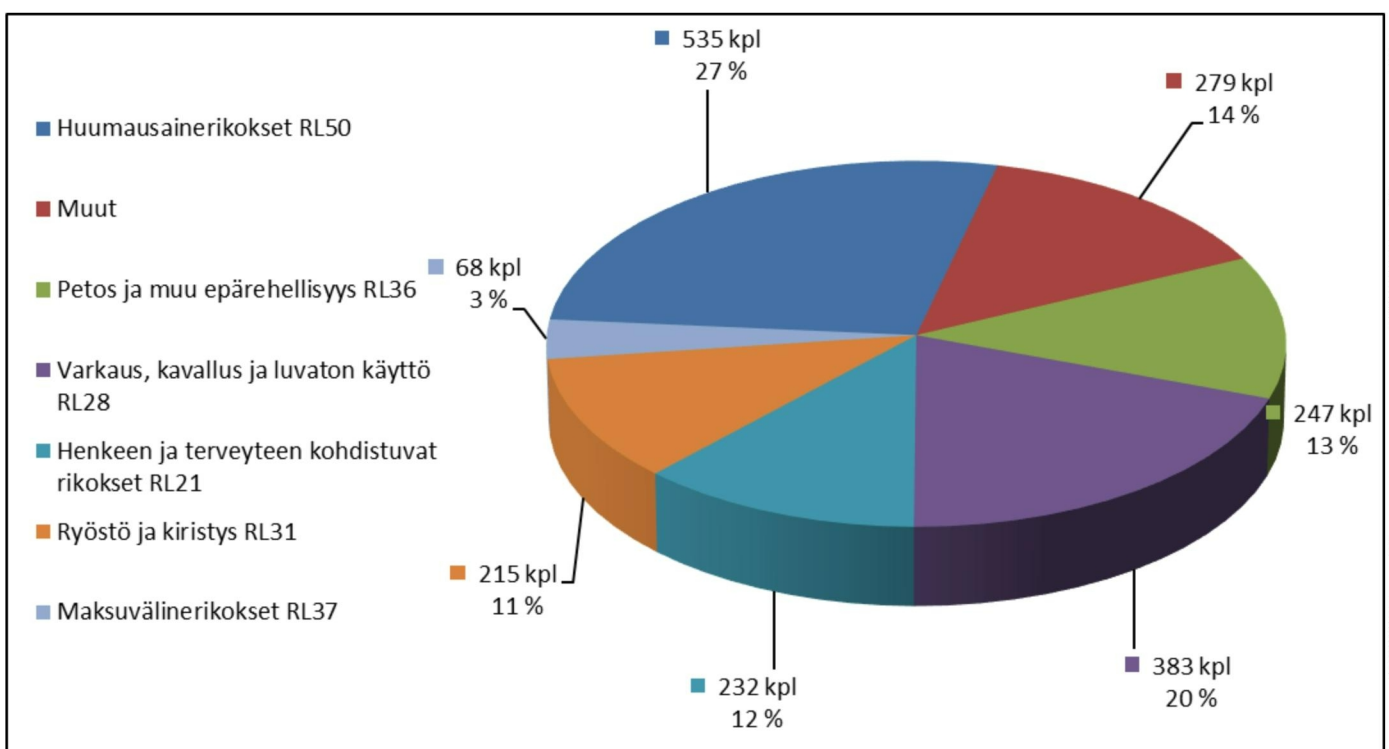
Telekuuntelussa ja -valvonnassa on nähtävissä aiempien vuosien tapaan huumausainerikollisuudesta kirjattujen rikosilmoitusten suuren lukumäärän vaikutus käytetyn keinon määrään, joskin huumausainerikollisuuden suhteellinen osuus laski 6 %:a viime vuodesta, kun taas kätkemis- ja rahanpesurikoksien suhteellinen osuus nousi 4 %:a. Rikoslajien pohjana ovat samaan rikoslain lukuun kuuluvat rikokset.

Kaavio 6. Perusterikokset telekuuntelussa ja -valvonnassa

2.1.2.5. Perusterikokset televalvonnassa rikoslajeittain

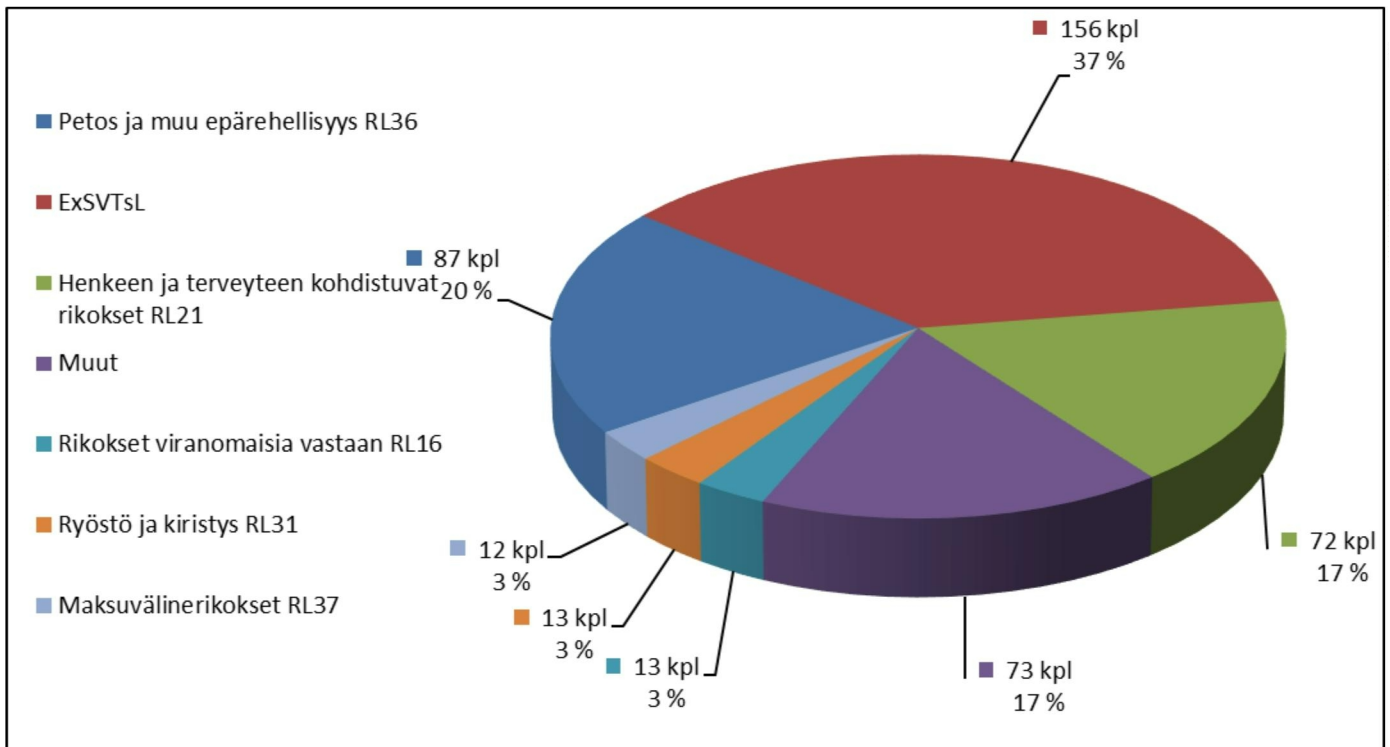
Huumausainerikokset ovat suurin perusterikosryhmä myös televalvonnassa muutaman prosenttiyksikön laskulla viimevuodesta. Myös luokka "muut" on laskenut. Edellisen kahden prosentuaalinen lasku näyttäytyy varkaus, kavallus ja luvattoman käytön osuuden nousuna 6%:lla. Muiden perusterikosten lukumäärät ovat pysyneet lähes ennallaan.

Kaavio 7. Perusterikokset televalvonnassa

2.1.2.6. Perusterikokset televalvonnassa teleosoitteen tai -päätelaitteen haltijan suostumuksella

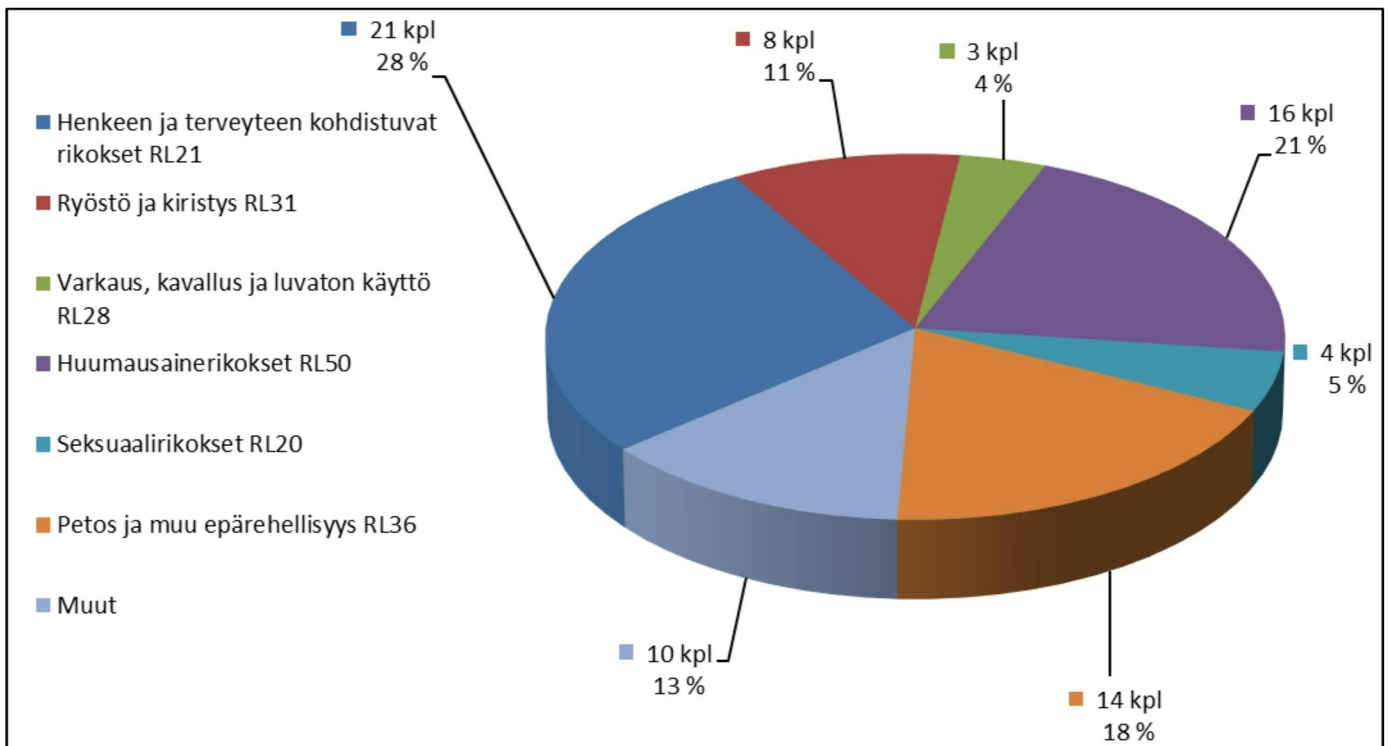
Suostumusperusteisessa televalvonnassa suurimpana yksittäisenä ryhmänä ovat PKL 10:7.1§ 2 ja 3 kohdat, jossa suhteellisen osuuden kasvua viimevuoteen on 10 %:n kasvu johtuu pitkälti diaarien kokonaismäärän putoamisella 59 kappaleella edellisestä vuodesta, sillä luokan kokonaislukumäärä kasvoi vain 18 kappaleella viime vuodesta. Rikokset viranomaisia vastaan putosi viime vuodesta edelleen 4 %:a. Tähän syynä on vale-poliisi-ilmiön onnistuneesti hoidettu tutkinta. Rikostyytit suostumusperusteisessa televalvonnassa ovat kenties tavallisen kansalaisen kannalta moninaisimmat joka korostaa keinon monikäyttöisyyttä.

Kaavio 8. Perusterikokset televalvonnassa teleosoitteen tai -päätelaitteen haltijan suostumuksella

2.1.2.7. Perusterikokset sijaintitiedon hankkimisessa epäillyn ja tuomitun tavoittamiseksi

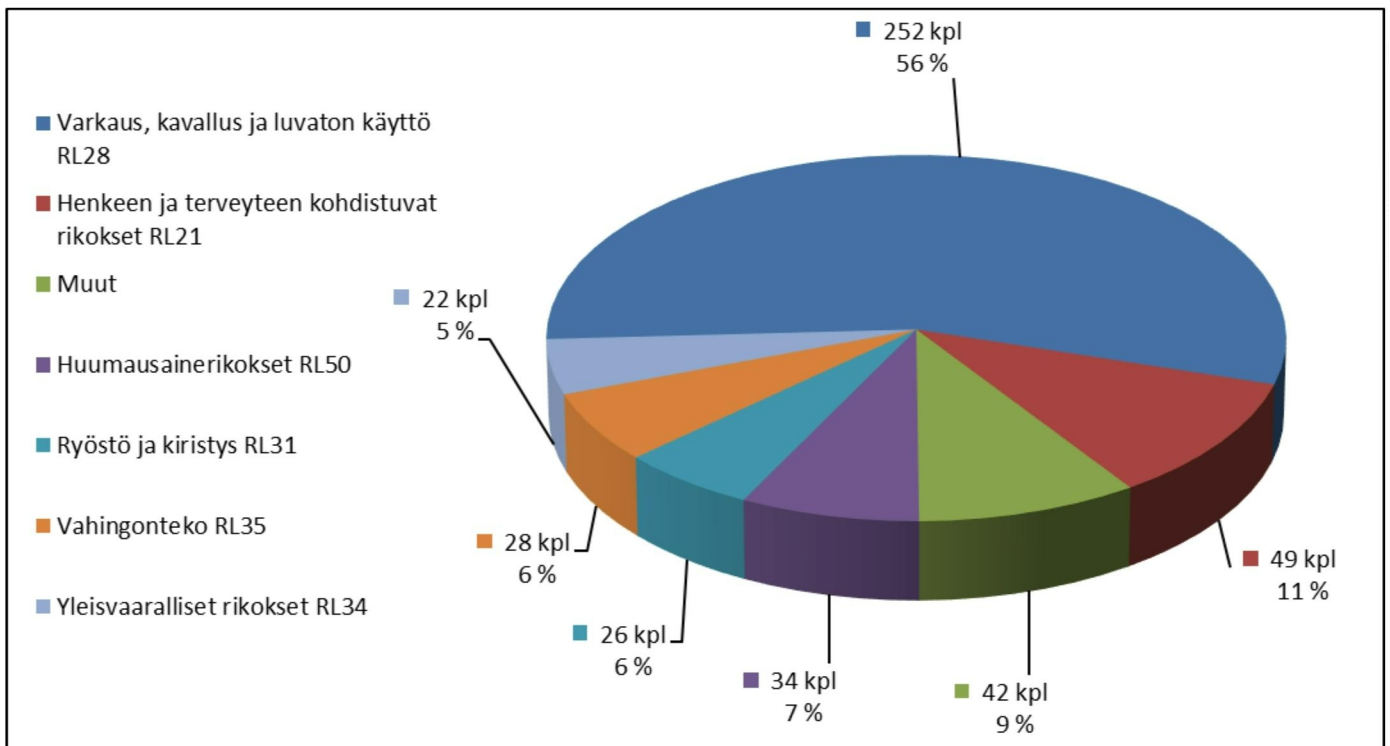
Tarkastelujaksolla keinon käyttö on lisääntynyt edellisvuosista merkittävästi (26%). Sitä käytettiin yhteensä 76 kertaa (56 kpl / 2018). Huumausainerikosten prosentuaalinen osuus myös tämän keinon käytössä on noussut vuodessa merkittävästi (13%-->21%). Henkeen ja terveyteen kohdistuvien rikosten suhteellinen osuus on myös noussut 5%:a. Toimivaltuuden lainsäädännöllisenä perusteena on ollut rikosprosessin tehostaminen tavoittamalla prosessia karttelevia henkilöitä. Vankeusrangaistukseen ja ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomittujen tavoittamisia ei tarkasteluvuonna ollut käytetty.

Kaavio 9. Perusterikokset sijaintitiedon hankkimisessa epäillyn ja tuomitun tavoittamiseksi

2.1.2.8. Perusterikokset tukiasematietojen hankkimisessa

Yli joka toisessa tapauksessa tukiasematietojen hankkimiseen turvauduttaessa on ollut kyse omaisuusrikollisuuden selvittämisestä. Otsikon pakkokeinon käytön suhteellinen osuus on tämän rikoslajin selvittämisessä noussut viime vuodesta edelleen 1 %:n. Onnistuneesti suoritettut tutkinnat saattavat heilauttaa omaisuusrikosten osuutta merkittävästikin vuosittain, kun juttukokonaisuuksia saadaan onnistuneesti tutkittua. Selittävä tekijä on erityisesti kansainvälisen ja järjestäytyneen omaisuusrikollisuuden liikkuvuus valtakunnan alueella. Tukiasematietojen hankkimisella pyritään tunnistamaan mahdollisia tekijöitä analysoimalla saatua tietoa ja kohteiden tunnistamisen jälkeen voidaan tutkintaa jatkaa kohdennetusti televalvonnalla.

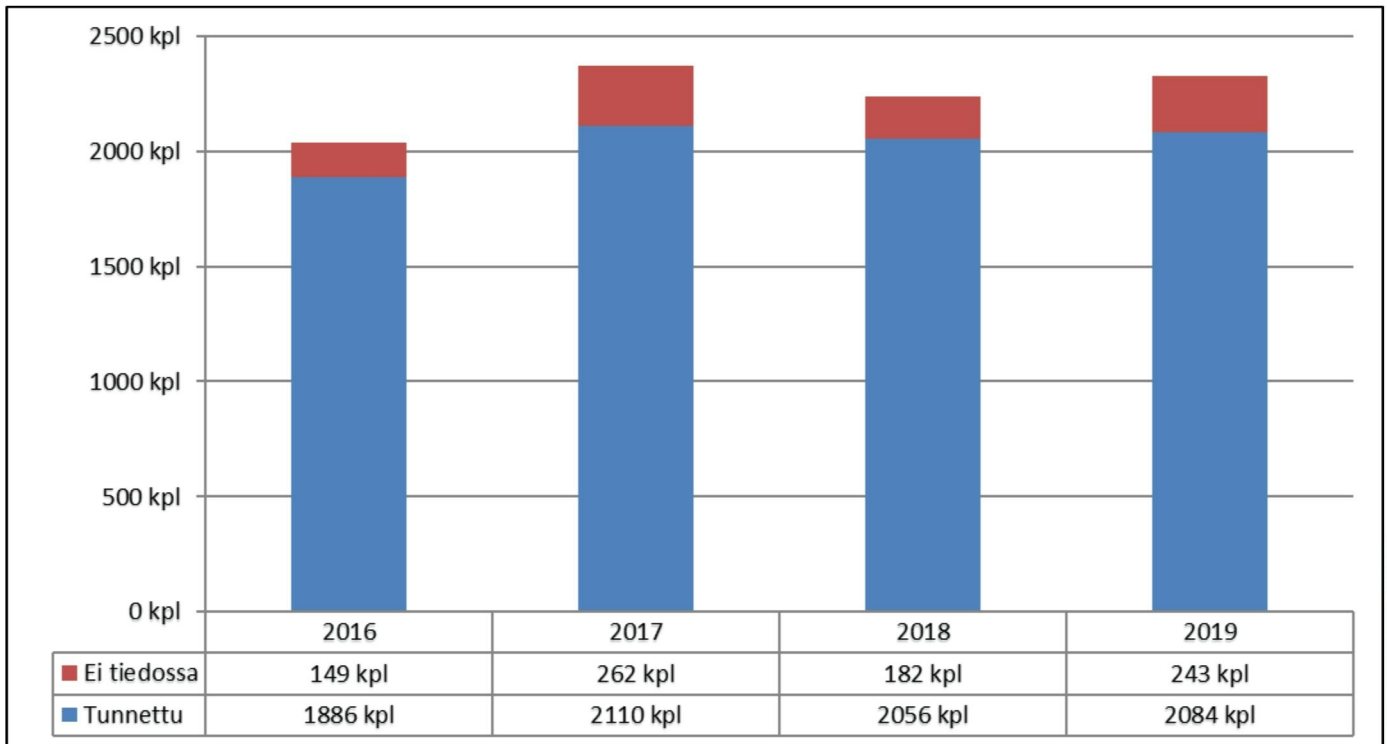
Kaavio 10. Perusterikokset tukiasematietojen hankkimisessa

2.1.2.9. Telepakkokeinon kohteena olleiden henkilöiden lukumäärät

Tilasto sisältää sekä tunnetut että tuntemattomat pakkokeinon kohteena olleiden henkilöiden määrät ja kaikki telepakkokeinot. Näiden kohteena on vuonna 2019 ollut yhteensä 2327 henkilöä.

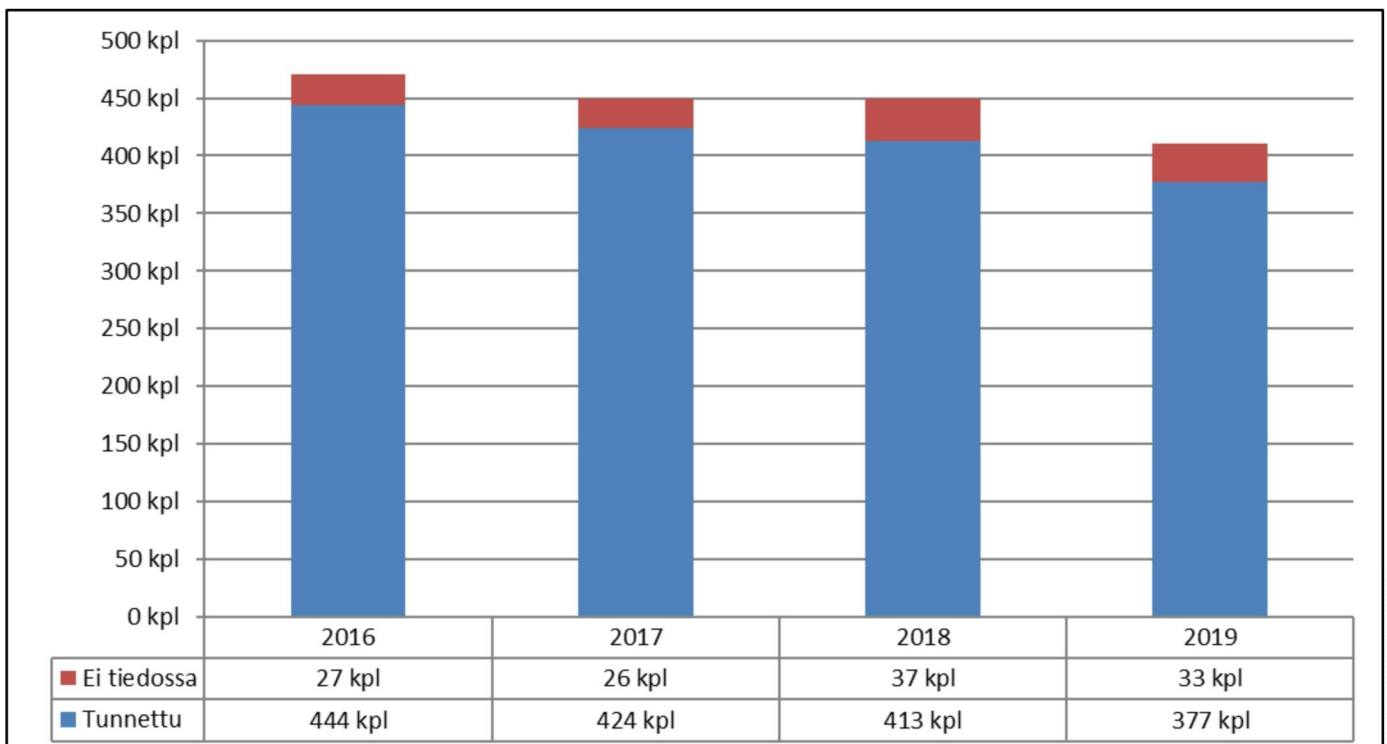
Kaavioiden 11–13 tulkinassa on huomioitava, ettei telekuuntelun ja -valvonnan ja televalvonnan kohteita voi laskea suoraan yhteen, sillä samaan henkilöön on voitu kohdentaa molempia telepakkokeinoja. Salpa-järjestelmän tilastotoiminnossa hakuperusteena on henkilötunnus. "Ei tiedossa" olevien henkilöiden lukumäärää ei voida tilastoida varmuudella, koska jokainen tällainen kohde tilastoidaan omalla lukunsa. Eli kymmenen "ei tiedossa" olevan henkilön takaa voi löytyä 1-10 eri fyysistä henkilöä.

Tunnetuista henkilöistä telekuuntelussa- ja -valvonnessa 4,5 %:lla ja televalvonnessa 3,8 %:lla ei ollut suomalaista henkilötunnusta.

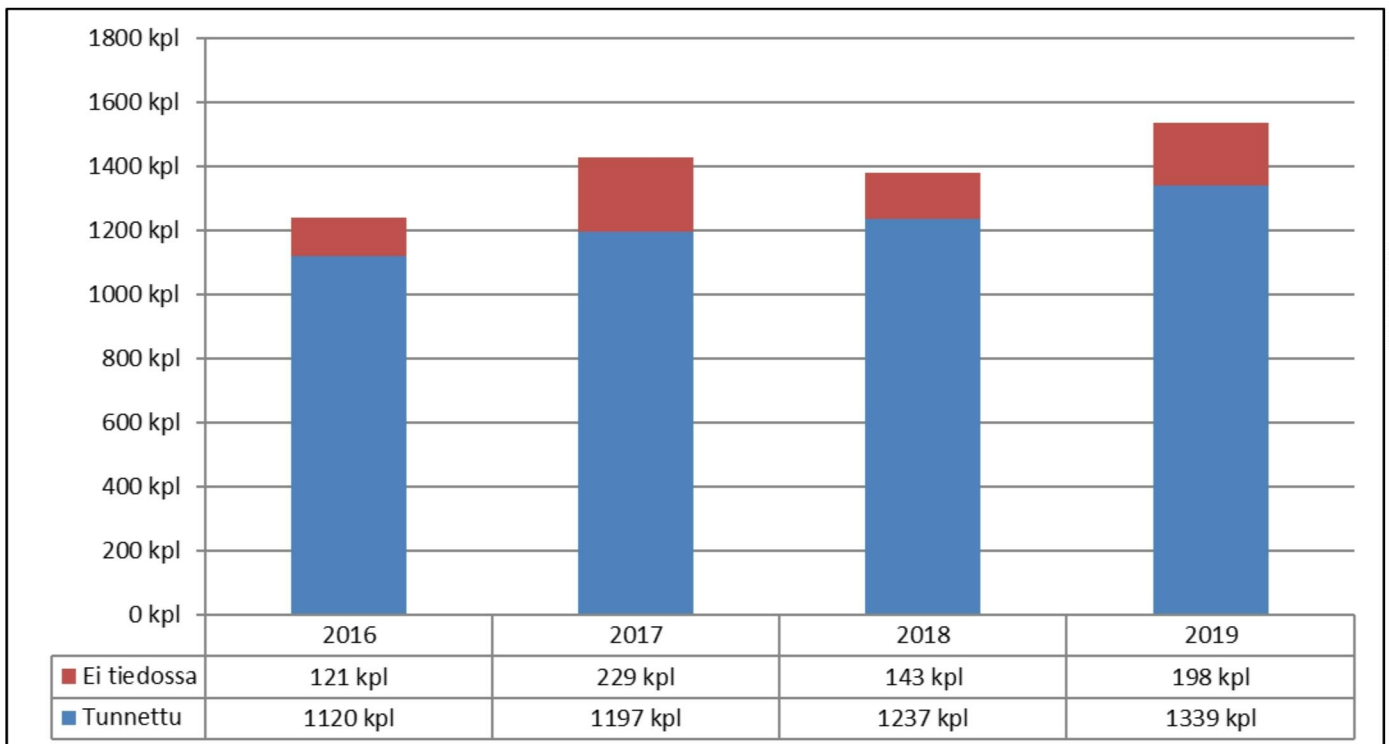
Kaavio 11. Telepakkokeinon kohteena olleiden henkilöiden lukumäärät

Huomion arvoista telekuuntelun ja -valvonnan kohteena olleiden henkilöiden lukumäärissä on "ei tiedossa" oleviksi jääneiden kohteiden merkittävä lukumääräinen lasku vuosikymmenen alusta. Asiaan on vaikuttettu neuvonnalla ja ohjeistuksella.

Kaavio 12. Telekuuntelun ja -valvonnan kohteena olleiden henkilöiden lukumäärät

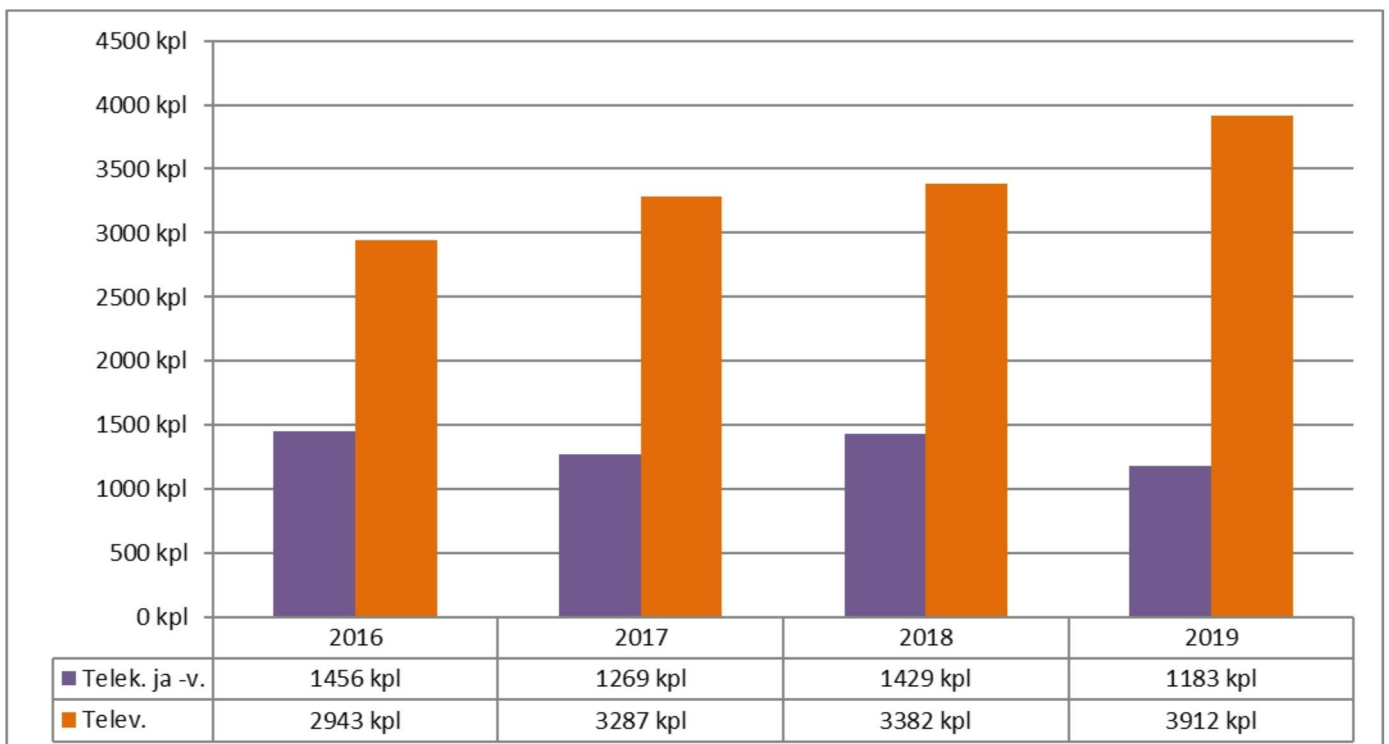
Sitä vastoin televalvonnassa ei ole käytössä yhtä hyviä menetelmiä "ei tiedossa" olevan kohteen tunnistamiseen tutkinnan aikana tai edes sen jälkeen kuin telekuuntelussa sillä sisältötieto, jota voisi käyttää tunnistamisessa apuna, on merkittävässä määrin suppeampi.

Kaavio 13. Televalvonnan kohteena olleiden henkilöiden lukumäärät

2.1.2.10. Telepakkokeinojen kohteina olleiden teleosoitteiden lukumäärät

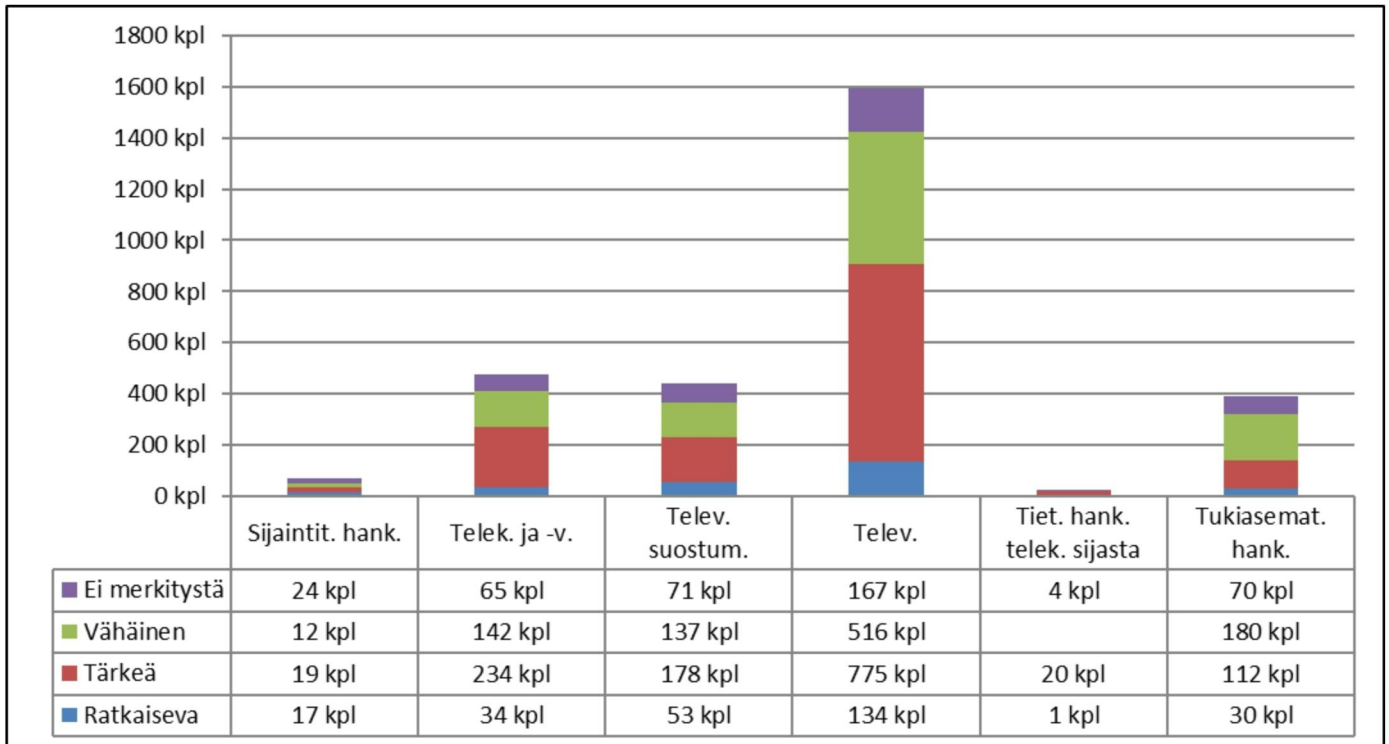
Vuonna 2018 kohteena olevien teleosoitteiden lukumäärä on edelleen varsin matalalla tasolla erityisesti telekuuntelussa ja -valvonnassa. Televalvonnassa näyttäisi määrissä olevan nouseva suuntaus.

Kaavio 14. Telepakkokeinojen kohteina olleiden teleosoitteiden ja -päätelaitteiden lukumäärät

2.1.2.11. Telepakkokeinojen merkityksellisyysarviot

Telepakkokeinojen merkityksellisyysarvio on koostettu Salpa-järjestelmässä olevista allekirjoitetuista pöytäkirjoista. Tarkasteluvuonna edellä mainitut hakuehdot täyttäviä pöytäkirjoja on ollut 2 995 kappaletta.

Kaavio 15. Telepakkokeinojen merkityksellisyysarviot

Sijaintitiedon hankkimisen tuomitun tai epäillyn tavoittamiseksi "ei merkitystä" -osuus on edelleen varsin korkea. Syynä saattaa olla se, että selvittelystä huolimatta poliisin tietoon ei ole saatu kohteen tosiasiallisesti käyttämää liittymää ja pakkokeino on kohdistettu liittymään josta ei ole ollut selvitettävissä henkilön sijaintia.

Tietojen hankkimisesta telekuuntelun sijasta on tarkasteluvuonna tehty 25 pöytäkirjaa. Keinon käyttömäärät ovat kuitenkin niin pienet, ettei kovin pitkälle meneviä johtopäätöksiä tule tehdä.

Telekuuntelun ja -valvonnan sekä televalvonnan ratkaiseva tai tärkeä merkitys on hyvällä tasolla. Sen sijaan tukiasematietojen hankkimisen merkityksellisyysarviossa sen vähäinen merkitys tai merkityksettömyys antaa aiheen kysyä onko käytön harkinta suoritettu loppuun asti. Toisena vaihtoehtona merkityksellisyysarviolle on se, että tukiasematietojen hankkimisella saatava tieto nähdään eräänlaiseksi raakadataksi, josta analyysin ja täsmennetympään televalvonnan kautta saadaan konkreettisempia tuloksia.

Suostumusperusteista televalvontaa on käytetty tarkasteluvuonna 439 kertaa, ja tällä keinolla on hyvät lähtökohdat onnistumiseen, sillä useissa rikostyypeissä on tekijän otettava yhteyttä tulevaan rikoksen asianomistajaan saadakseen teon toteutetuksi.

2.1.2.12. Pakkokeinojen käytöstä ilmoittaminen

Oikeusturvakysymykset ovat salaisen tiedonhankinnan luonteesta johtuen korostetun tärkeitä. Merkittävä oikeusturvan tae onkin, että asianosainen saa tutustua viranomaisella olevaan aineistoon, minkä johdosta tällä on oltava mahdollisuus saada ylipäätään tieto keinon käytöstä pakkokeinon käytön lopettamisesta alkan van vuoden aikana.

Tiedonhankinnan jälkeen tieto salaisen toimenpiteen ilmoittamisen siirtämisestä tai ilmoittamatta jättämisestä saattaa muuttua hyvinkin pitkään toimenpidevuoden jälkeen. Tästä johtuen myös tilastotieto nykyisten salaisen toimenpiteiden ilmoittamisen siirtämisistä ja ilmoittamatta jättämisistä saattaa muuttua. Toisin sanoen, mitä tuoreempia pakkokeinodiaareja tarkastellaan, sitä vähemmän relevantti ilmoittamisesta kertova tieto on.

Yleisenä huomiona kaavion 16 tulokinnassa tuleekin muistaa pakkokeinon käytön lopettamisesta alkava vuoden mittainen aika pakkokeinolain 10 luvun 60 §:n 1 momentin mukaisesti.

Salpa järjestelmän ilmoitusvelvollisuuden ajan laskennan on katsottu alkavan siitä, kun kussakin diaarissa viimeisen liittymän viimeisen luvan voimassaolo on loppunut, jolloin ilmoitusvelvollisuus aika alkaa kaikkien diaarissa olevien liittymien osalta yhtä aikaa. Sekä televalvonnan että sijaintitietojen hankkimisen osalta ilmoitus on ollut myöhässä 2 tapauksessa.

”Ei voida ilmoittaa”-merkintää Salpa-pöytäkirjalla käytetään, kun epäilty on kuollut, tavoittamatta, tuntematon tai pakkokeinon kohde on asianomistaja, jolle ilmoitusta ei tarvitse tehdä.

Pakkokeino	Lukumäärä yhteensä	Ilmoitus tehty	Ei voida ilmoittaa	Ilmoitus myöhässä	Ei käytetty	Ilmoituksen siirtäminen tehty	Ilmoituksen siirtäminen myönnetty
Telek.- ja v.	390 kpl	389 kpl					1 kpl
Telev.	1434 kpl	1429 kpl		2 kpl		9 kpl	
Tiet. hank. telek. sijasta	6 kpl	6 kpl					
Sijaintit. hank.	46 kpl	41 kpl		2 kpl			

Kaavio 16. Pakkokeinojen käytöstä ilmoittaminen

2.1.2.13. Kuuntelukiellot

Telekuuntelussa ja -valvonnassa kuuntelukieltoja on ollut 51 pöytäkirjassa. Kuuntelukieltojen lukumäärä on haettu 296 pöytäkirjasta, joista telekuuntelu ja -valvontapöytäkirjojen osuus oli 274 kappaletta ja tietojen hankkiminen telekuuntelun sijasta osuus oli 22 kappaletta.

2.1.2.14. Ylimääräisen tiedon käyttäminen

Telekuuntelussa ja -valvonnassa ylimääräisen tiedon käyttö on merkitty 4 pöytäkirjaan. Televalvonnassa ylimääräisen tiedon käyttö on merkitty 13 televalvonta pöytäkirjaan, yhteen tukiasematietojen hankkimiseen ja kahteen suostumuksella tehtyyn televalvontaan. Ylimääräisen tiedon lukumäärä on haettu 2283 pöytäkirjasta.

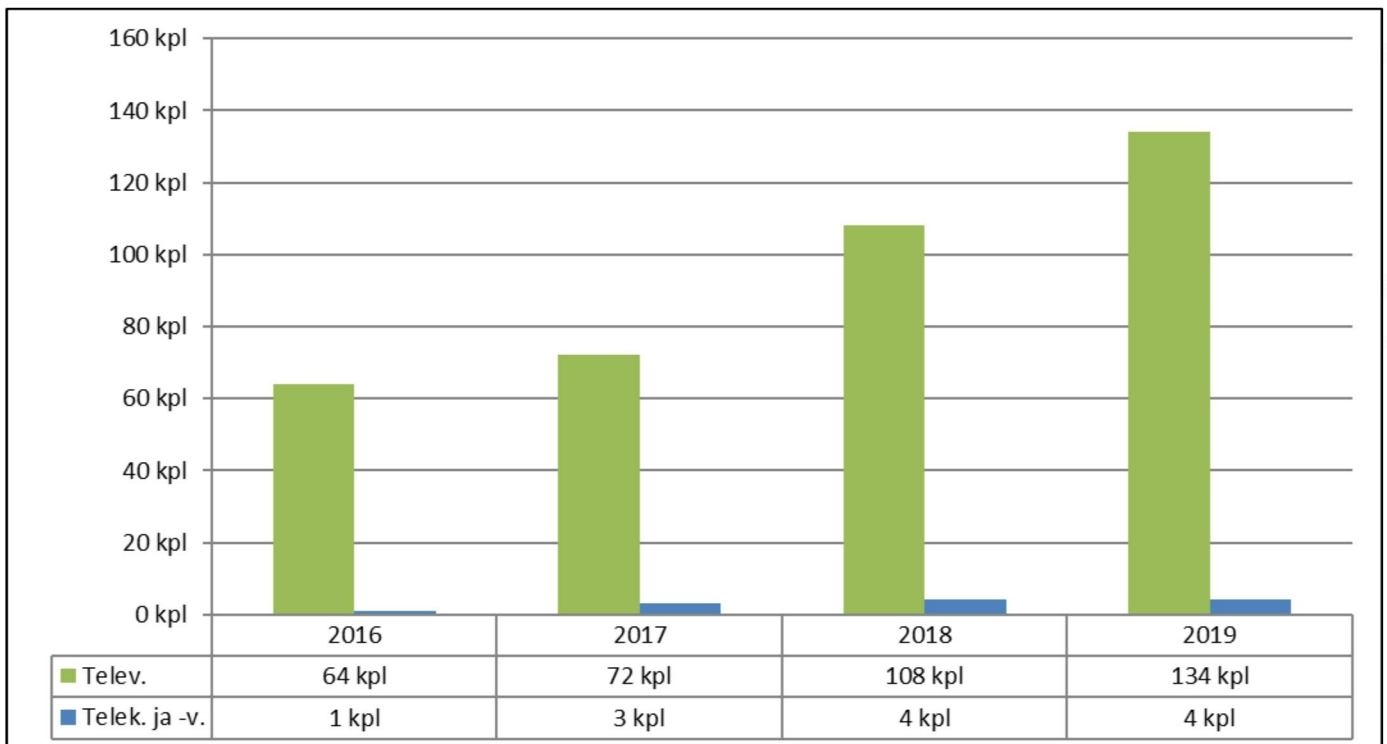
Tällä hetkellä Salpa-järjestelmän pöytäkirjassa oleva merkintä ylimääräisestä tiedosta on yksi tietue riippumatta siitä sisältääkö kyseinen tietue ylimääräisen tiedon luovutusta yhden telekuuntelutallenteen tai tuhansien televalvontatapahtumien verran.

Ylimääräisen tiedon käyttämisen tarkempi tilastointi vaatisi muutoksia Salpa-järjestelmään. Tällöin voisi järjestelmä ohjata pöytäkirjan tekijää täsmentämään ylimääräisen tiedon määrää (esimerkiksi telekuuntelu tai -valvontatallenteiden lukumäärä) ja ylimääräisen tiedon käyttötarkoitusta (esimerkiksi rikoslajeittain tai tarkemmin määriteltynä rikosilmoitusnumerolla, johon ylimääräistä tietoa on luovutettu).

2.1.3. Poliisilakiperusteiset telepakkokeinot

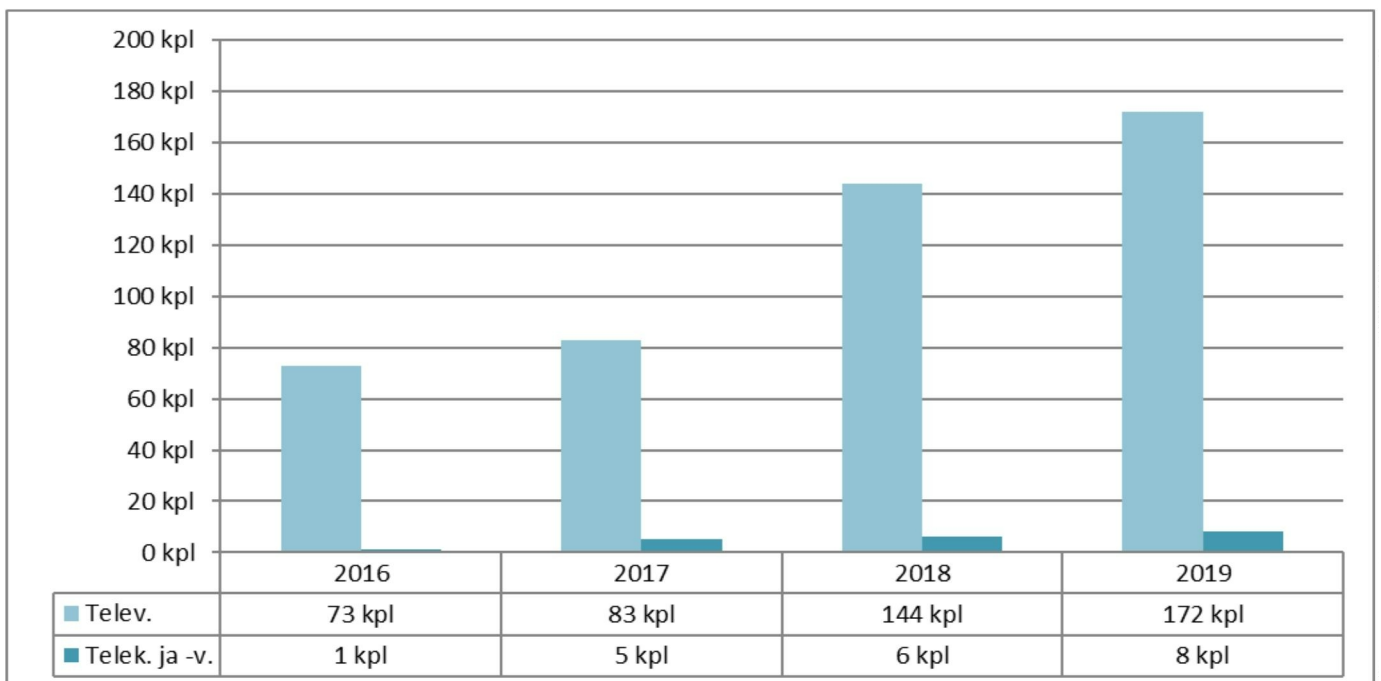
2.1.3.1. Toteutuneiden telepakkokeinodiaarien lukumäärät

Vuonna 2019 on toteutunut neljä telekuuntelu ja -valvontadiaaria ja 134 televalvontadiaaria. Jälkimmäisten käyttökertojen 20 % noususta huolimatta, määrät osoittavat aiempien vuosien tapaan sen, että poliisilakiperusteiset telepakkokeinot eivät lukumääräisesti ole merkittäviä salaisia tiedonhankintakeinoja.

Kaavio 17. Toteutuneiden telepakkokeinodiaarien lukumäärät

2.1.3.2. Myönnettyjen telepakkokeinovaatimusten / -päätösten lukumäärät

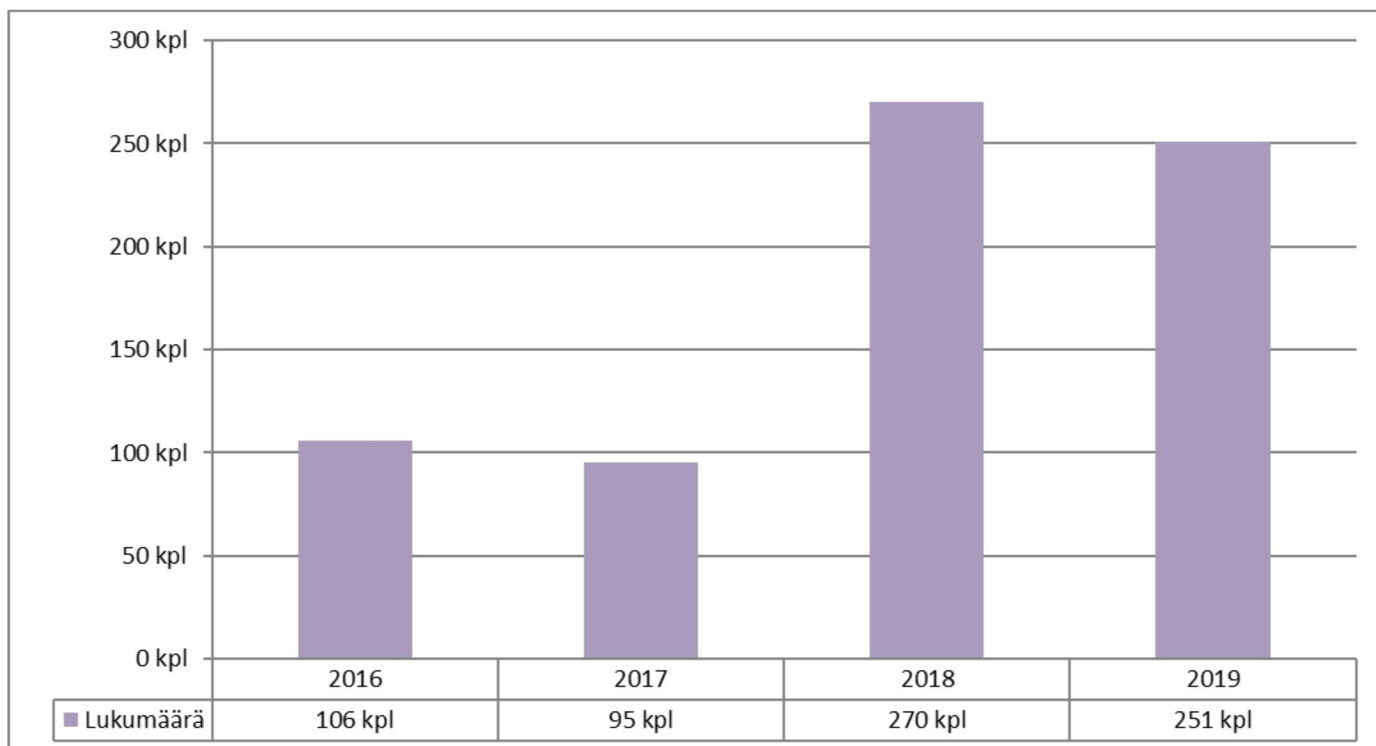
Kaavio 18. Myönnettyjen telepakkokeinovaatimusten / -päätösten lukumäärät

Poliisin pidättämiseen oikeutetun virkamiehen tekemistä 180 ns. kiirepäätöksestä seurantavuonna on tehty 84 kappaletta poliisilain 5:8.3 §:n mukaisia hengen ja terveyden vaaran tapauksissa.

2.1.3.3. Myönnettyjen televalvontalupien / -päätösten lukumäärät

Myönnettyjen lupien määrää tarkasteltaessa tulee muistaa, että yhdellä vaatimuksella voi olla useita liittymiä. Oikeuden myöntäessä luvan tiedonhankintakeinon käyttöön syntyy tilastoon yksi myönnetty vaatimus ja liittymä tai päätelaitekohtaisesti niin monta myönnettyä lupaa, kuin liittymiä vaatimuksella oli. Keskimäärin vaati-

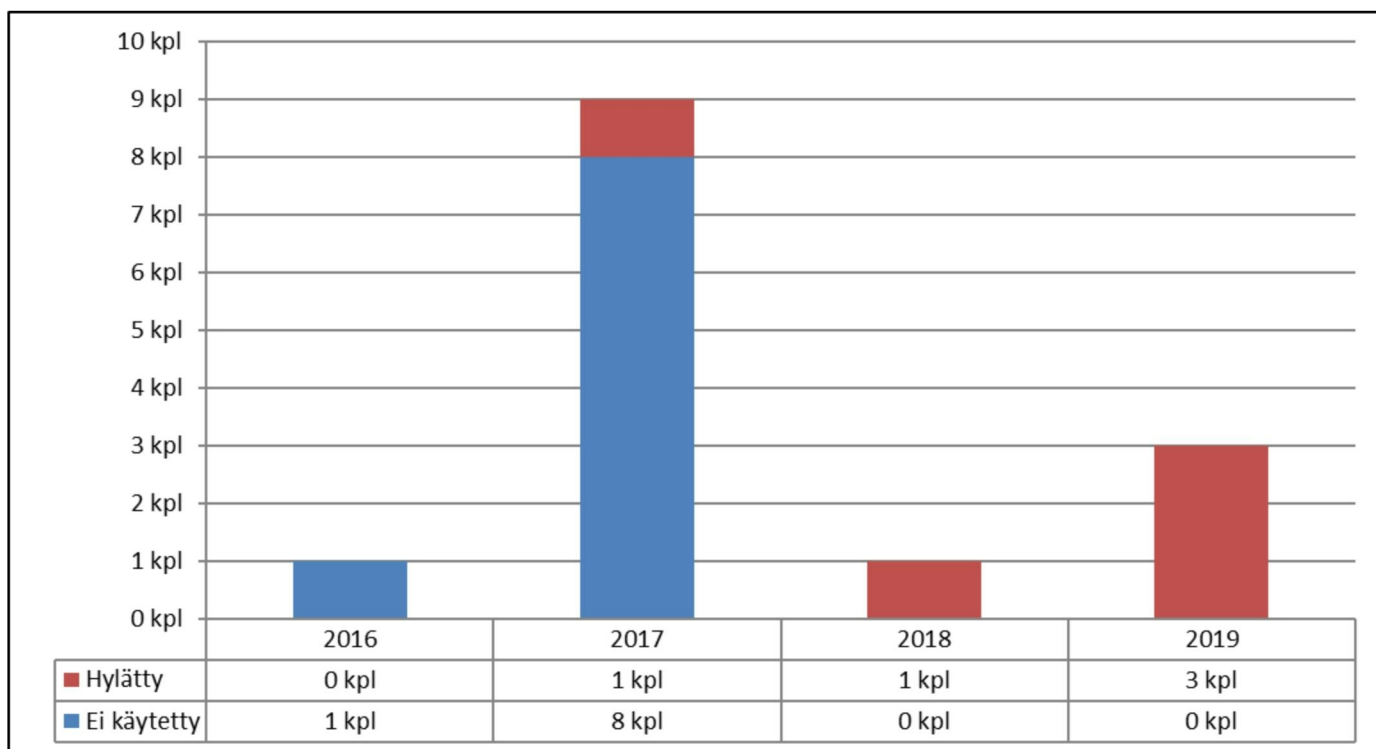
muksella on tarkastelujaksolla ollut lähes 1,5 liittymää (pakkokeinolakia sovellettaessa keskimäärin 2 liittymää).

Kaavio 19. Myönnettyjen televalvontalupien / -päätösten lukumäärät

2.1.3.4. Hylättyjen / ei-käytettyjen telepakkokeinovaatimusten lukumäärät

Kyseiset tilastot vaihtelevat merkittävästikin poliisilakiperusteisten telepakkokeinovaatimusten vähäisestä määrästä johtuen (jopa yhteen rikoskokonaisuuteen liittyvien vaatimusten käyttämättömyydestä).

Kaavio 20. Hylättyjen / ei-käytettyjen telepakkokeinovaatimusten lukumäärät

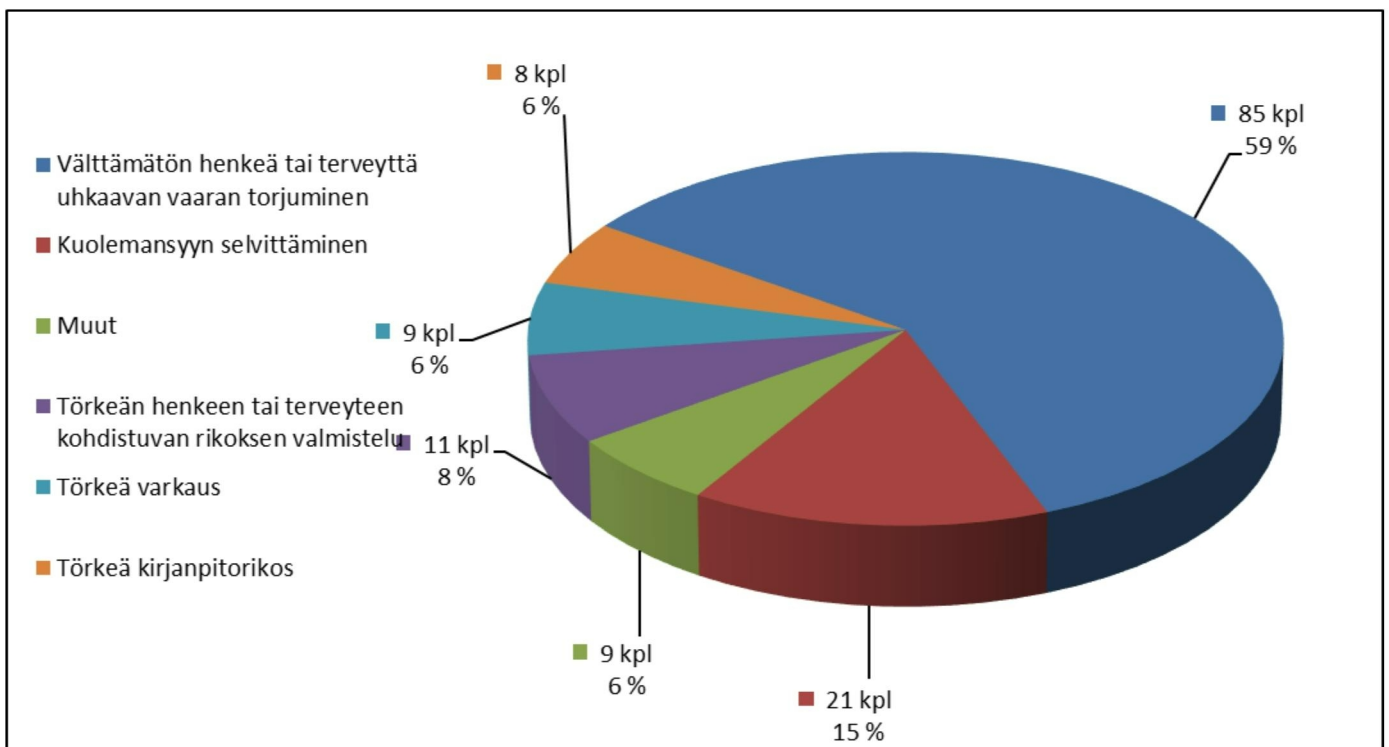
2.1.3.5. Perusterikokset telekuuntelussa ja -valvonnassa rikoslajeittain

Tarkasteluvuonna telekuuntelua ja -valvontaa on suoritettu muutamien yksittäisten rikosten estämiseksi / torjumiseksi.

2.1.3.6. Perusterikokset televalvonnassa rikoslajeittain

Tarkasteluvuonna televalvontavaatimuksissa perusterikoksia on kirjattu 143 kpl. Välttämättömän henkeä tai terveyttä uhkaavan vaaran torjumiseksi 85 ja kuolemansyyn selvittämiseksi 21 kertaa. Muina perusteina ovat olleet muun muassa törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelu 11, törkeä varkaus 9 ja törkeä kirjanpitorikos 8 kertaa. Televalvonnan perusteista voitaneen tehdä johtopäätös, että televalvonnan käytössä poliisilakiperusteisesti korostuu enemmän yleisen järjestyksen ja turvallisuuden näkökulma, koska sitä käytetään kokonaismäärään nähden runsaasti henkeä tai terveyttä uhkaavan vaaran torjumiseksi ja kuolemansyyn selvittämisessä.

Perusterikosnimikkeiden lukumääriä ei voida suoraan laskea yhteen toteutuneiden diaarien kanssa, sillä vaatimukselle voi nykyään liittää useampia rikosnimikkeitä.

Kaavio 21. Perusterikokset televalvonnassa rikoslajeittain

2.1.3.7. Perusterikokset televalvonnassa teleosoitteen tai -päätelaitteen haltijan suostumuksella

Vuonna 2019 televalvontaa teleosoitteen tai -päätelaitteen haltijan suostumuksella ei käytetty.

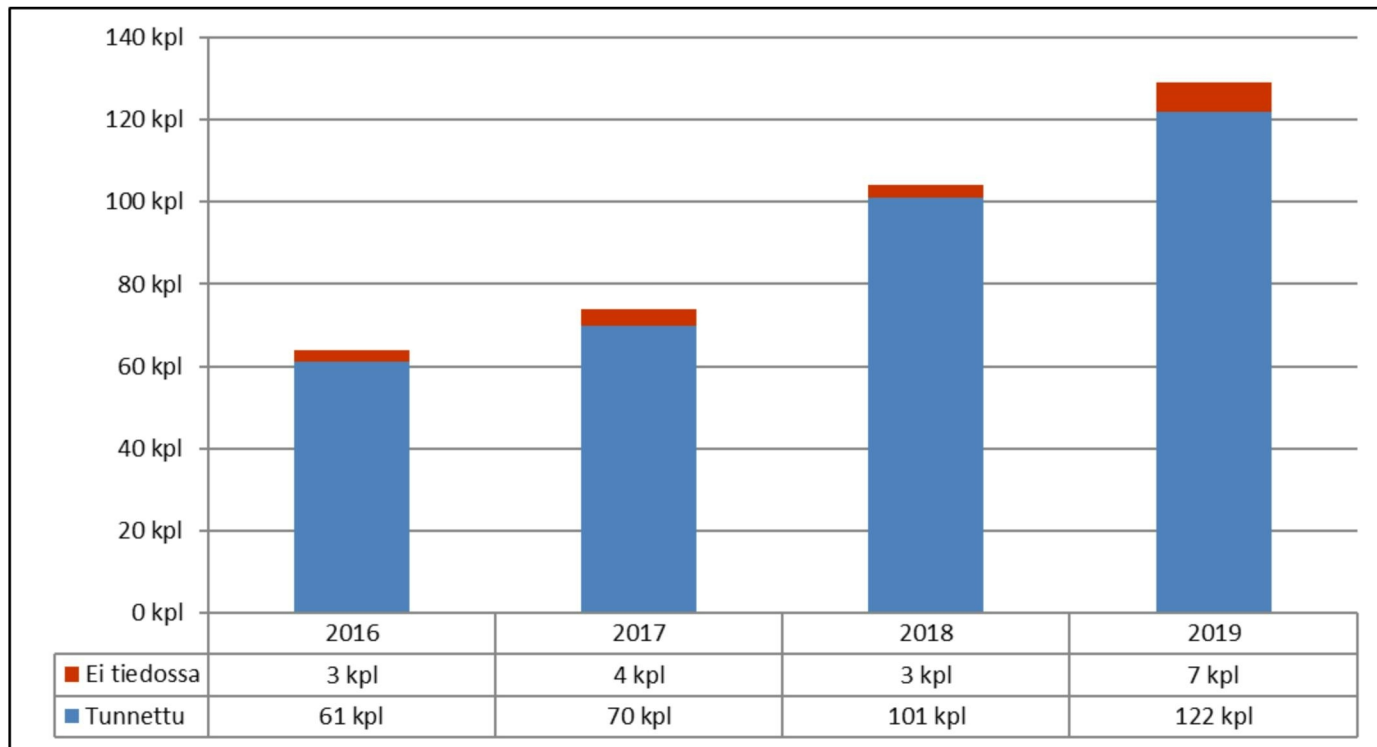
2.1.3.8. Perusterikokset tukiasematietojen hankkimisessa

Vuonna 2019 televalvontaa teleosoitteen tai -päätelaitteen haltijan suostumuksella ei käytetty.

2.1.3.9. Telepakkokeinojen kohteena olleiden henkilöiden lukumäärät

Telepakkokeinon käytön vähäinen määrä huomioiden, vuositasolla yksittäisen jutun henkilölukumäärä vaikuttaa tähän lukuun merkittävästikin. Telekuuntelun ja -valvonnan kohteena oli tarkasteluvuonna viisi henkilöä, joista kahden henkilöllisyys ei ollut tiedossa.

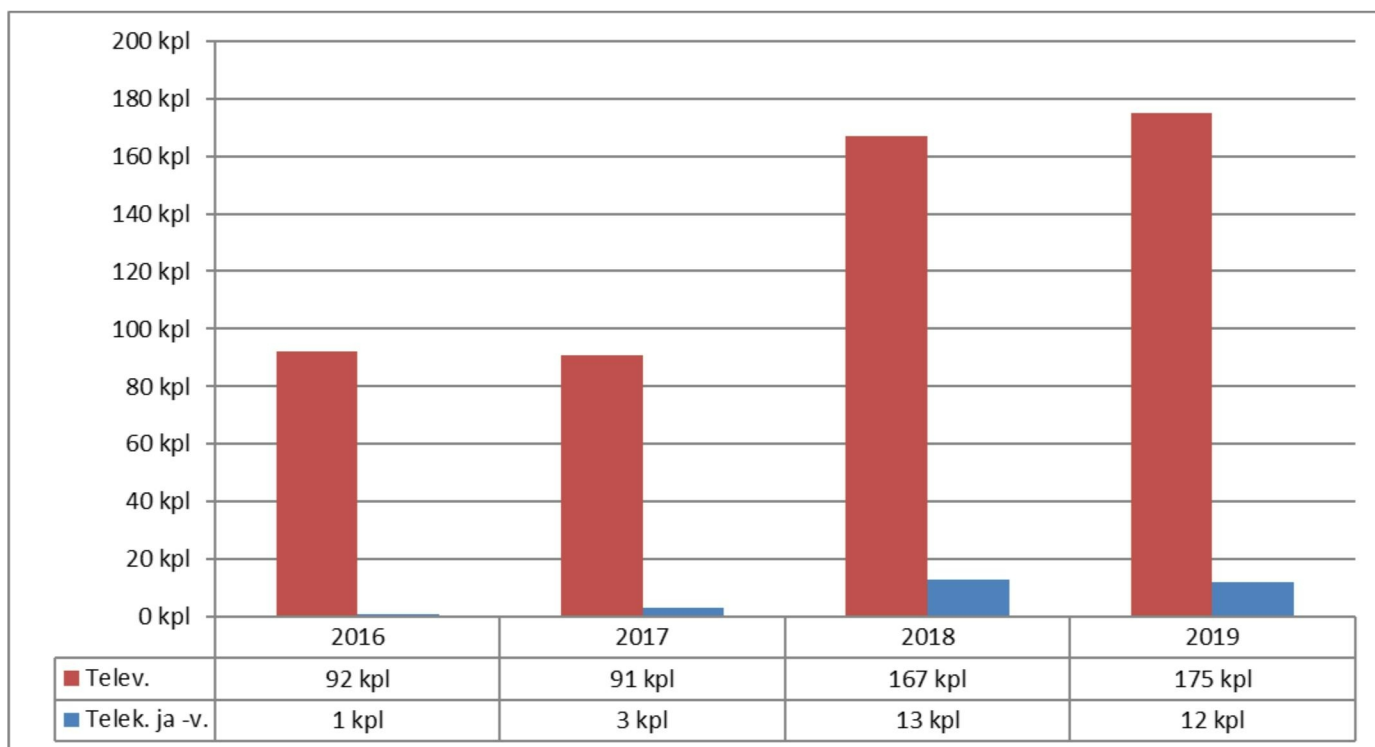
Televalvonnassa teleosoitteiden ja -päätelaitteiden määrä on tarkasteluvuonna edelleen lisääntynyt. Suurin lisäys määrässä tapahtui vuosien 2017 ja 2018 välissä, jolloin näiden määrä nousi 54.5 %:a. Jokainen teleosoite ja -päätelaitte on tilastoitu vain kerran. Yhtenä selityksenä voi olla se, että hakemuksilla on ryhdytty hakemaan samalla kertaa sekä osoite, että päätelaitte tiedonhankintakeinon kohteeksi.

Kaavio 22. Televalvonnan kohteena olleiden henkilöiden lukumäärät

2.1.3.10. Telepakkokeinojen kohteena olleiden teleosoitteiden ja -päätelaitteiden lukumäärät

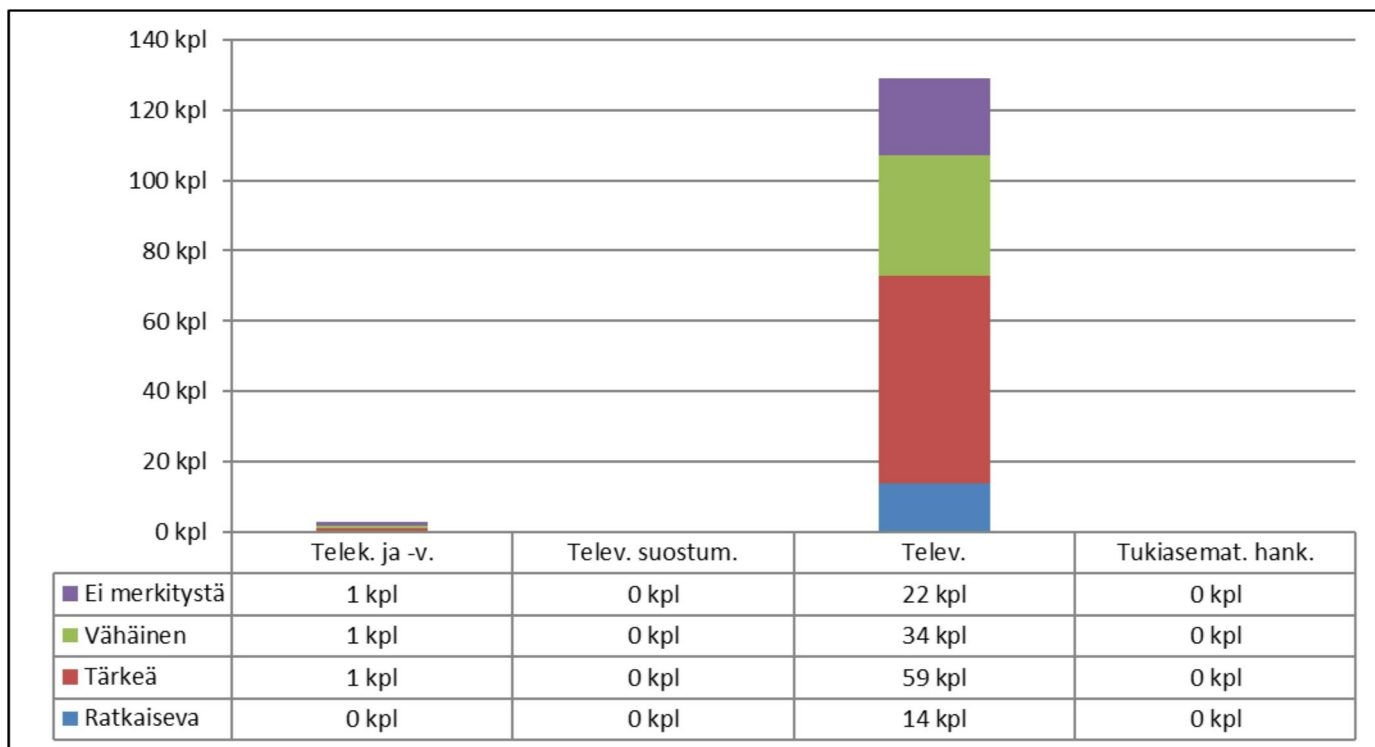
Telepakkokeinojen kohteina olleiden teleosoitteiden ja -päätelaitteiden määrä on tarkasteluvuonna edelleen maltillisessa kasvussa. Määrien ollessa vuosittain tosiasiaa kuitenkin hyvin vähäisiä, ei mistään merkittävästi muutoksesta kuitenkaan ole kyse.

Kaavio 23. Televalvonnan kohteena olleiden teleosoitteiden ja -päätelaitteiden lukumäärät

2.1.3.11. Telepakkokeinojen merkityksellisyysarvio

Muita keinoja kuin televalvontaa on käytetty niin vähän, ettei niiden merkityksellisyysarviosta kannata vetää mitään johtopäätöksiä. Televalvonnalla saadulla materiaalilla runsaalla joka toisella oli ratkaiseva tai tärkeä merkitys rikoksen estämiseksi / torjumiseksi.

Kaavio 24. Telepakkokeinojen merkityksellisyysarvio

2.1.3.12. Telepakkokeinojen käytöstä ilmoittaminen

Yleisenä huomiona kaavion 25 tulkinnaassa tulee muistaa pakkokeinon käytön lopettamisesta alkava vuoden mittainen aika poliisilain 5:58,1 §:n mukaisesti.

Tiedonhankintakeino	Lukumäärä yhteensä	Ilmoitus tehty	Ei voida ilmoittaa	Ilmoitus myöhässä	Ei käytetty	Ilmoituksen siirtäminen tehty	Ilmoituksen siirtäminen myönnetty
Telek. ja -v.	0	0	0	0	0	0	0
Telev.	60 kpl	58 kpl	1 kpl	1 kpl	1 kpl	0	0

Kaavio 25. Televalvontakeinojen käytöstä ilmoittaminen

2.1.3.13. Ylimääräisen tiedon käyttäminen

Ylimääräistä tietoa ei tarkasteluvuonna ole. Tiedot on haettu 101 kirjatusta pöytäkirjasta.

2.1.3.14. Kuuntelukiellot

Kuuntelukieltotapauksia oli yhdessä pöytäkirjassa. Tiedot haettu kahdesta pöytäkirjasta.

2.2. Tiedon tallennusvelvollisuus

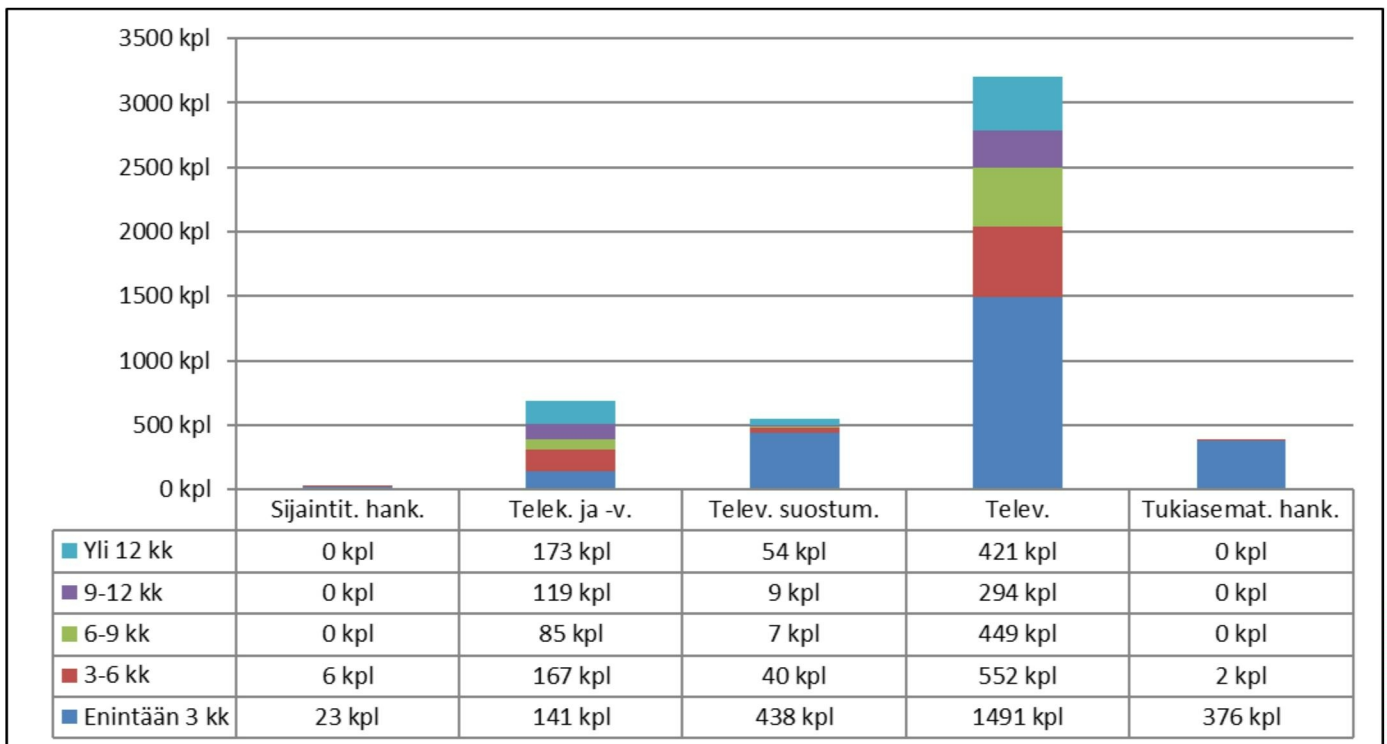
2.2.1. Yleistä

Tietoyhteiskuntakaaren 159 §:ään on kirjattu velvoite raportoida eduskunnan oikeusasiamiehelle annettavaan kertomukseen tilastot viranomaistarpeita varten säilytettävien tietojen hyödyntämisestä. Tilastointia ei voida toteuttaa täydellisesti kaikilta osin, sillä vaikka pyynnön tekeminen tilastoidaan, niin operaattoreiden vastaukset toimitetaan Salpa-järjestelmän ulkopuoliseen järjestelmään. Edellisen johdosta pyynnön tekemisen ja tietojen saamisen määrät eivät kohtaa.

Tietojen säilyttämisvelvollisuus koskee alla esitettyjä tietoluokkia ja tallennusaikoja. Tallennettuihin tietoihin pääsee pyynnöllä käsiksi vain silloin kun tutkittavassa rikoksessa on televalvonnan edellytykset pakkokeinolain 10:6.2 §:n mukaisesti. Matkaviestinverkon tiedot säilytetään 12 kuukautta, internetpuhelinpalvelun tiedot 6 kuukautta ja internetyhteyspalvelun tiedot 9 kuukautta.

2.2.2. Takautuvat telepakkokeinot, pakkokeinolaki

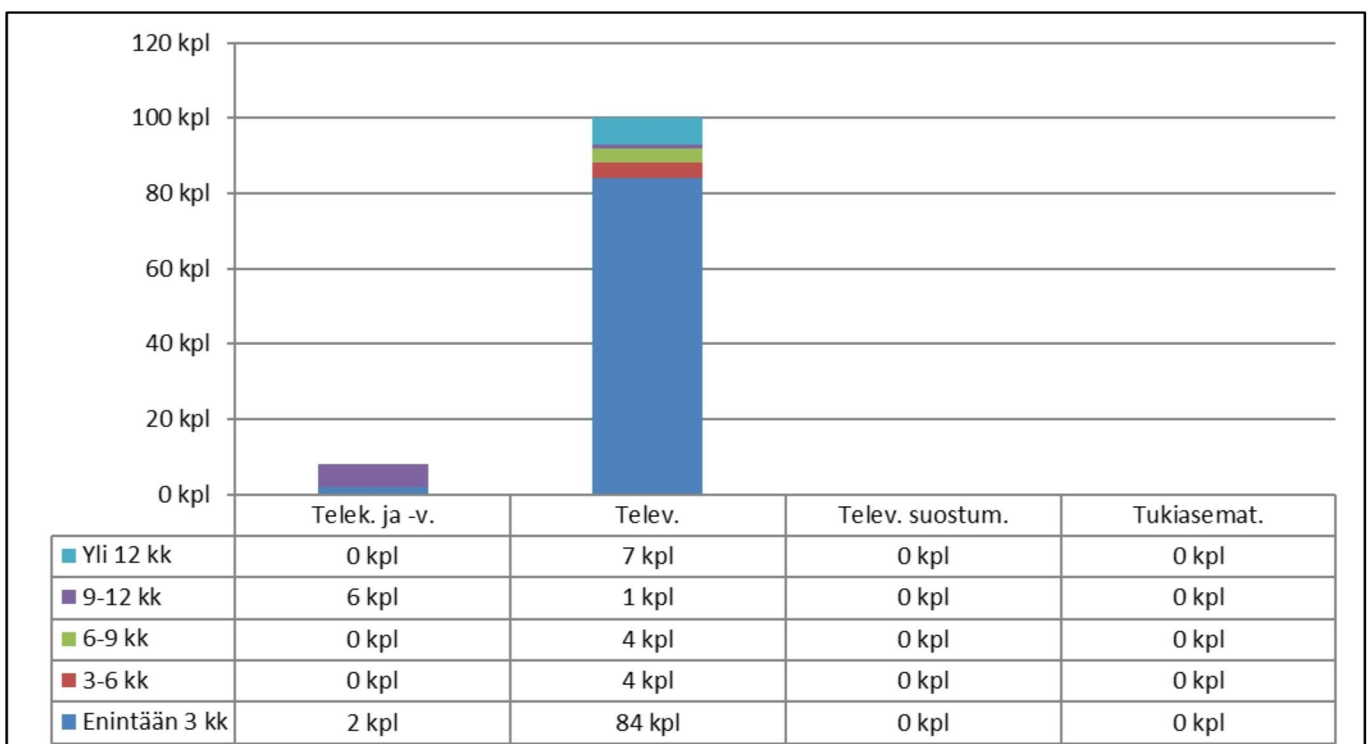
Huomattavaa on, että pakkokeinolain mukaisissa takautuvissa televalvonnoissa 7 %:a kyselyistä kohdistuu niin kauaksi taaksepäin, että se ei ole enää nykyisen tallennusvelvoitelainsäädännön piirissä. Toisin sanoen matkapuhelinverkkojen osalta haetaan yli vuoden vanhaa tietoa, kun lainsäädäntö velvoittaa tallentamaan tiedot yksinomaan vuodeksi. Poliisilain mukaisessa televalvonnassa on kyseessä aina akuutin tapahtuman selvittäminen.

Kaavio 26. Takautuvat telepakkokeinot tiedonhankintakeinoittain, haetun tiedon ikä

2.2.3. Takautuvat telepakkokeinot, poliisilaki

Tiedon tallennusvelvollisuuden alaiseen tietoon kohdistuneista televalvontarikoksen estämiseksi ja selvittämiseksi tehdyistä Poliisilain 4:3 §:n mukaisista pyynnöistä 84 %:a (= 84 kpl) kohdistuu tuoreimpaan tietoon. Tietoon, jonka säilyttämiseen ei Suomessa ole lainmukaista velvollisuutta, on kohdistunut 7 %:a (= 7 kpl) pyynnöistä.

Kaavio 27. Takautuvat telepakkokeinot tiedonhankintakeinoittain, haetun tiedon ikä

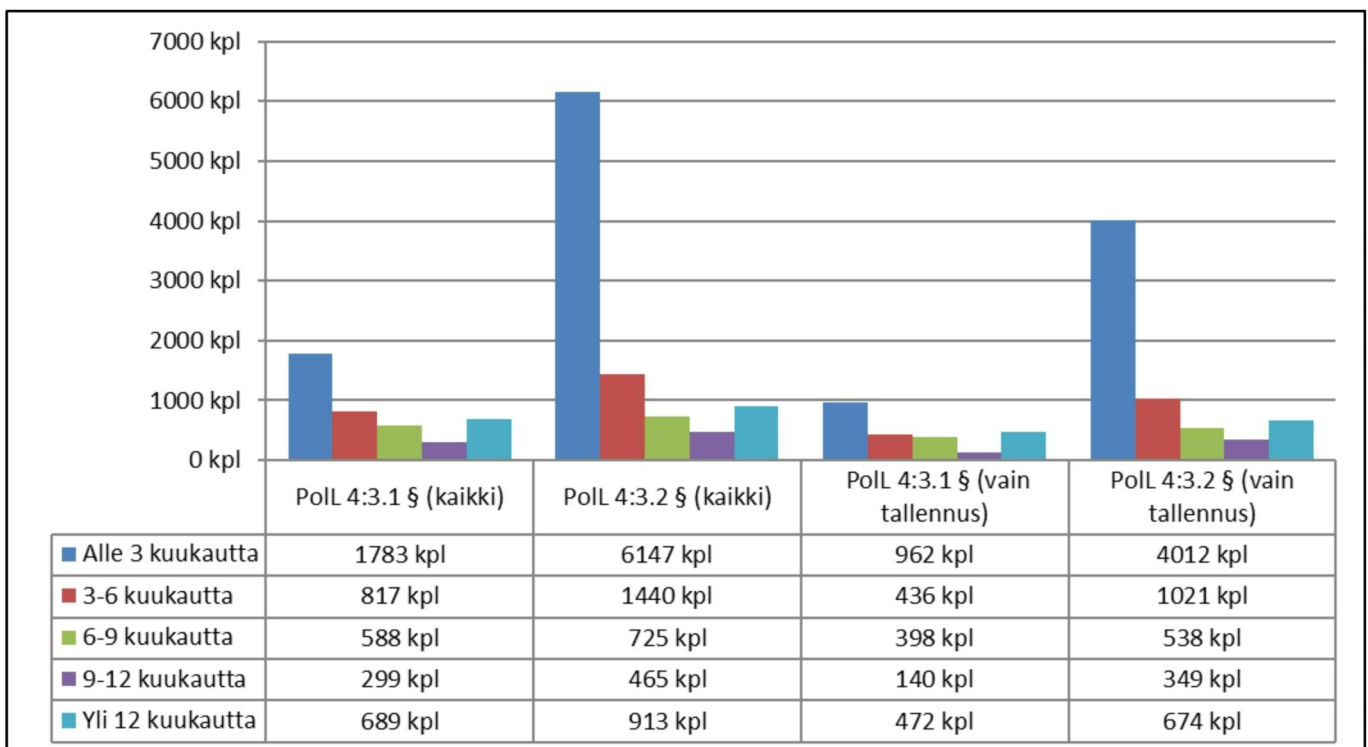
2.2.4. Poliisilain mukaiset tiedonsaantipyynnöt (toteutettu televalvontarikoksen tutkimiseksi)

PolL 4:3.1 §:n mukaiset pyynnot tehdään rikoksen tutkimiseksi, kun taas 4:3.2 §:n mukaiset liittymän omistajan tai käyttäjän selvittämiseksi. Operaattorin pitää toisinaan käsitellä liikennetietoja omistajan tai käyttäjän selvittämisessä hyväkseen vaikkakaan operaattori ei saa toimittaa liikennetietoja esitutkintaviranomaisille muuta kuin televalvontaluvan kautta.

Kaiken kaikkiaan PolL 4:3.1 §:n mukaisia pyyntöjä on tehty 4176 kappaletta, joista 1936:n pyynnön taustalla on televalvonnan edellytykset täyttävä rikos, jotta tieto voidaan hakea tallennusvelvoitteen alaisesta tietokannasta (= ns. DR-tietokanta). Pyyntöistä 472 on kohdistunut niin vanhaan tietoon, että se on ollut tallennusvelvoitelainsäädännön ulkopuolella, ollen näissä on 9 kk. Kokonaisuudessaan PolL 4:3.1:n mukaisten pyyntöjen taustalla on 46 %:ssa televalvonnan edellytykset täyttävä rikos tutkittavana, jossa tieto voidaan hakea tallennusvelvoitteen alaisesta tietokannasta.

Liittymän omistajan tai käyttäjän tunnistamiseksi on tehty kaikkiaan 9690 tiedonsaantipyyntöä. Pyyntöistä 5920:ssä tapauksessa on pyynnön taustalla tutkittu rikosta jossa televalvonta olisi ollut mahdollista. Pyyntöistä 674 on kohdistunut niin vanhaan tietoon, että se on ollut tallennusvelvoitteen ulkopuolella. Kokonaisuudessaan tämä tarkoittaa sitä, että 61 %:a PolL 4:3.2 §:n tiedonsaantipyyntöjen taustalla on sellainen rikos, jossa voitaisiin käyttää televalvontaa.

Kaaviossa esitetty televalvonnan pituuden mukaan tehty jaottelu ei suoraan vastaa lain sähköisten viestinnän palveluista 159 §:n kolmanteen kohtaan, sillä tilastoinnin peruste on kyselyn pituus, joka ei välttämättä vastaa siihen kuinka vanhaa haettu tieto on ollut hakuhetkellä. Salpa-järjestelmässä televalvontamateriaaliin kohdistetun pistokoemaisen tarkastuksen mukaan suurin osa takautuvasta tiedosta on haettu kyselypäivästä taaksepäin, mutta joukossa on varmuudella myös tietoja, jotka on esimerkiksi haettu kolmen kuukauden pituisena, mutta alkaen kyselyhetkellä puolivuotta vanhasta tiedosta kohti siitä vanhempaa tietoa.

Kaavio 28. Kaikki tiedonsaanti- sekä tiedon tallentamisvelvollisuuden alaiset pyynnot

2.3. Tarkkailutyypiset tiedonhankintakeinot

2.3.1. Yleistä

Vuonna 2019 käytetyistä teknisen tarkkailun salaisista pakko- ja tiedonhankintakeinoista saadut tiedot on toimitettu Keskusrikospoliisin tarkkailuyksiköltä. Osassa tilastoja on vertailulukuina aiempien vuosien tilastotietoja. Tilastot on kerätty salaisten Salpa-asianhallintajärjestelmästä.

2.3.2. Pakkokeinolain mukainen tekninen ja suunnitelmallinen tarkkailu

2.3.2.1. Tuomioistuimessa myönnettyjen pakkokeinovaatimusten lukumäärät

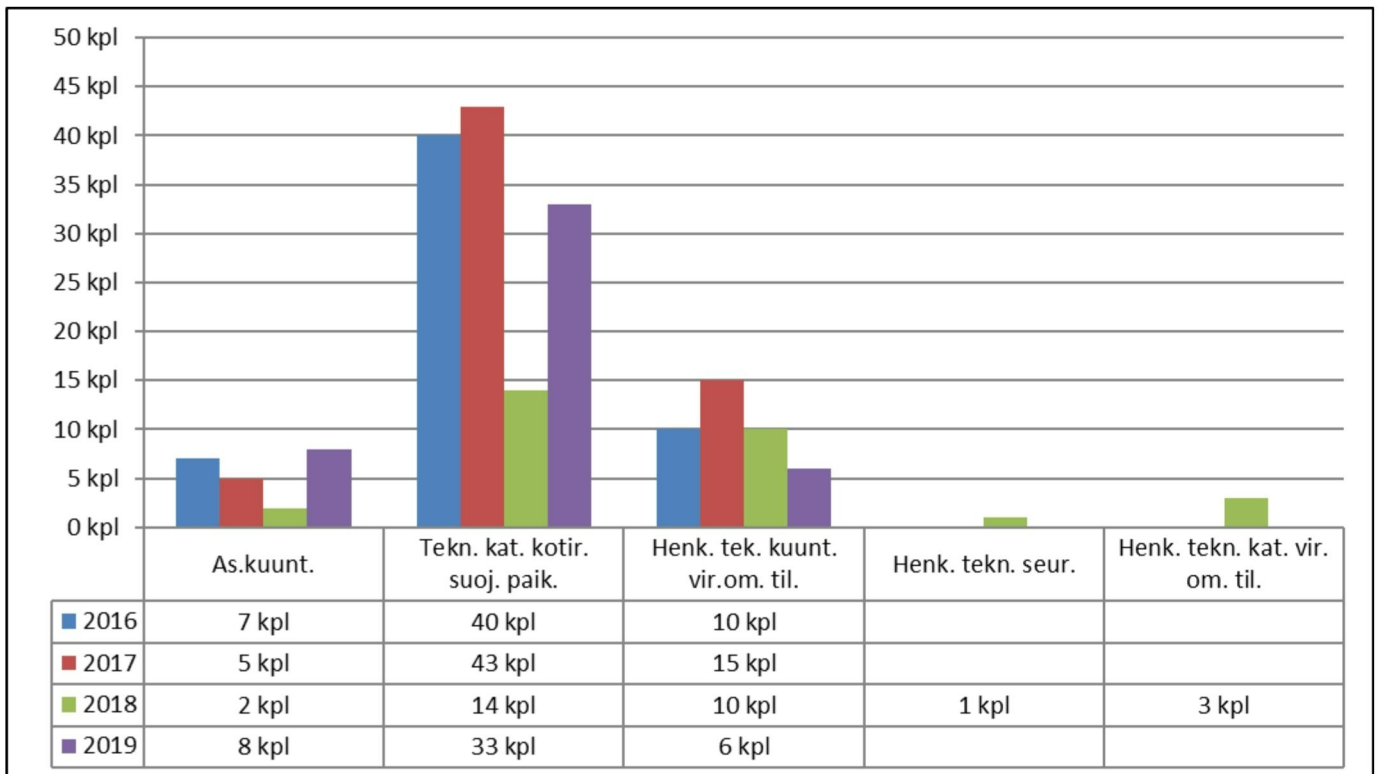
Alla olevien tilastot vuosilta 2018-2019 ja 2016-2017 ovat vertailukelpoisia keskenään. Vuosien 2018-2019 lukumäärät kuvaavat vuosien diaarien lukumäärää. Näissä tilastoissa ei ole huomioitu niitä päätöksiä tai vaatimuksia, joissa samalla diaarille on haettu jatkolupa tai useita jatkolupia saman pakkokeinoin jatkamiseksi.

Asuntokuunteluiden määrä on tarkasteluvuonna edelleen alhainen, joskin osa näistä näistä on kestänyt useita kuukausia. Teknisen katselun kotirauhan suojaamaan piirin olevien vaatimuksien määrä on kasvanut vuodesta 2018 merkittävästi. Lukumäärän kasvun taustalla ovat mahdollisesti toisaalta kehittyneempi katseluteknikka ja toisaalta tutkinnallinen tarve saada kohdennettua katseluita myös kotirauhan suojaamalle alueelle. Pakkokeinon käyttö on nähty tarpeelliseksi ja se on tullut myös operatiivisesti mahdolliseksi toteuttaa.

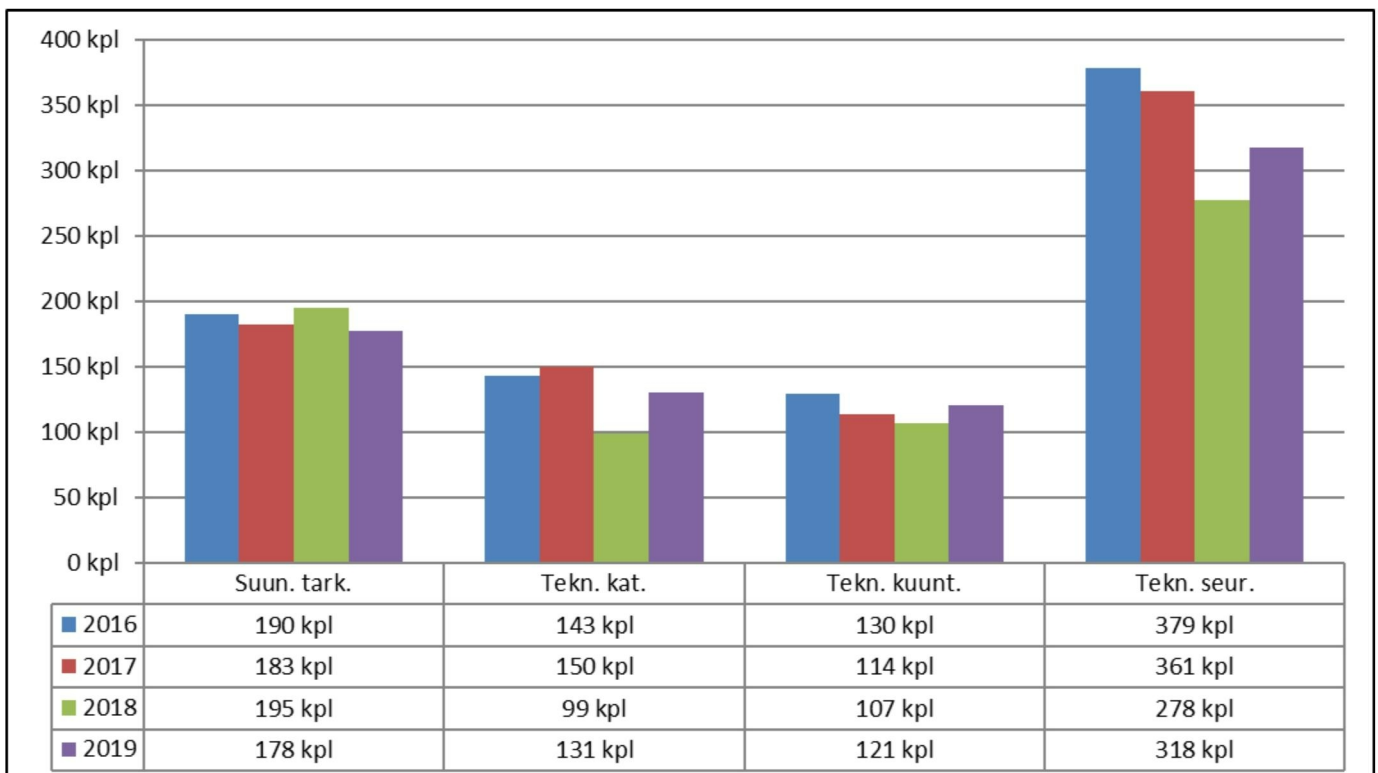
2.3.2.2. Poliisiviranomaisen tekemät pakkokeinopäätökset (tekninen / suunnitelmallinen tarkkailu)

Poliisin tekemien teknisten kuuntelupäätösten lukumäärän vertaaminen vuoden 2016 lukuihin ei anna tarkkaa kuvaa todellisesta pakkokeinon käytöstä. Aikaisemmin kohdehenkilön jokaisesta tapaamisesta laadittiin erillinen päätöksensä, vuoden 2017 jälkeen on kirjattu yksi päätös henkilön käymistä keskusteluista. Tarkasteluvuoden lukumäärät ovat vertailukelpoisia vuoden 2017-2018 lukujen kanssa. Lukumäärät osoittavat teknisen kuunteluiden määrässä lievää kasvua.

Suunnitelmallinen tarkkailupäätösten lukumäärä on pysynyt tarkasteluvuosina melko vakiona.

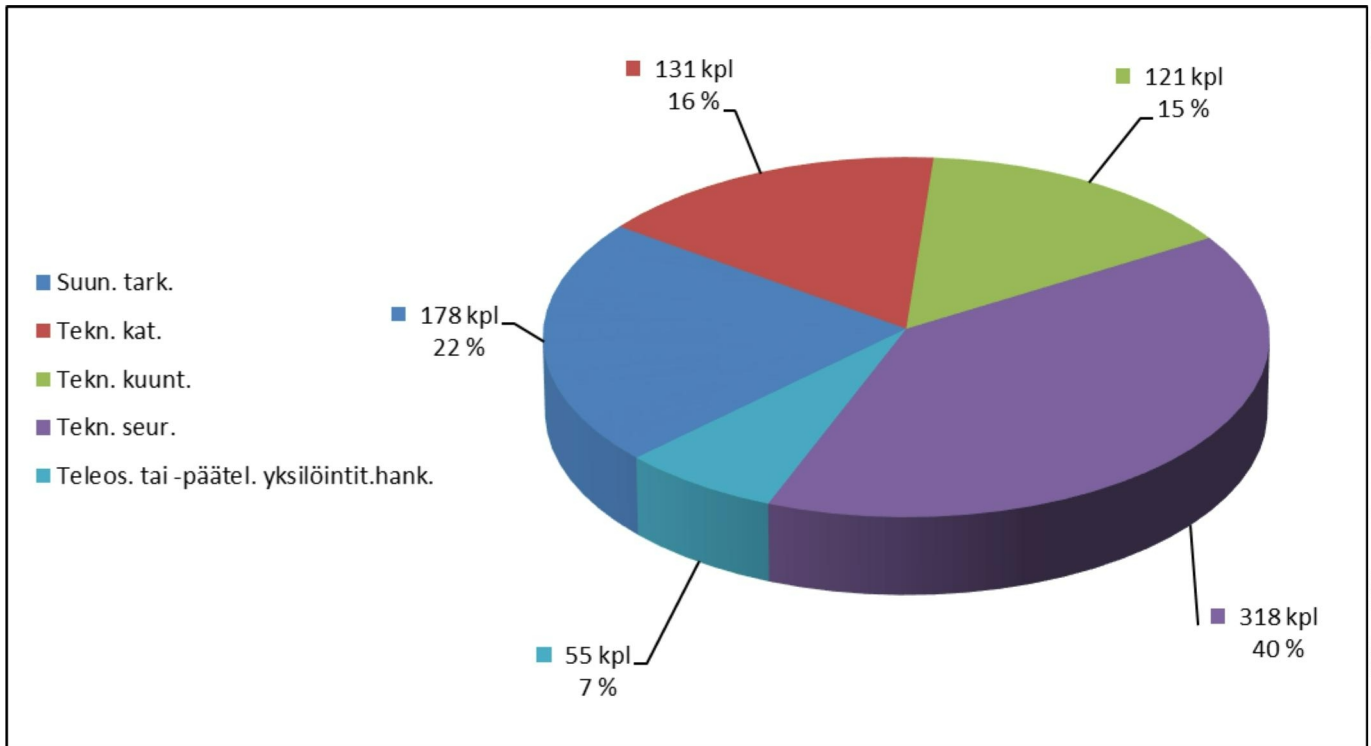

Kaavio 29. Tuomioistuimessa myönnettyjen pakkokeinodiaarien lukumäärä

Kaavio 30. Poliisiviranomaisen pakkokeinodiaarien lukumäärä

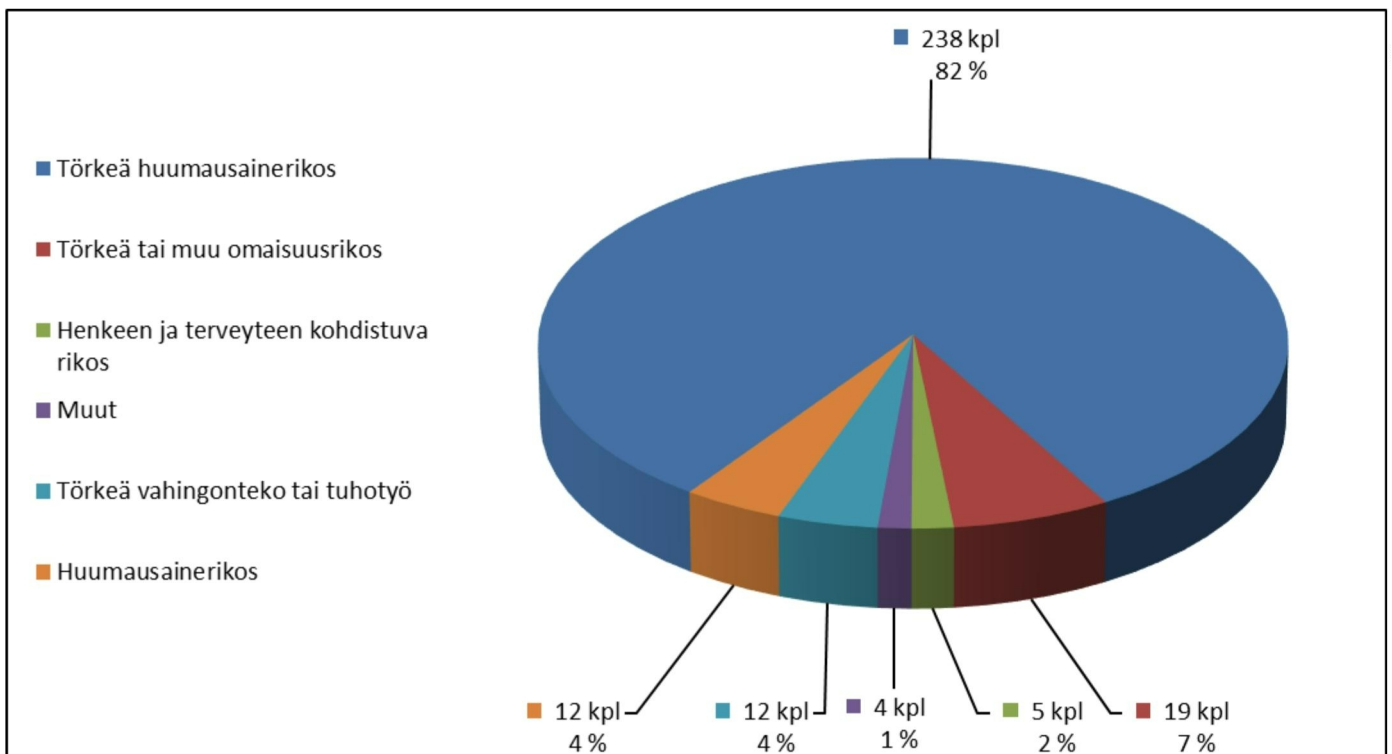
2.3.2.3. Toteutuneet tarkkailut ja tekniset tarkkailut pakkokeinotyypeittäin

Kaavio 31. Toteutuneet tekniset tarkkailut pakkokeinotyypeittäin

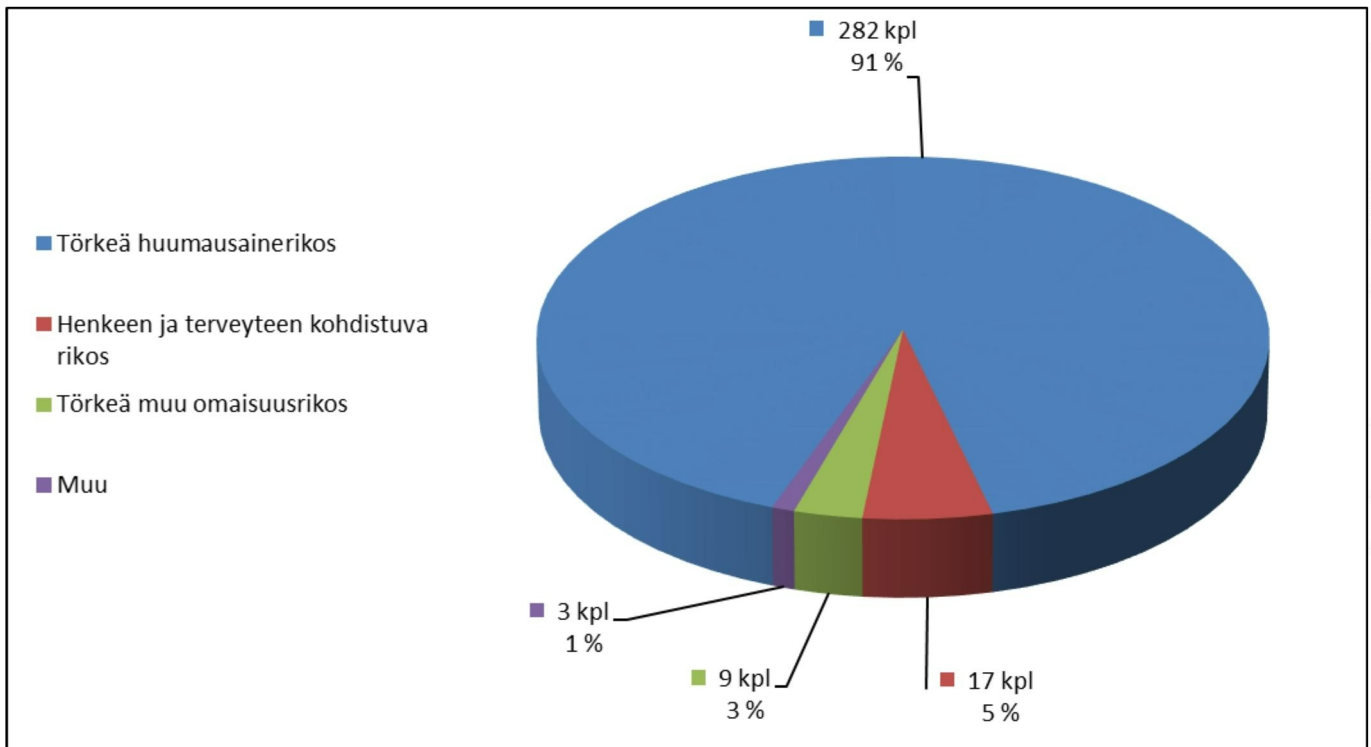
2.3.2.4. Perusterikokset teknisissä katseluissa

Alla olevista neljästä pakkokeinoperusteisesti käytetyistä tarkkailutyypeistä voidaan todeta, että näitä käytetään etenkin törkeiden huumausainerikosten tutkimisessa, joiden lisäksi myös jonkin verran henkeen ja terveyteen kohdistuneiden rikosten; omaisuusrikosten tutkintaan harvakseltaan.

Kaavio 32. Perusterikokset teknisissä katseluissa

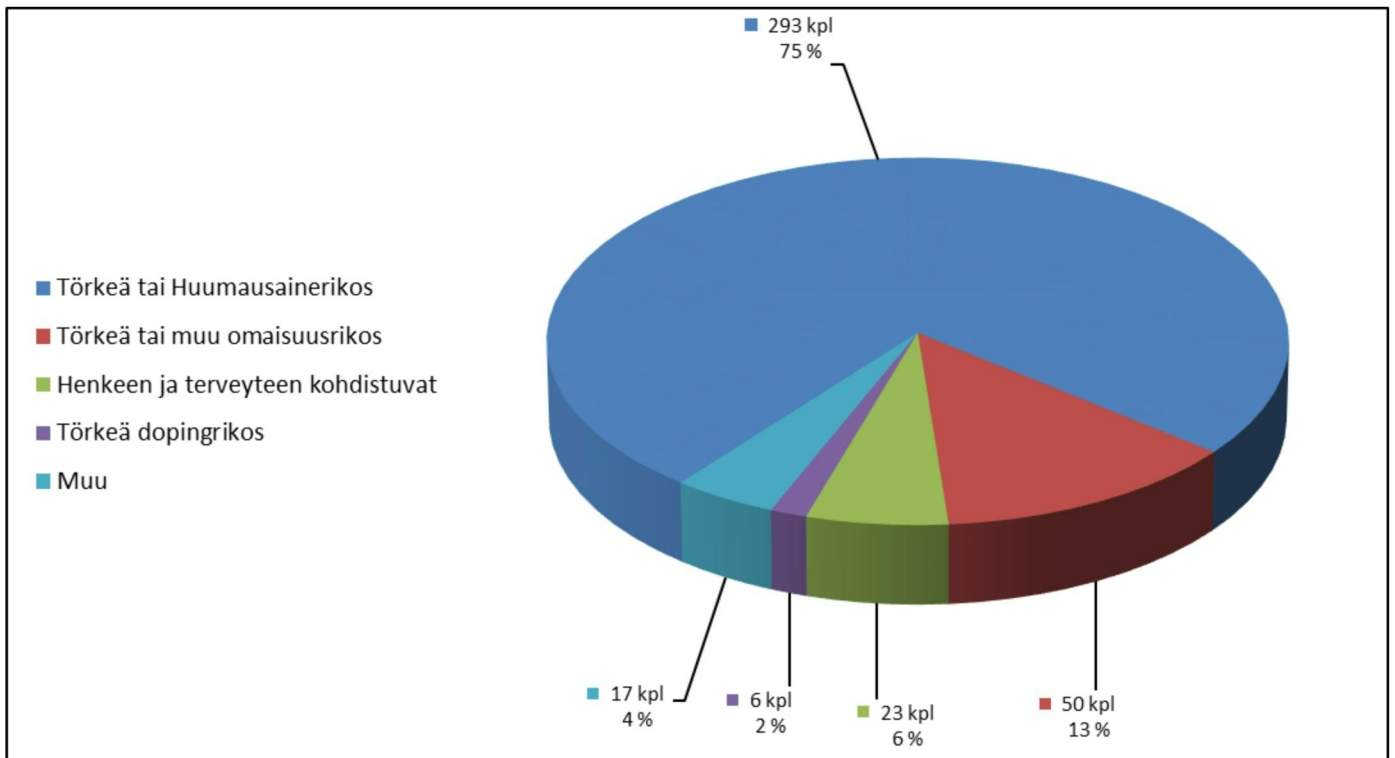
2.3.2.5. Perusterikokset teknisissä kuunteluissa (sisältää viranomaisten tiloissa tapahtuneen ja asuntokuuntelun)

Kaavio 33. Perusterikokset teknisissä kuunteluissa

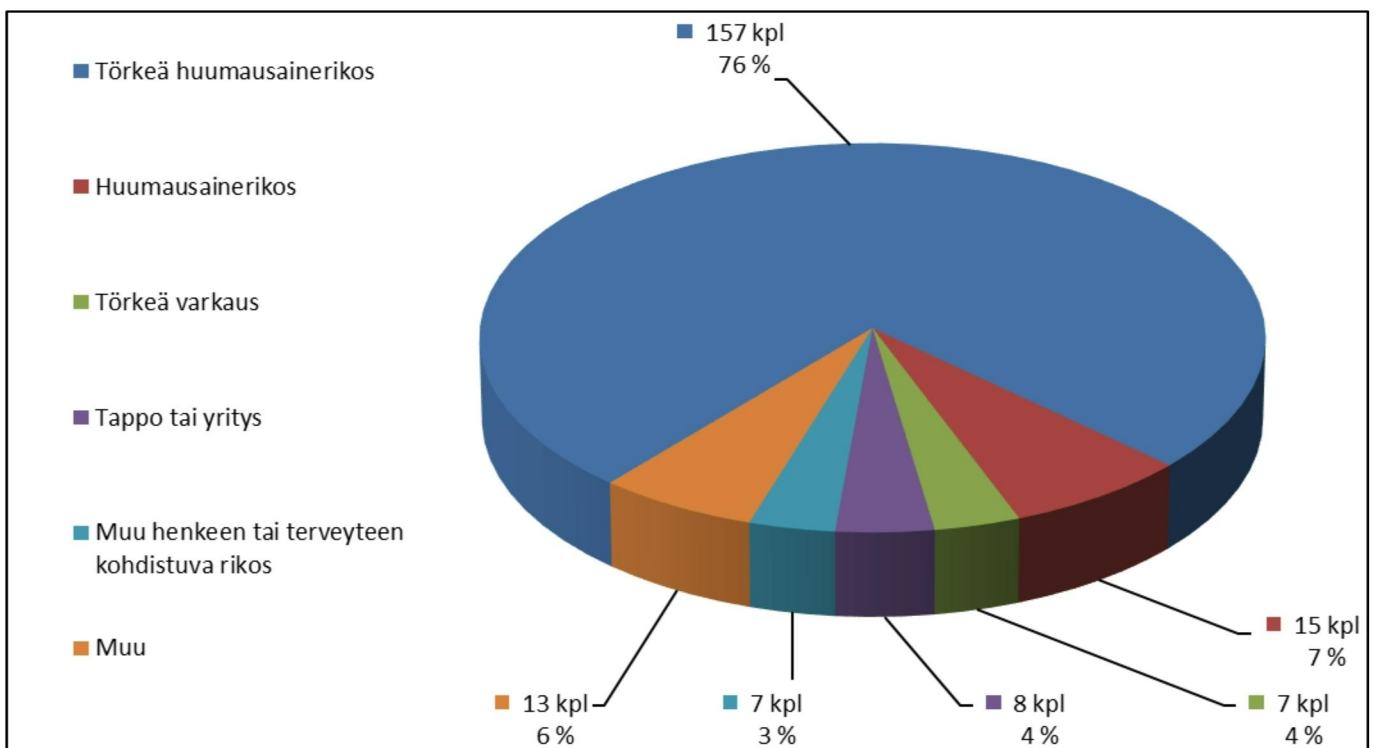
2.3.2.6. Perusterikokset teknisissä seurannoissa

Viime vuosien tavoin tarkasteluvuonna 2019 teknisen seurannan käytöstä 3/4 on keskittynyt huumausainerikollisuuden torjuntaan.

Kaavio 34. Perusterikokset teknisissä seurannoissa

2.3.2.7. Perusterikokset suunnitelmallisissa tarkkailuissa

Kaavio 35. Perusterikokset suunnitelmallisissa tarkkailuissa

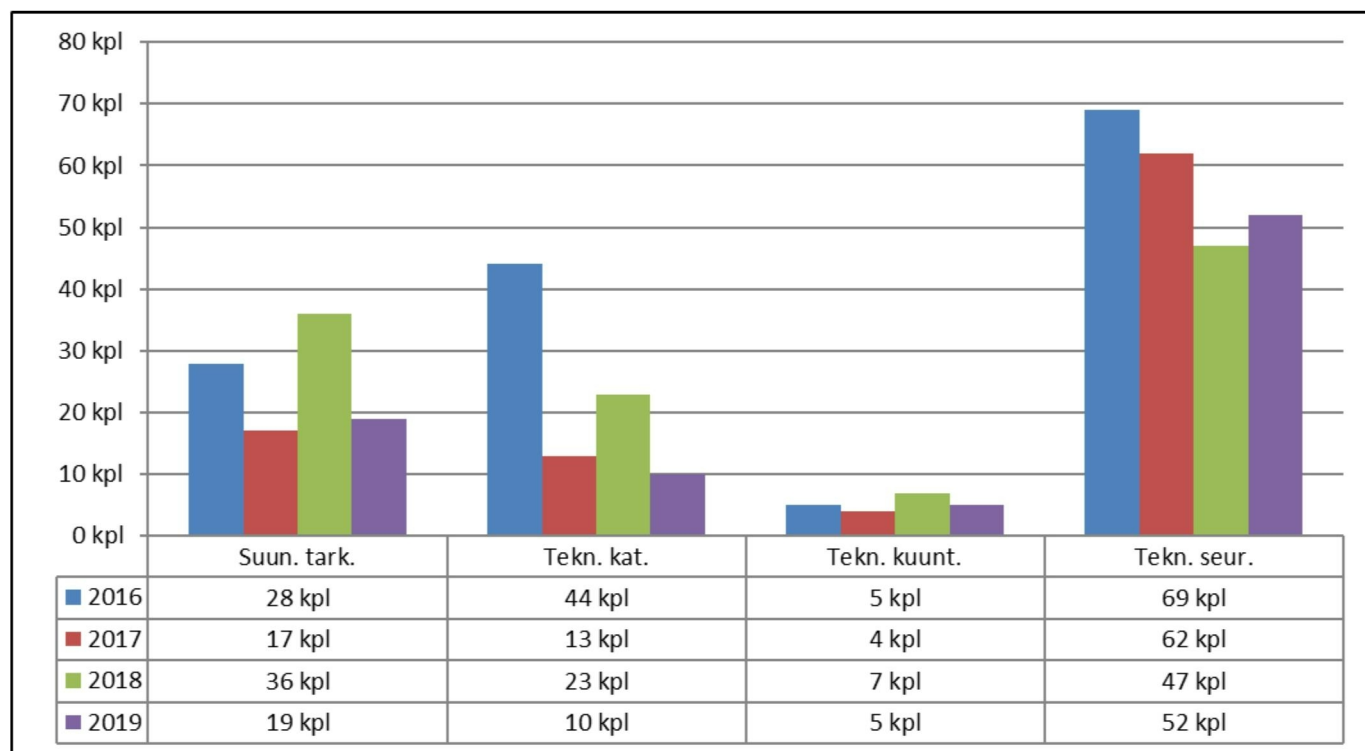
2.3.3. Poliisilain mukainen tekninen ja suunnitelmallinen tarkkailu

Poliisilakiperusteisissa pakkokeinoissa prosentuaalinen jakauma poikkeaa erityisesti suunnitelmallisen tarkkailun ja teknisen seurannan osalta pakkokeinolakiperusteisesta jakaumasta. Kun pakkokeinolain puolella suunnitelmallisista tarkkailuista 76 %:a ja teknisistä seurannoista 75 %:a kohdistui törkeisiin huumausainerikoksiin, niin poliisilain puolella 50 %:a suunnitelmallisista tarkkailuista on kohdistunut törkeisiin henkeen tai terveyteen kohdistuneisiin rikoksiin ja teknisistä seurannoista 61 %:a omaisuusrikoksiin.

2.3.3.1. Poliisiviranomaisen tiedonhankintapäätösten lukumäärät

Poliisilakiperusteisten päätösten määrä on merkittävästi pienempi kuin pakkokeinolakiperusteisten. Tämän vuoksi muutosten määrään voivat vaikuttaa yksittäiset rikosjutut tai asiakokonaisuudet.

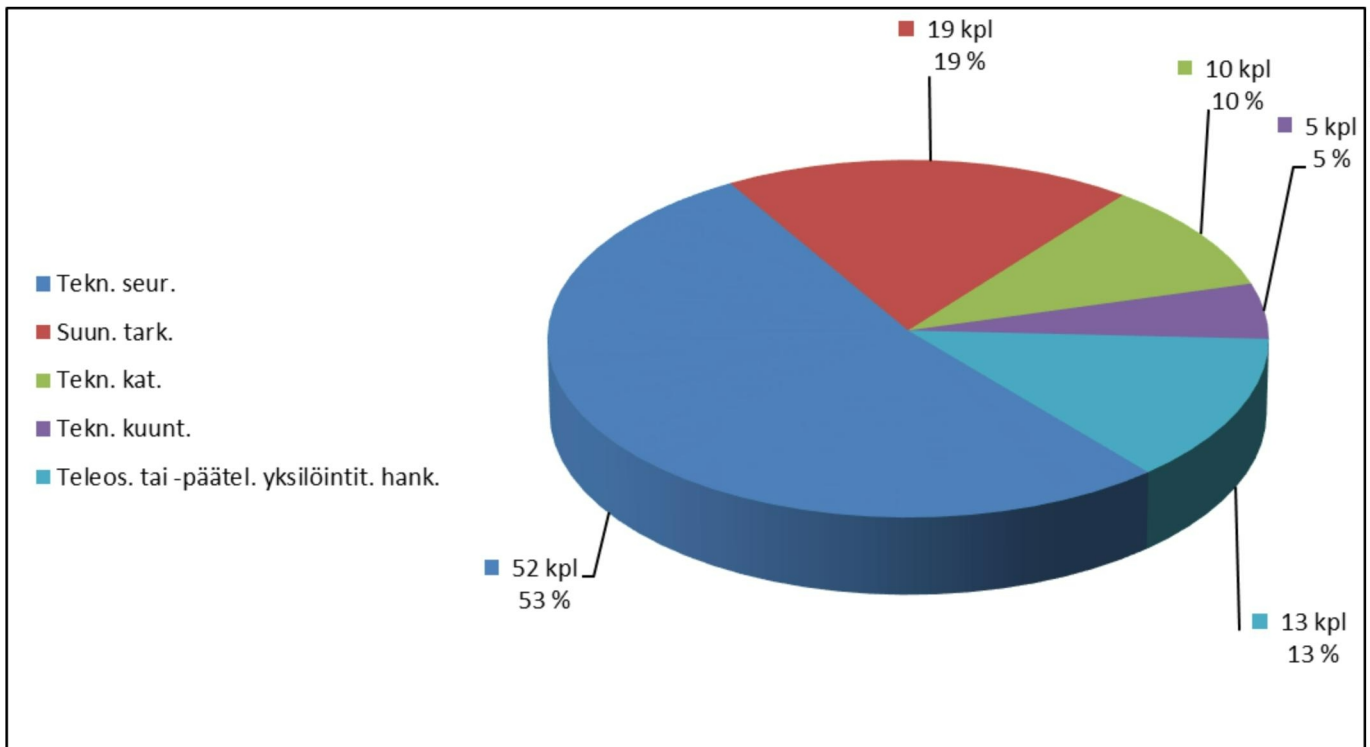
Suunnitelmallisen tarkkailun ja teknisen katselun päätöksen ovat vähentyneet, kun taas teknisen seurannan päätökset ovat lisääntyneet.

Kaavio 36. Poliisiviranomaisen tiedonhankintapäätösten lukumäärät

2.3.3.2. Toteutuneet tekniset tarkkailut tiedonhankintatyypeittäin

Teknisen tarkkailun käyttö on kaiken kaikkiaan pysynyt edellisvuoden tasolla; teknisen kuuntelun päätösten prosentuaalinen osuus on prosentuaalisesti puolittunut, katselu vähentynyt prosentuaalisesti yli puolella, kun taas seuranta lisääntynyt 20 %:lla vuodesta 2018.

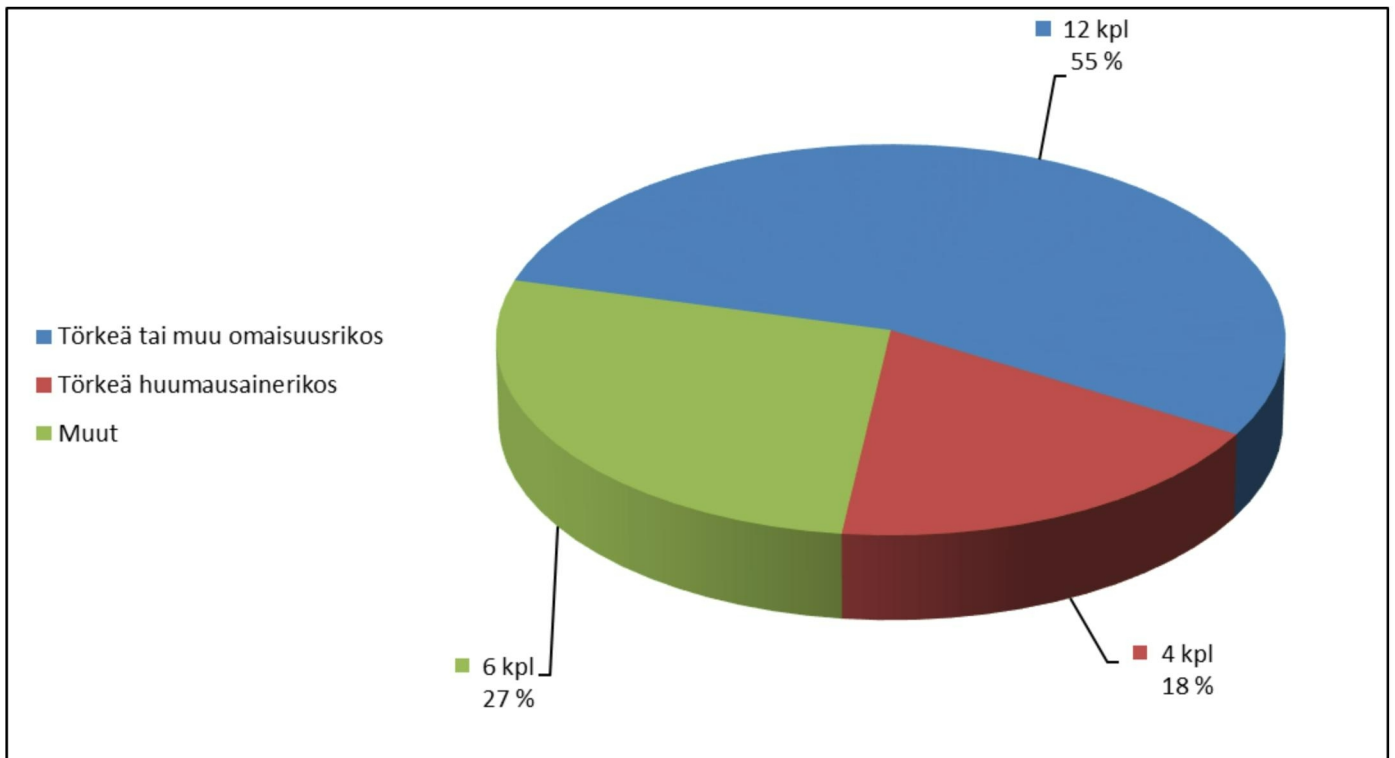

Kaavio 37. Toteutuneet tekniset tarkkailut tiedonhankintatyyteittäin

2.3.3.3. Perusterikokset teknisissä katseluissa

Teknisen katselun osalta todetaan, että epäkohtana on, kuten poliisilakiperusteisten telepakkokeinojenkin kohdalla, ettei poliisilaki mahdollista salaisten teknisten tarkkailujen käyttöä rikosten paljastamiseksi tai estämiseksi kuin hyvin rajatuissa rikosnimikkeissä.

Poliisilakiperusteisia kotirauhan suojaamaan tilaan tai viranomaisten tiloissa tapahtuvaa katselua poliisilain perusteella ei suoritettu.

Kaavio 38. Perusterikokset teknisissä katseluissa

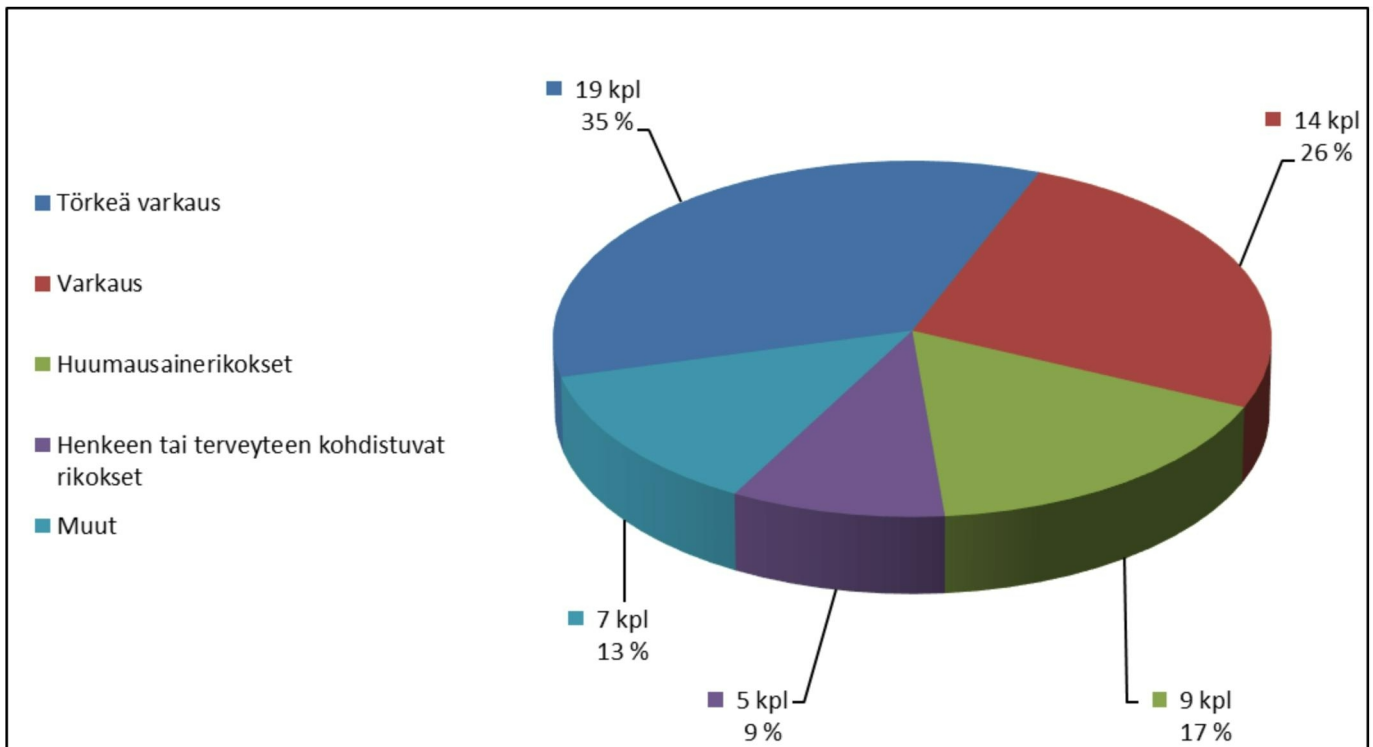
2.3.3.4. Perusterikokset teknisissä kuunteluissa

Teknistä kuuntelua poliisilain puolella käytettiin 19 kertaa etenkin törkeiden kirjanpito- ja huumausainerikosten tutkinnassa.

2.3.3.5. Perusterikokset teknisissä seurannoissa

Kun pakkokeinolain teknisistä seurannoista 75 % kohdistui törkeisiin huumausainerikoksiin, niin poliisilain puolella 61 %:a kohdistunut omaisuusrikoksiin.

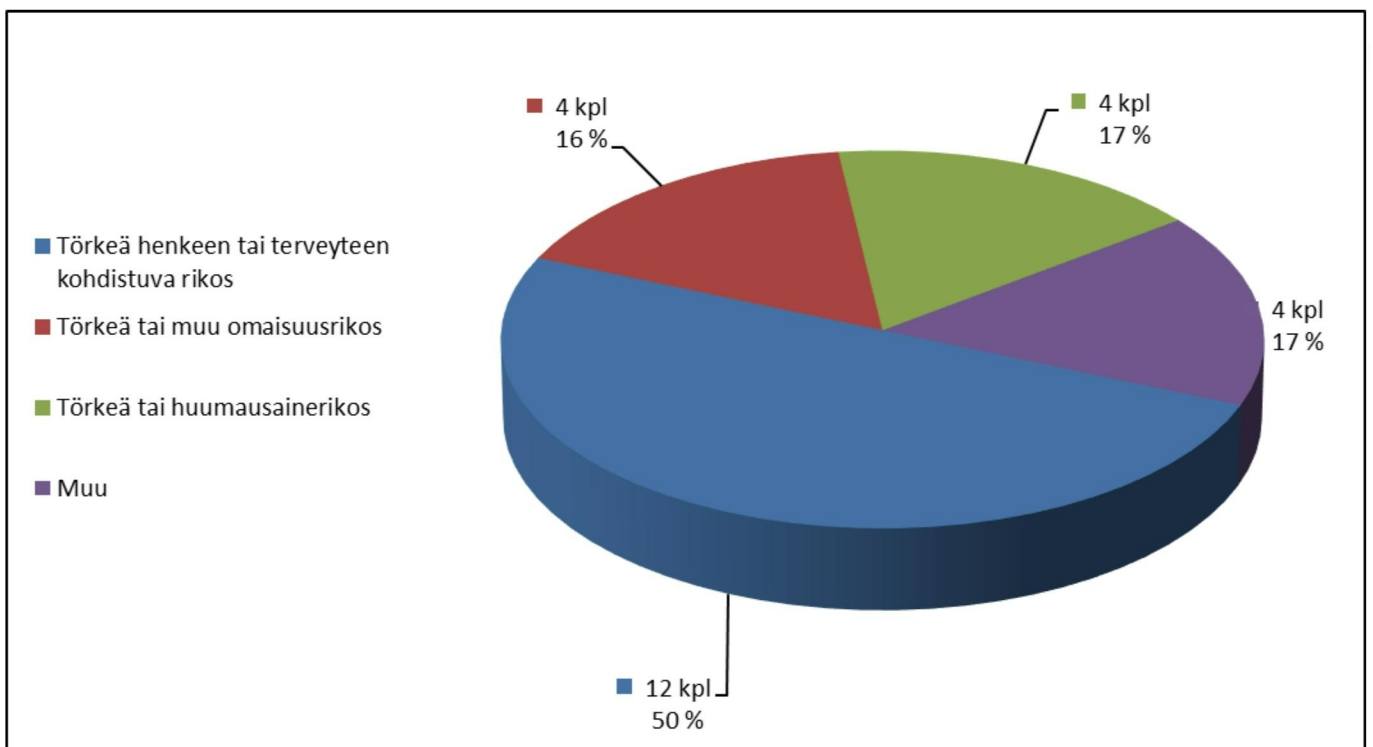
Henkilön teknistä seurantaa ei tarkasteluvuonna käytetty poliisilakiperusteisesti.

Kaavio 39. Perusterikokset teknisissä seurannoissa

2.3.3.6. Perusterikokset suunnitelmallisissa tarkkailuissa

Pakkokeinolakiperusteisissa suunnitelmallisissa tarkkailuissa pääpaino on ollut törkeiden huumausainerikosten tutkimisessa, kun taas poliisilakiperusteisissa tarkkailuissa perusterikokset jakaantuvat huomattavasti rikosnimikeneutraalimmin.

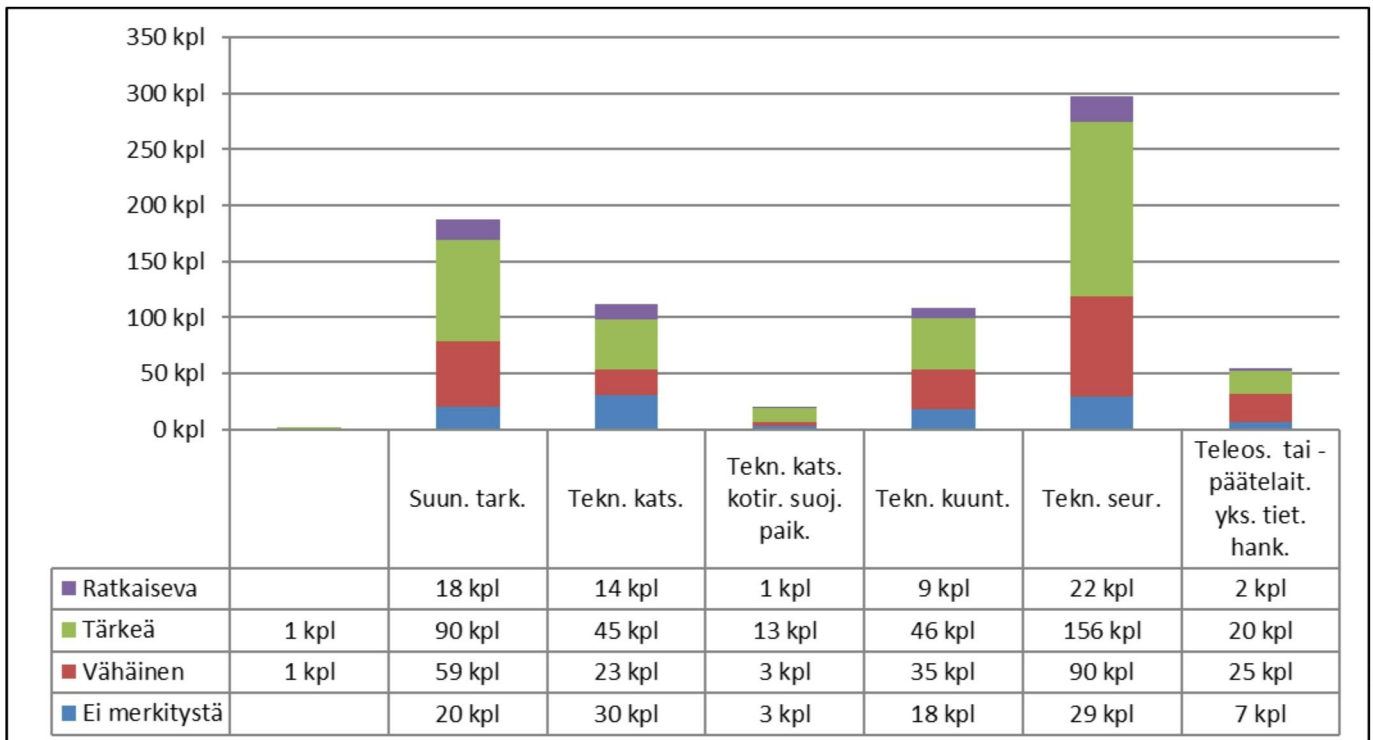

Kaavio 40. Perusterikokset teknisissä seurannoissa

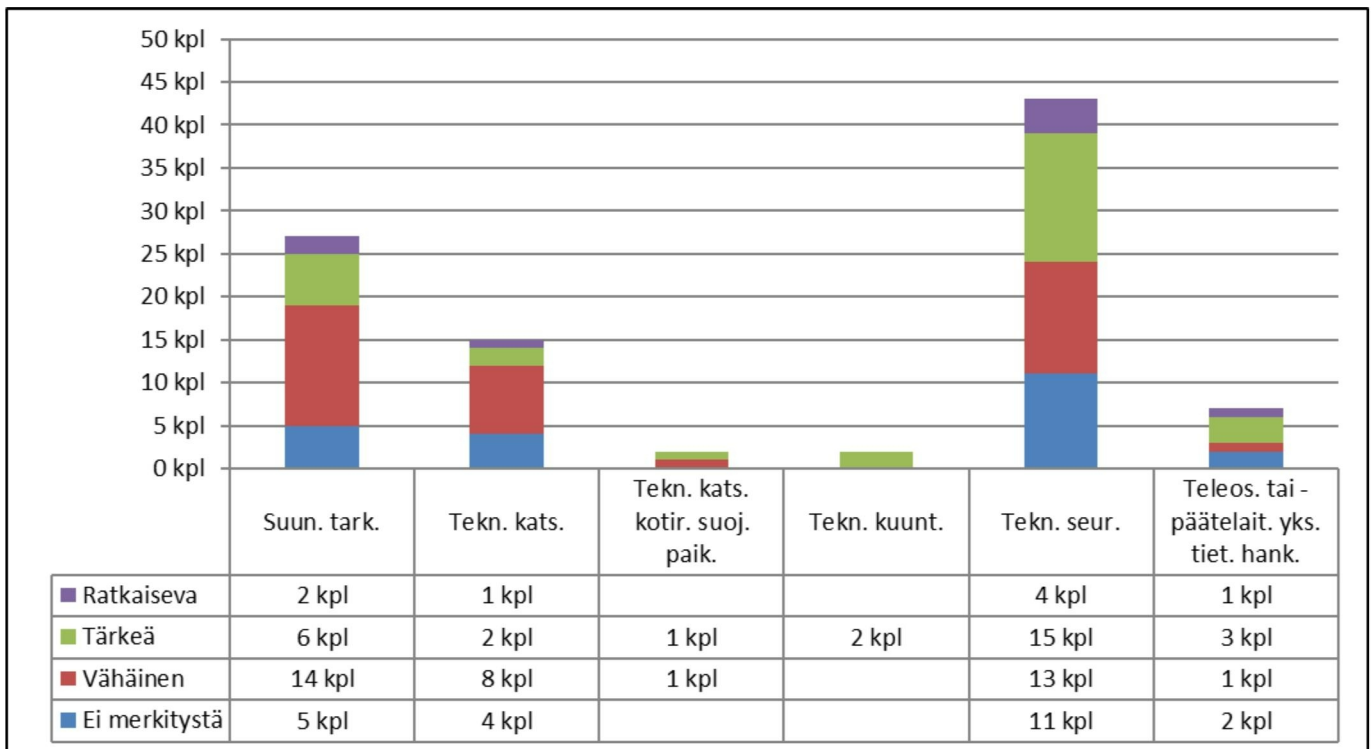
2.3.4. Teknisten ja suunnitelmallisten tarkkailujen merkityksellisyysarvio

Pakkokeinolakiperusteisten keinojen rikostorjunnallista vaikuttavuutta voidaan alla olevien lukujen perusteella pitää varsin tyydyttävänä. "Vähäisen" tai "ei merkitystä" arvion saaneilla pakkokeinon käytöllä on toisaalta kyetty sulkemaan pois tietty tutkintalinja ja saada aikaan työajan kohdentaminen oleelliseen.

Poliisilakiperusteisten keinojen merkittävyysarvioinnin vertaaminen pakkokeinolakiperusteisiin on vaikeata johtuen poliisilakiperusteisten vähäisestä lukumäärästä. Kuitenkin poliisilakiperusteisen suunnitelmallisen tarkkailun merkityksellisyys arvioitiin huomattavasti pakkokeinolakiperusteisia alhaisemmiksi.

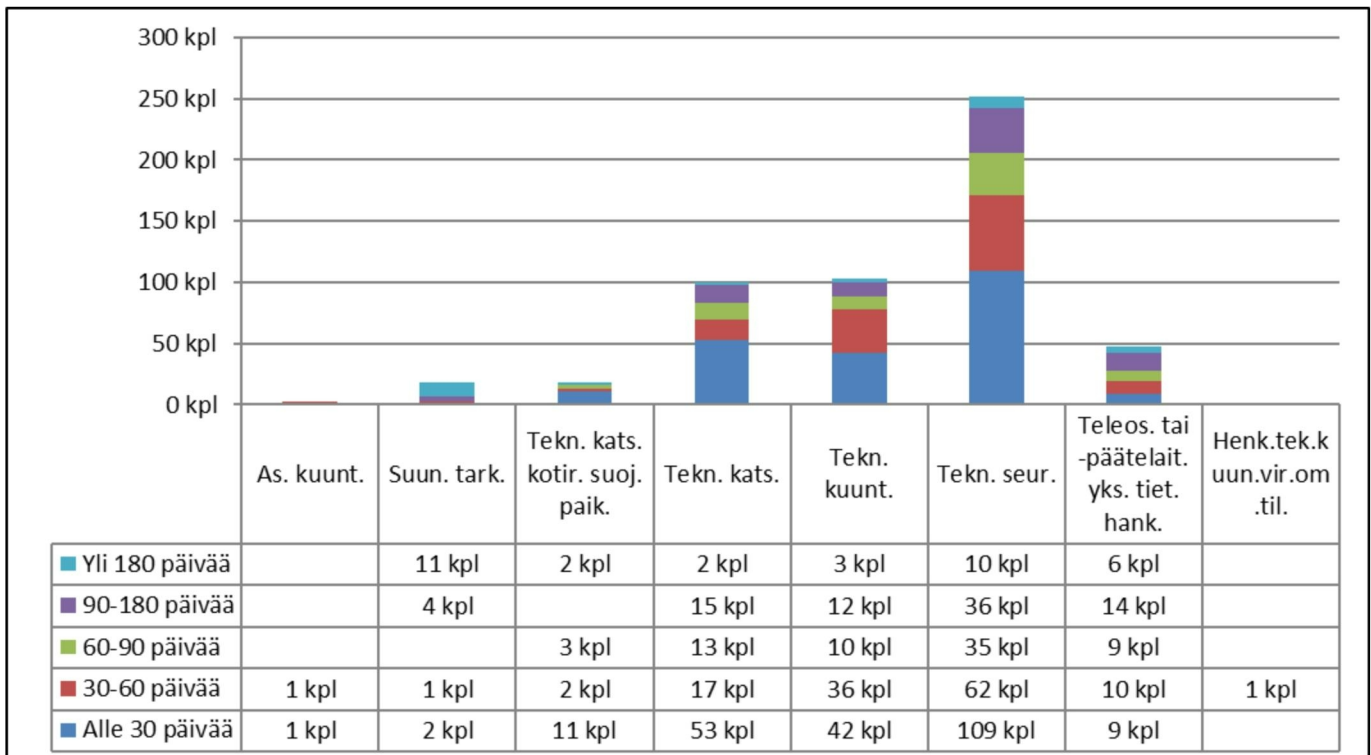
Kaavio 41. Teknisten ja suunnitelmallisten tarkkailujen merkityksellisyysarvio (pakkokeinolaki)

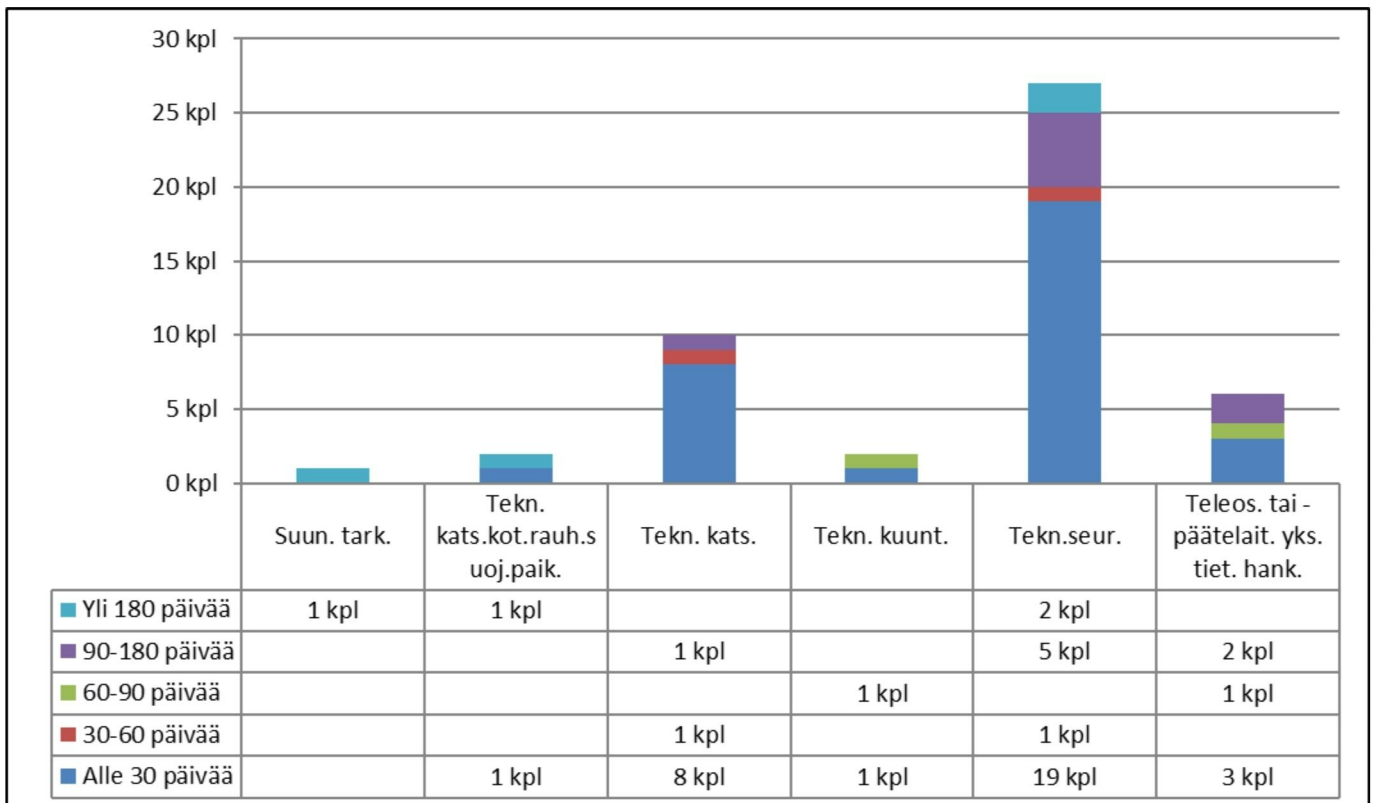
Kaavio 42. Teknisten ja suunnitelmallisten tarkkailujen merkityksellisyysarvio (poliisilaki)

2.3.5. Teknisen ja suunnitelmallisen tarkkailun käytön kesto

Alla oleviin tilastoihin (kaaviot 43 ja 44) ei ole kirjautunut teknisistä syistä tietoja kaikista pakkokeinoista tai niiden kestoista, jonka vuoksi johtopäätöksen arvioiminen ei ole perusteltua.

Kaavio 43. Teknisten ja suunnitelmallisten tarkkailujen käytön kesto (pakkokeinolaki)

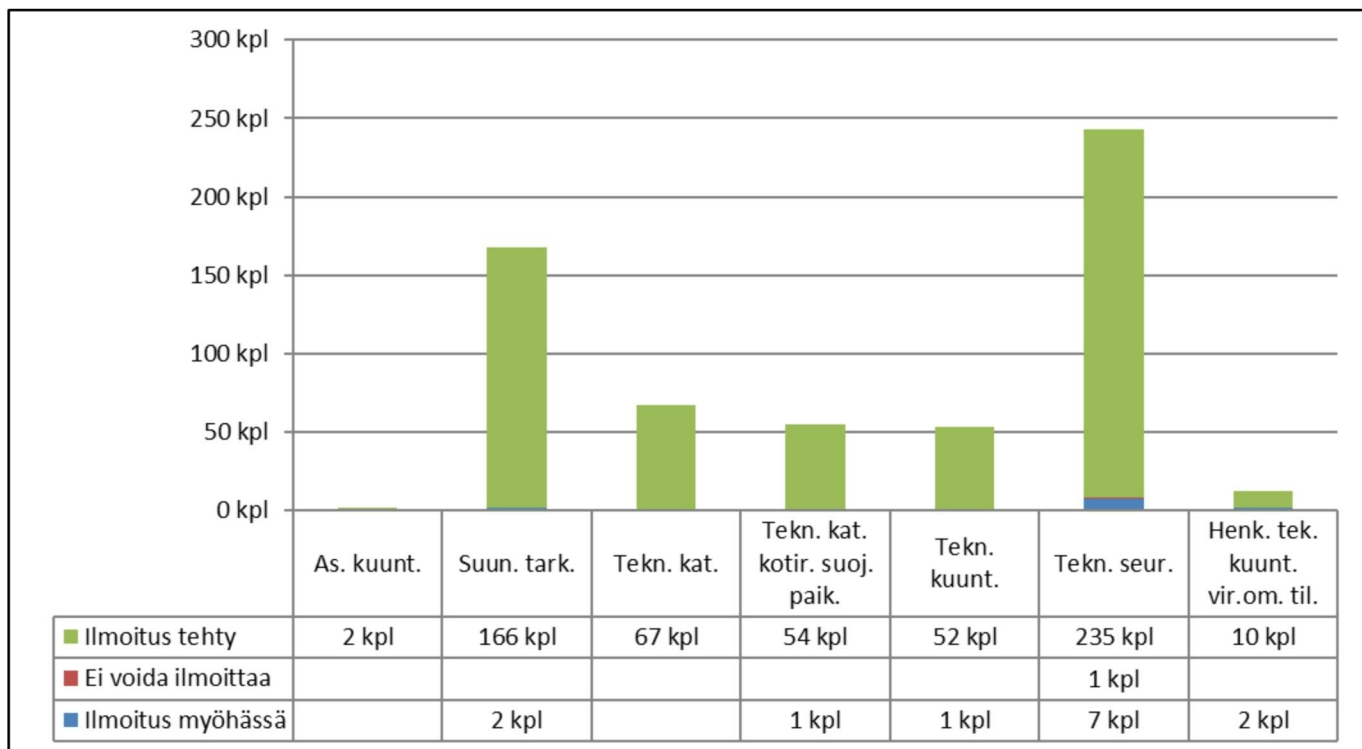

Kaavio 44. Teknisten ja suunnitelmallisten tarkkailujen käytön kesto (poliisilaki)

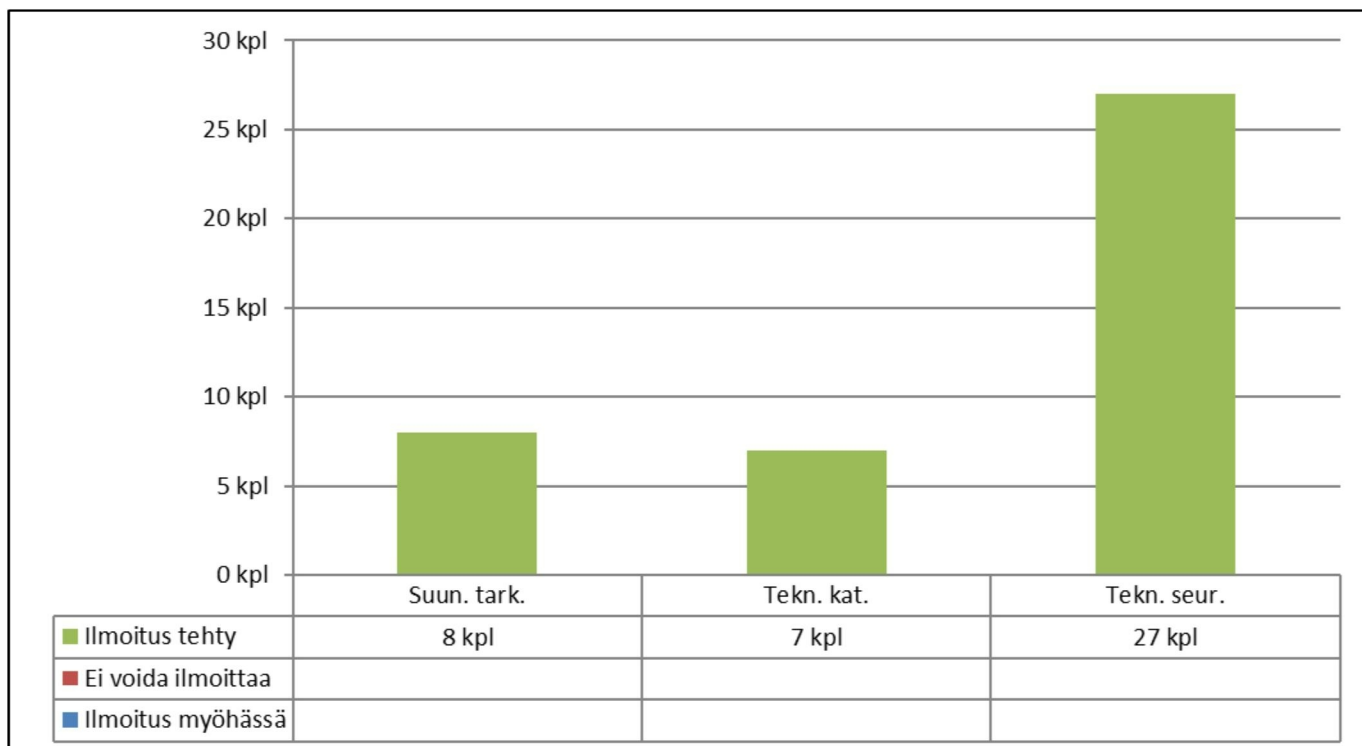
2.3.6. Teknisen ja suunnitelmallisen tarkkailun käytöstä epäilylle ilmoittaminen

Vuonna 2018 havaittiin Salpa-järjestelmässä ongelma, jossa teknisen tarkkailun pakkokeinoista epäilylle ilmoittamisen osalta tilastoidut tiedot olivat *osittain* virheellisiä. Tilastoihin oli kirjautunut myös tutkinnanjohtajien toimesta mitätöityjä päätöksiä, sekä vaatimuksia joita ei ollut käytetty tai epäilty oli jäänyt tuntemattomaksi. Tämä ongelma on pääsääntöisesti järjestelmän kehitystyön yhteydessä korjaantunut.

Tarkasteluvuoden tilastoissa ilmenevissä "ilmoitus myöhässä"-kohdissa on kaikissa tapauksissa Salpa-järjestelmästä suoritettujen ajon perusteella ilmoitus kohteelle kuitenkin tehty. Kahdessa tapauksessa järjestelmään on kirjautunut "ilmoitus myöhässä", vaikka pakkokeinosta ilmoittamiselle on haettu jatkoluvat oikeuden päätöksellä. Muutamissa tapauksissa epäilylle ilmoituksen päivämääräksi on kirjattu / kirjautunut joidenkin päivien viiveitä määräaikaan nähden.

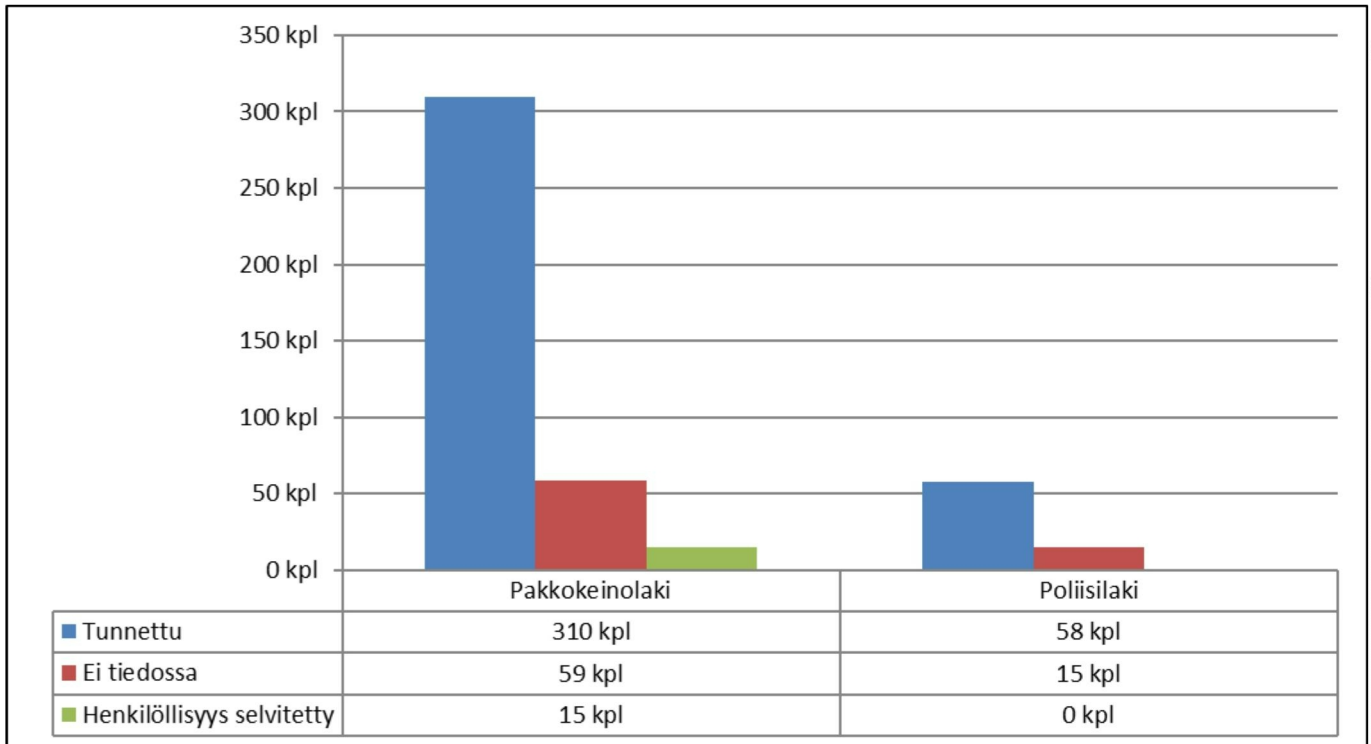
Kaavio 45. Teknisen ja suunnitelmallisen tarkkailun käytöstä epäilylle ilmoittaminen (pakkokeinolaki)

Kaavio 46. Teknisen ja suunnitelmallisen tarkkailun käytöstä epäilylle ilmoittaminen (poliisilaki)

2.3.7. Teknisten ja suunnitelmallisten tarkkailujen kohteena olevien henkilöiden lukumäärä

Vastaavat luvut vuosilta 2017 ja 2018 ovat lähes samat. Näiltä osin ei ole muutosta havaittavissa. Tilastoa lukiessa tulee huomioida, että yksittäinen henkilö on voinut olla useiden eri tarkkailukeinon kohteena.

Kaavio 47. Teknisten ja suunnitelmallisten tarkkailujen kohteena olevien henkilömäärät (pakkokeinolaki)

3. POLIISI- JA PAKKOKEINOLAIN MUKAISET ERITYISET SALAISET PAKKOKEINOT

3.1. Tietolähdetoiminta ja tietolähteen ohjattu käyttö

Tietolähdetoiminnasta säädetään laissa (PKL 10:39-40 § ja PolL 5:40-42 §) sekä valtioneuvoston asetuksessa (122/2014). Poliisihallituksen määräyksessä (POL-2018-11897) annetaan tarkempia määräyksiä tietolähdetoiminnan järjestämisestä ja tietolähdetoimintaan liittyvistä menettelyistä.

Tietolähdetoiminta tuottaa karkeasti luokitellen kolmen tyyppistä tietoa: 1) Paljastavaa / ennalta estävää rikostiedustelutietoa, mikä ei liity mihinkään käynnissä olevaan esitutkintaan, 2) Tietoa käynnissä oleviin esitutkitoihin, tai 3) Yleisemmällä tasolla olevaa rikostiedustelutietoa "tilannekuvatietoa", esimerkiksi järjestäytyneen rikollisryhmien leviämisestä, ryhmien välisistä jännitteistä ja rikostrendeistä.

Tietolähdetoiminta tuotti rikoslajineutraalisti tietoa, sen avulla saatiin tietoja henkilöiden olinpaikasta kotimaassa ja ulkomailla sekä tuotettiin tietoa rikoshyödyn poisottamiseksi.

Tietolähdetoiminta on aina ollut tärkeä rikostorjunnan tiedonhankintakeino. Ammattimaisesti ylläpidetty ja vapaehtoisuuteen perustuva tietolähdesuhte tuottaa yleensä sekä ajankohtaista että täsmällistä tietoa rikoksista ja rikollisista. Juuri tästä syystä tietolähdetoiminta on erityisen tehokas ja kustannustehokas keino. Viranomaisen näkökulmasta toimintaan kuitenkin liittyy monenlaisia riskejä, joiden tunteminen ja hallinta ovat edellytys ammattimaiselle, oikeusvarmalle ja turvalliselle toiminnalle.

Poliisihallitus antoi 13.7.2018 määräyksen Tietolähdetoiminnan järjestämisestä poliisissa (POL-2018-11897). Määräyksessä on huomioitu hallinnon alalla laaditut kehitysehdotukset. Yleisellä tasolla voi todeta määräyksen olevan nyt hyvällä tasolla myös käytännön operatiivisen toiminnan kannalta.

3.2. Peitetoiminta (myös tietoverkossa)

Peitetoiminnassa (PKL 10:27 § ja PolL 5:28 §) huomion arvoista on mm. että tietoverkossa tapahtuvan peitetoiminnan lievempi sääntely johtuu sekä toimintaympäristön ominaispiirteistä, että teknisessä ympäristössä tapahtuvan toiminnan reaaliaikaisuutta luotettavammasta dokumentointimahdollisuudesta.

Tarkasteluvuonna on tehty viime vuosien tapaan muutamia sekä uusia että aikaisempien peitetoimintapäätösten "jatkopäätöksiä". Tietoverkossa tapahtuva peitetoimintaa on reaaliaikaisuudessa tapahtuvaa käytetympi. Kumpikin käyttö toteutetaan tarkan harkinnan perusteella ja pääsääntöisesti toiminta on kohdistunut vakavien rikosten paljastamiseen. Peitetoiminnasta saatu hyöty on parhaimmillaan hyvin merkityksellistä.

Poliisilaitosten tutkinnanjohtajat arvioivat peitetoimintaa kokonaisuudessaan merkitykselliseksi tutkintaa ohjaavaksi keinoksi.

Peitetoimintaan liittyy useasti kansainvälisiä yhteyksiä joskin, kuten tietolähdetoiminnassa, ilmoittamisvelvollisuus heikentää edellytyksiä peitetoiminnan käytölle huomattavasti.

3.3. Valeosto (myös tietoverkossa)

Valeostoa (PKL 10:34 § ja PolL 5:35 §) on käytetty pääasiassa törkeiden huumausainerikosten paljastamiseen ja selvittämiseen, joskin tarkasteluvuonna perusterikosten kirjo on laajentunut mm. omaisuusrikosten puolelle. Voidaankin todeta, että keino on havaittu toimivaksi jokapäiväiseksi työkaluksi, etenkin tietoverkossa. Tietoverkossa toteutettujen ns. rajoitettujen tai kevytvaleostojen määrät ovat nousseet vuoden notkahduksen jälkeen merkittävässä määrin.

Poliisin suorittaman verkkovalvonnan johdosta poliisille on kertynyt hyvää kokemusta siellä huumausaineiden ja aseiden myyntiä harjoittavien henkilöiden toimintatavoista sekä niiden asettamista haasteista.

Voidaankin todeta, että poliisiyksiköissä on lopullisesti sisäistetty keinon käytön hyödyt, olkoonkin, että se on pääsääntöisesti erittäin henkilöresursseja vaativaa. Reaaliaikaisuudessa tapahtuvat valeostopäätökset tulisi

saada kirjattua järjestelmään myös mahdollisimman pikaisesti, erityisesti siitä kertyneen mittavan materiaalin hallinnoimisen sekä valvonnan helpottamiseksi.

3.4. Valvottu läpilasku

Suomi on jo vuosia sitoutunut kansainväliseen valvottuun läpilaskuun useissa kansainvälisissä rikostorjuntasopimuksissa. Lainsäädäntöuudistusten myötä, valvottua läpilaskua (PKL 10:41 § ja PoL 5:43 §) ei ole enää rajoitettu ainoastaan kansainvälisiin tilanteisiin vaan se soveltuu myös käytettäväksi kansallisesti maan rajojen sisäpuolella. Valvotun läpilaskun edellytykset ovat tiukat, mikä johtaa siihen, että käytännössä tämä rajoittaa keinon käyttämistä, jos rikostorjunnalliset tavoitteet ovat saavutettavissa jonkin lievemmäksi arvioitavan menetelmän avulla. Poliisi on tehnyt muutaman valvotun läpilaskun sitten lain voimaantulon, joskaan ei tarkasteluvuonna.

3.5. Salaisen tiedonhankinnan käytön suojaaminen

Salaisen tiedonhankinnan käytön suojaamisen (PKL 10:47 § PoL 5:46 §) tarkoitus on tehostaa tiedonhankintavaltuuksien käyttöä estämällä niiden paljastumista. Tiedonhankinnan suojauskeinot eivät täten luo uutta toimivaltaa poliisille, vaan niiden tarkoituksena on turvata laissa erikseen määriteltujen salaisen tiedonhankinnan toimivaltuuksien käyttö.

Vuoden 2019 aikana tiedonhankinnan suojaamista on käytetty salaisista tiedonhankintakeinoista ja pakkokeinoista tarkkailun, tietolähdetoiminnan, tietoverkossa tapahtuvan tarkkailun ja suunnitelmallisen tarkkailun suojaamisissa.

Vuoden 2019 aikana on kehitetty Salpa-lomakkeisto tiedonhankinnan suojaamispäätösten sekä väärin tietojen ja asiakirjojen valtakunnallista hallinnointia varten. Tämän tarkoituksena on yhdenmukaistaa kirjaamismenettelyitä ja kehittää valtakunnallista koordinaatiota. Lomakkeisto on tällä hetkellä pilottikäytössä. Käyttöön ottoon voidaan todennäköisesti siirtyä vuoden 2020 ensimmäisellä vuosipuoliskolla.

4. SUORITETTU LAILLISUUSVALVONTA JA VALVONTAHAVAINNOT

4.1. Yleistä

Sisäministeriö on antanut ohjeet (SMDnro-2016-329, 21.6.2016) sisäisestä laillisuusvalvonnasta sisäministeriössä ja sen hallinnonalalla. Poliisihallitus on antanut 20.12.2016 ohjeen (POL-2016-17212) sisäisestä laillisuusvalvonnasta poliisissa. Voimassa oleva Poliisihallituksen määräys poliisin salaisen tiedonhankinnan järjestämisestä (POL-2018-11889), käytöstä ja valvonnasta on annettu 1.8.2018 ja samalla päivämäärällä on annettu voimassa oleva määräys tietolähdetoiminnan järjestämisestä poliisissa (POL-2018-11897).

Mainituissa laillisuusvalvontaa käsittelevissä ohjeissa käsitellään muun muassa salaisen tiedonhankinnan valvontaa. Poliisihallituksen määräyksessä edellytetään, että kunkin poliisiyksikön päällikön tulee huolehtia siitä, että määräyksessä tarkoitettujen tiedonhankinta- ja suojauskeinojen käyttö tulee vuosittain tarkastetuksi toiminnan laillisuuden edellytysten osalta, ja että valvonnan raportointi Poliisihallitukselle toteutuu määräyksen mukaisella tavalla. Lisäksi poliisiyksiköiden päälliköiden tulee varmistaa henkilöstön riittävä osaaminen sekä järjestelmän, että sen kautta käsiteltävien toimenpiteiden käytössä. Valvonnan yhteydessä havaittuihin epäkohtiin tulee puuttua viipymättä niiden edellyttämällä tavalla, ja laillisuusvalvonnan kannalta merkityksellisistä seikoista tulee viipymättä ilmoittaa Poliisihallitukselle.

Salaista tiedonhankintaa koskevassa Poliisihallituksen määräyksessä edellytetään, että kunkin poliisiyksikön päällikön tulee huolehtia siitä, että tässä kertomuksessa käsiteltävien tiedonhankinta- ja suojauskeinojen käyttö tulee vuosittain tarkastetuksi toiminnan laillisuuden edellytysten osalta, ja että valvonnan raportointi Poliisihallitukselle toteutuu määräyksen mukaisella tavalla. Määräys edellyttää lisäksi yhtenäistä valvonta- ja raportointimenettelyä sekä raportoinnin sisältöä. Poliisiyksiköt raportoivat keskeiset valvontatiedot vuosittain suoraan Poliisihallitukselle tammikuun loppuun mennessä.

Poliisihallitus suorittaa vuosittain kaikkiin poliisiyksiköihin laillisuustarkastuksia etukäteen toimitetun erillisen suunnitelman mukaisesti tarkastusteemojen vaihdellessa. Lisäksi tarkasteluvuonna suoritettiin erillistarkastuksia tiettyihin aihealueisiin kohdistuen, sekä kattavia etätarkastuksia Salpa-järjestelmän tiedonhankintapäätöksiin ja -vaatimuksiin sekä pöytäkirjoihin.

Keskusrikospoliisin sekä televiestintäyksikkö että tarkkailuysikkö suorittavat niille toimitettujen / toteutettavaksi osoitettujen teknisen tiedonhankintavaatimusten / -pyyntöjen tarkastusta. Tarkastukset kohdistuvat pyyntöjen muodollisten edellytysten täyttymiseen (kts. jäljempänä 4.3.)

Poliisiyksiköiden toteuttamien toimenpidepyyntöjen laillisuustarkastus on suurilta osin jätetty näiden oikeudellisten asioiden yksiköiden (jäljempänä oikeusyksikkö, kts. 4.4.1.) vastuulle.

Poliisiyksiköt ovat antaneet sekä sisäministeriön että Poliisihallituksen määräyksiin ja ohjeistuksiin pohjautuvia omia salaisten tiedonhankintavaltuuksien käytön laillisuusvalvontaan liittyviä määräyksiä, laatineet laillisuusvalvontasuunnitelmia sekä suorittaneet huomattavassa määrin tarkastuksia.

Seuraavassa tarkastellaan ensin salaisen tiedonhankinnan valvontaa Poliisihallituksen esikunnassa toimivan laillisuusvalvonnan vastuualueen havaintojen perusteella ja tämän jälkeen poliisiyksiköiden itsensä tekemiä havaintoja.

4.2. Poliisihallituksen tarkastushavainnot

4.2.1. Yleistä Poliisihallituksen suorittamasta valvonnasta

Poliisihallituksen suorittama salaisten tiedonhankintakeinojen käytön valvonta on toteutettu osana laillisuusvalvontatoimintaa. Poliisihallituksen vuoden 2019 laillisuusvalvontaa koskevassa tarkastussuunnitelmassa (POL-2019-3829) salaisten tiedonhankintakeinojen käytön valvonnassa määriteltiin yhdeksi valtakunnalliseksi laillisuustarkastusten painopistealueeksi. Poliisiyksiköihin kohdistetuissa tarkastuksissa kiinnitettiin huomiota yksiköiden oman valvonnan järjestelyihin ja valvonnan kattavuuteen.

Tarkastusta varten poliisilaitoksia pyydettiin selvittämään, miten yksinomaan yleisön saataville toimitetusta myyntitarkoituksesta tehtyjä valeostoja ja tietoverkoissa toteutettavaa peitetointia on tarkastusvuonna valvottu; miten tietolähdetoiminnan, valeosto- ja peitetointin kuluja ja niiden seuranta on tarkastusvuonna valvottu; miten yksikön muu säännönmukainen Salpa-valvonta on tarkastusvuonna toteutettu; ja mahdolliset valvontahavainnot ja niiden johdosta tehdyt toimenpiteet.

Tarkastuksella Keskusrikospoliisissa käytiin läpi, muutoin kuin tietoverkossa tehty peitetointin ja niiden laajentaminen, valeostot sekä molempiin edellä mainittuihin liittyvät poliisimiehen turvaamiset paitsi päätöksenteon, myös pakkokeinoja koskevien tallenteiden käsittelyn osalta. Lisäksi tarkastettiin salaisen tiedonhankinnan vastuuhenkilöuuttelon ylläpito.

Poliisiyksiköiden laillisuustarkastusten lisäksi Poliisihallitus valvoi salaisten tiedonhankintakeinojen käyttöä erillisen suunnitelman mukaisesti tarkastamalla Salpa-järjestelmään kirjattuja tiedonhankintapäätöksiä ja -vaatimuksia. Etätarkastusten kohdennuksissa painotettiin tiedonhankintakeinoja, joiden käytöstä poliisi itse on toimivaltainen päättämään.

Poliisihallituksen etätarkastushavainnoista annettiin jokaiselle poliisiyksikölle palaute laillisuustarkastusten yhteydessä. Palaute käsitti etätarkastushavainnoista tehty huomiot ja mahdolliset toimenpidesuositukset.

Yleisenä havaintona Poliisihallitus toteaa, että salaisen tiedonhankinnan järjestäminen, käyttö ja valvonta ovat toiminnallisina prosesseina edelleen hyvällä tasolla. Puutteiden ja epäkohtien määrät ovat vakiintuneet matalalle tasolle, ja Poliisihallituksen puuttumista vaativat ja huomiota kiinnittävät tapaukset olivatkin valtaosiltaan teknisluonteisia.

4.2.2. Poliisihallituksen poliisiyksiköissä tekemät havainnot

Poliisihallituksen Salpa-järjestelmässä suorittamassa etävalvonnassa tehtyjen havaintojen ja poliisiyksiköihin suoritettujen laillisuustarkastusten perusteella voidaan todeta, että poliisin salaisten tiedonhankintakeinojen käytössä tehtyjen päätösten ja vaatimusten yleinen taso on hyvä. Laadulliset poikkeamat olivat yksittäisiä, eikä minkään tiedonhankintakeinon osalta ilmennyt yleisesti toistuvaa virhettä tai laadullista poikkeamaa.

Poliisihallituksen suorittamissa etätarkastuksissa havaituista päätösten tai vaatimusten laatuun liittyvistä poikkeamista suurin osa koski suostumusperusteista televalvontaa. Yksittäisinä tapauksina näissä asioissa ilmeni vääriä päätöksenteko sekä suostumuksen antaja tahoja. Lisäksi vähäisenä epäkohtana esiintyy edelleen lomakkeen teknisessä täytössä osaamattomuutta, etenkin PKL 10:7,1 § 2 ja 3 kohdan mukaisissa tapauksissa.

Edelleen telepakkokeinoin liittyen muutamissa vaatimuksissa, jotka koskivat sijaintitiedon hankkimista rikoksesta epäillyn tavoittamiseksi, esiintyi vääriä keinovalintaa. Sijaintitiedon tarpeellisuutta oli rikoksentehtäjän tavoittamiseen liittyvien tietojen saamisen lisäksi perusteltu tarpeella saada rikoksen selvittämiseksi tarvittavia tietoja. Lain esitöissä (HE 222/2010) sijaintitiedon hankkimisesta on todettu, että siinä on kyse televalvonnan käyttämisestä esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa karttavan tavoittamiseksi. Mikäli televalvontaan kuuluvien sijaintitietojen saaminen olisi tarpeen rikoksen selvittämiseksi, tulisi käyttää Pakkokeinolain 6 § mukaista televalvontaa koskevaa toimivaltuutta. Lisäksi on muutamissa tapauksissa ko. keinon käytön epäilylle ilmoittamisen suhteen ollut edelleen tietämättömyyttä. Poliisihallitus on toimittanut poliisiyksiköille keuhällä 2016 ohjeen, jossa se on tuonut esiin eduskunnan oikeusasiamiehen toteamuksen muistiossaan (EOA:n muistio Poliisihallituksen tarkastuksesta 18.11.2015 dnro 5030/3/15), että "lain sanamuoto ja systematiikka edellyttävät ilmoituksen tekemistä kohteella myös hankittaessa PKL 10:8 §:n mukaisia tietoja."

Poliisihallitus on vuosittain nostanut esiin henkeä ja terveyttä uhkaavan vaaran torjumiseksi Poliisilaki 5:8,3 §:n mukaisesti suoritettavan televalvonnan toden, että siinä toimivaltuuden käytön arviointia leimaa se, että jälkikäteistarkastelussa ei useinkaan voida saada kaikkea sitä tilanne- tai tapauskohtaista tietoa, joka tutkinnanjohtajalla on ollut käytettävissään ratkaisua itsenäisesti tehdessään. Olettaessa huomioon, että kyseistä toimivaltuuden käytössä ei ole tuomioistuinkontrollia, Poliisihallitus on korostanut vuosittain sekä tarkastustilaisuuksissa että telepakkokeinoseminaarissa, että tehtyjen päätösten perustelut ja näiden taustalla olevat tiedot tulee kirjata päätöslomakkeelle yksityiskohtaisesti ja huolellisesti jälkikäteisen laillisuusvalvonnan arvioimisen turvaamiseksi. Vuoden 2019 tarkastushavainnoista voidaan todeta, että päätöksissä oli pääsääntöisesti hyvin kiinnitetty huomiota niiden tapahtumien ja olosuhteiden kuvaamiseen, joihin hengen ja terveyden

vaara on perustunut, joskin edelleen on pääteltävissä sekä median että erityisesti läheisten asettaman paineen keinon virheelliselle käytölle.

Vuonna 2019 yksinomaan yleisön saataville toimitetusta myyntitarjouksesta tehtävien valeostopäätösten lukumäärät ovat vuoden notkahduksen jälkeen olleet merkittävässä kasvussa. Poliisiyksikön koolla ja sijainnilla ei ole tässä suuntauksessa merkitystä; etenkin useat pienemmät poliisilaitokset pääkaupunkiseudun ulkopuolella ovat katsoneet hyötyvänsä keinon käytöstä, ja toisaalta niillä on ollut paremmat resurssit tämän käytölle. Valvonnallisena havaintona voidaan mainitun keinon käytöstä todeta, että keinossa käytettävän suojauksen kirjaaminen on ollut kahtaalta epäyhtenäistä. Ensinnäkin, käytänteinä on ollut joko kirjata keinon käytön edellytyksenä olevasta suojauspäätöksestä oma erillinen päätöksensä, tai kirjata suojauspäätös varsinaiselle Salpa-järjestelmän tiedonhankintasuunnitelmalomakkeelle. Toisaalta, käytänteinä on ollut kirjata jo luotu suojaus-tieto tiedoksi tiedonhankintakeinon pöytäkirjalomakkeelle, tai jättää se siihen täysin kirjaamatta. Ensimmäiseen epäyhteneväisyyteen on reagoitu velvoittamalla suojausten kirjaaminen Salpa-järjestelmään 2020 ke-väällä käyttöön otettavien erillisten tiedonhankinnan suojaamislomakkeiston avulla; toiseen epäyhteneväisyy-teen lisäämällä käytetyn tiedonhankintakeinon pöytäkirjan kohtaan ”*Luodut ja käytetyt harhauttavat tai peitel-lyt rekisterimerkinnät tai valmistetut ja käytetyt väärät asiakirjat*” myös käytetyt harhauttavat tai peitellyt tiedot. Poliisiyksiköiden vale- ja peitetoiminnasta vastaavien tuleekin vasaisuudessa huolehtia siitä, että jokaisesta keinon käytöstä luodusta pöytäkirjasta on mahdollista havainnoida myös siinä käytetty suojaus.

Poliisihallituksen suorittamissa tarkastuksissa ei tietoverkoissa tapahtuvaa peitetoimintaa ja yksinomaan yleisön saataville toimitetusta myyntitarjouksesta tehtävää valeostoa koskevissa päätöksissä, ei edellä mainittua kahta, ohjeistuksen sekä Salpa-järjestelmän sisällöllisestä puutteellisuudesta johtuvia huomioita lukuun otta-matta, ollut huomautettavaa.

Kuten edellä todettiin, olivat Poliisihallituksen suorittamissa tarkastuksissa havaitut poikkeamat vähäisiä, joi-den osalta Salpa-järjestelmän valvojamerkintöihin kirjatut huomiot ovat lähtökohtaisesti riittävä ohjaus kor-jausta vaativien seikkojen huomioimiseksi. Ainoastaan muutamissa tapauksessa Poliisihallituksen tarkastus-havaintojen johdosta ilmeni tarvetta pyytää poliisiyksiköitä ryhtymään tarvittaviin toimenpiteisiin käytetystä tiedonhankintakeinosta.

4.3. Poliisiyksiköiden tekemät valvontahavainnot

Poliisiyksiköiden yhtenä keskeisenä tehtävänä on uskottavan oman laillisuusvalvonnan sisäistäminen ja yllä-pitäminen. Tähän kuuluu keskeisenä osana salaiseen tiedonhankintaan liittyvien toimenpiteiden valvonta. Poliisiyksiköissä laillisuusvalvontatarkastukset on pääsääntöisesti keskitetty oikeusyksiköiden tai erikseen laillisuusvalvontatyöhön nimettyjen henkilöiden tehtäväksi. Salpa-valvontaan osallistuu oikeusyksiköiden li-säksi myös operatiivisen poliisitoiminnan esimiehiä. Esimieslinjassa tehtävällä valvonnalla saadaan tarkas-tuksiin lisää kattavuutta, sekä substanssiosaamisen tuomaa näkemystä.

Poliisiyksiköiden suorittama tarkastustoiminta käsittää Salpa-järjestelmässä tehtävien etätarkastusten lisäksi myös tiedonhankintakeinojen käytössä muodostuvien asiakirjojen ja tallenteiden käsittelyn, säilyttämisen ja hävittämisen menettelyjen asianmukaisuuden valvonnan. Poliisiyksiköt ovat Poliisihallitukselle toimittamis-saan salaisen tiedonhankinnan järjestämistä, käyttöä ja valvontaa koskevissa raporteissaan selvittäneet, mi-ten ja missä laajuudessa ovat valvontaa toteuttaneet, valvonnassa tehdyt havainnot ja niiden aiheuttamat toimenpiteet. Tarkastusten laajuus vaihteli yksiköiden välillä edelleen huomattavasti, joidenkin kymmenien otannasta täysimääräiseen tarkastukseen. Tyypillisimmät tarkastuskohteet poliisiyksiköiden suorittamassa valvonnassa ovat olleet päätösten ja vaatimusten perusteleminen sekä pöytäkirjaamisiin ja kohdehenkilöhen-kilölle ilmoittamisiin liittyvien määräaikojen seuranta. Myös ennakoivaa laadunvalvontaa on toteutettu joissa-kin poliisiyksiköissä esim. edellyttämällä ennakoilmoitusta oikeusyksikölle erikseen määriteltujen tiedonhan-kintakeinojen käytöstä.

Poliisiyksiköiden valvonta on osin kohdentunut samoihin tiedonhankintapäätöksiin kuin Poliisihallituksen suo-rittama valvonta. Yksiköiden raporteissa päällekkäistä valvontaa ei ole nähty ongelmana, ja joissakin tapauk-sissa Poliisihallituksen tarkastushavaintoja oli vielä erikseen käsitelty poliisilaitoksella. Poliisiyksiköt ovat ra-porteissaan todenneet tiedonhankintapäätösten ja tuomioistuimille tehtyjen vaatimusten olevan yleisesti hy-vällä tasolla. Poikkeamia on yksittäistapauksissa esiintynyt päätösten ja vaatimusten perusteluissa. Myös pöytäkirjaamisen määräaikojen ylityksiä on yksiköissä edelleen havaittu. Lisäksi joitakin tarkastushavaintoja on tehty telepakkokeinoissa koskien liittymän kohdentumista pakkokeinon kohteena olevaan henkilöön.

Keskusrikospoliisin televiestintäyksikkö suorittaa telepakkokeinojen käytön päivittäisvalvontaa tarkistamalla Salpa-järjestelmään tehtyjen telepakkokeinovaatimusten ja tiedonsaantipyyntöjen edellytykset ja sisällön. Havaituista puutteista ilmoitetaan hakijalle ja häntä pyydetään korjaamaan virheet esim. tekemällä uusi tiedonsaantipyyntö tai muokkaamaan vaatimustaan. Valvonta on luonteeltaan etukäteisvalvontaa, sillä tarkistukset suoritetaan ennen vaatimusten lähettämistä teleyrityksille. Televiestintäyksikkö tukee varsinaista laillisuusvalvontatoimintaa erityisesti antamalla opastusta ja neuvontaa myös nimetyille laillisuusvalvojille.

Keväällä 2018 valtakunnallisesti käyttöönotettu oikeusministeriön AIPA-rajapinnan mahdollistama sähköinen telepakkokeinovaatimusten käsittely on poistanut käyttäjälähtöiset eroavaisuudet. Lisäksi AIPA:n käyttöönotto on mahdollistanut telepakkokeinovaatimusten muokkauksen siihen asti, kunnes käräjäoikeus on tehnyt päätöksen asiasta. Jonkin verran käsittelyvirheitä on ilmennyt käräjäoikeuksien AIPA käsittelyssä käräjäoikeuden hylätessä vaatimuksen kokonaan tai osittain; pakkokeinokäsittelyssä hylätty teleosoite on kirjattu päätökseen, mutta tuomarin tehdessä ratkaisua AIPA:an kyseistä teleosoitetta ei ole merkitty hylätyksi. Tästä johtuen on hakijalle muodostunut AIPA:n tietojen pohjalta kytkentäpyyntö, jossa myös hylätty teleosoite on ollut haetuilla ajoilla myönnettyä. Tutkinnanjohtajalla ei ole nykyisen määrittelyn mukaisesti oikeutta muuttaa mitään käräjäoikeudesta AIPA:n kautta kytkentäpyynnölle tulleita määreitä. Ongelmatilanteesta on raportoitu AIPA johtoryhmälle toimenpiteitä ja koulutusta varten.

Pidättämiseen oikeutetun virkamiehen tekemät kiirepäätökset ovat tuottaneet ongelmia, koska ne tehdään usein stressin tai kiireen luoman paineen alaisina. Telepakkokeinojen kansallisen keskuksen ohjeistuksena on ollut, että kiiretilanteissa ollaan aina ensin yhteydessä päivystäjään tai virka-ajan ulkopuolella varallaolijaan, jonka kanssa käydään keskustelu siitä, mitä tutkinnanjohtaja on tekemässä ja minkä pykälän perusteella. Virka-ajan ulkopuolella tehtävissä kiirepäätöksissä on ilmennyt selkeää tiedon puutetta vaihtoehtoisten keinojen käytöstä, kuten päätelaitteiden omista paikannusominaisuuksista, telepakkokeinojen käytön tuottavuudesta, oikeasta toimivaltapykälästä tai muista mahdollisuuksista tuottaa muilla laitteistoilla televalvontaa tukevaa tarkempaa paikkatietoa.

Lisäksi ongelmia on tuottanut useamman epäillyn käyttämä liittymä, joka pyritään prosessieconomisesti hakemaan kaikille epäillyille yhdellä vaatimuksella. Muut epäillyt tulee ilmi vaatimuksen yleisistä perusteluista. Nämä vaatimukset saadaan pääosin oikaistuksi ennen käräjäoikeuteen toimittamista, mutta joskus ne menevät läpi jopa siellä.

Keskusrikospoliisin televiestintäyksikön Salpa-päivystys palautti seurantavuoden aikana hakijoille yhteensä 637 tiedonsaantipyyntöä. Palautuksen syynä ovat: 1. järjestelmän aiheuttama tekninen virhe, 2. lainmukainen pyyntö, joka on teknisesti toteuttamiskelvoton, 3. lainvastainen pyyntö. Puhtaasti lainvastaisten pyyntöjen osuus on n. 5 %:a pyyntöjen kokonaismäärästä. Kyseisiä pyyntöjä ei ole toimitettu eteenpäin, vaan ne on palautettu hakijoille korjattavaksi tai mitätöitäväksi ja neuvottu oikean toimivaltuuden käytöstä. Keskusrikospoliisin keskitetyn toiminnon kautta ei ole yhtään lainvastaista pyyntöä toimitettu operaattorille asti. Tiedossa on, että jonkin verran pyyntöjä toimitetaan suoraan operaattorille, joista osa ilmoittaa Keskusrikospoliisille asiasta ja ohjaavat pyynnön tekijän tekemään virallisen pyynnön Salpa-järjestelmän kautta.

Keskusrikospoliisin tarkkailuysikön tarkasteluvuonna esille tulleet havainnot liittyvät Salpa-järjestelmän lomakkeiden toimintaan ja niiden kehittämiseen, ja erityisesti lomakkeissa olevien toimenpiteiden kellonaikojen kirjaamisiin. Kirjaamisepäkohtien poistamiseksi on koulutuksessa ja operatiivisen toiminnan yhteydessä painotettu salaisen tiedonhankinnan toimintaa suorittaville yksiköiden tutkinnanjohtajille ja asennuksista vastaaville henkilöille kyseisten kirjausten valvonnan ja erityisesti määräaikojen seuraamisen tärkeyttä. Lisäksi on tarkkailu ja suunnitelmallinen tarkkailu toimintoihin liittyen on varmistettu ja kiinnitetty tarkkailijoiden huomiota siihen, että tarkkailun yhteydessä tapahtuvaa kuvaamista ei ole mahdollista tehdä kotirauhan suojaamalla alueella. Edelleen teknisessä katselussa on kameroiden asentajien huomiota kiinnitetty siihen, ettei kerrostalojen parkkipaikan teknisen katselun yhteydessä kauempana taustalla olevan kerrostalon asuntojen ikkunat on "mustattava".

Suurin osa valvontahavainnoista on ollut "tiedoksi, ohjaus oikeaan menettelyyn" -havaintoja. Näiden tarkastushavaintojen kohdalla ei ole järjestetty erillistä seurantaa, vaan toimenpiteiden kehittymistä on seurattu uusien tarkastusten yhteydessä. Joissakin tapauksissa on pyydetty selvitystä / täydennystä, jonka pohjalta on sitten annettu ohjausta oikeaan menettelyyn, mikäli siihen on selvitys- / täydennysesityksen perusteella ollut aihetta. Yhdessä tapauksessa poliisiyksikkö on toimittanut virkamiehen menettelyn poliisirikostutkintamenet-

lyyn. Em. yksittäisistä havainnoista poiketen on poliisiyksiköissä havaittu seuraavan laisia keinojen käyttöön liittyviä yleisempiä ongelmia:

Päätöksen / vaatimuksen selostusosassa on puutteita poliisilain mukaisissa toimenpiteissä, sillä perustelu on antanut viitteitä pikemminkin pakkokeinolain mukaiseen menettelyyn. Ajallisten resurssien vähäisyydestä johtuen, etenkin pakkokeinolain 10 luvun 53 §:n mukaiseen tallenteiden tarkastamiseen tutkinnanjohtajalla tai hänen määräämällään virkamiehellä ei käytännön mahdollisuuksia ole. Asetuksessa esitutkinnasta ja pakkokeinoista 3:12 §:ssä säädetään pöytäkirjojen sisällöstä valeostojen ja peitellyn tiedonhankinnan osalta. Pöytäkirjoihin suoritetuissa tarkastuksissa on tehty havaintoja, että niistä puuttui kirjaus 12 §:ssä mainitusta toiminnan keskeisistä vaiheista. Joidenkin erityisen pitkälle ulottuvien takautuvien televalvontojen osalta on havaittu epätasällisuutta vaatimukseen merkityn perusterikoksen tekoajankohdan ja vaaditun takautuvan televalvonnan välillä. Muutamissa tapauksissa sekä epäillylle ilmoittamisen lykkäämishakemus, että siitä tuomioistuimen tekemä ratkaisu ovat jääneet kirjaamatta Salpa-järjestelmän diaarille. Salpa-diaareissa ei ole ollut ainuttakaan laillisuusvalvontamerkintää, vaikka kattavaa tarkastustoimintaa oli suoritettu. Kiirepäätöksissä käytettyjä keinoja ei oltu saatettu tuomioistuimeen ratkaistavaksi määräajassa. Kadonneen henkilön teleosoitteeseen kohdennetussa televalvonnassa (PolL 5:8,3 §) päätöstä ei ole perusteltu riittävästi. Teleosoitteen tai -päätelaitteen haltijan suostumus on haettu muulta kuin haltijalta (sukulaiselta) tai oletettu haltijan muusta toiminnasta suostumuksen saadun. Teonkuvauksessa ei ole tuotu esiin riittävän yksilöidysti varastetun omaisuuden omaisuusarvoa tai sitä, miten asiassa voidaan arvioida teon olevan myös kokonaisuutena arvioiden törkeä.

4.4. Laillisuusvalvonnallisesti merkitykselliset seikat

4.4.1. Oikeudellisten asioiden yksiköt (oikeusyksiköt)

Merkittävä toimenpide poliisihallinnon laillisuusvalvontatyöskentelyn tehostamiseksi oli perustaa vuoden 2014 alusta kuhunkin poliisiyksikköön operatiivisesta toiminnasta riippumattomat suoraan poliisipäällikön alaisuuteen sijoitetut oikeusyksiköt. Oikeusyksiköiden tehtävänä on erityisesti laillisuusvalvontatehtävien (ml. salaisen tiedonhankinnan käyttöön kohdistuva) suorittaminen poliisiyksikössä, joka edellyttää työjärjestyksessä / ohjesäännössä määriteltyä toimivaltaa sekä riippumatonta asemaa. Poliisiyksiköitä velvoittavia laillisuusvalvontaohjeiden mukaisia tehtäviä, jotka pääsääntöisesti on määrätty oikeusyksiköiden tehtäviksi, ovat mm. tarkastussuunnitelmien laatiminen ja raportointi, tiedonhankinnan ja tietojärjestelmien käytön valvonta, oman poliisilaitoksen laillisuusvalvonta ja laillisuusvalvontaprosessien ylläpito. Lisäksi oikeusyksiköillä on rooli esitutkintaprosessissa etenkin esitutkintaan liittyvänä laillisuusvalvojan sekä konsultoivana tahona muun muassa rikostutkinnassa.

Poliisihallitus voi yleisellä tasolla todeta, että oikeusyksiköiden toiminta on vakiintunut ja tehtäväkenttä selkiintynyt, joskin yksiköiden alati laajentuva toimenkuva vie väijäämättä aikaa tarkastustoiminnalta.

Oikeusyksiköt ovat Poliisihallituksen edustajien lisäksi edustettuina kuukausittaisissa verkostokokouksissa, joissa on tarkasteluvuonna käsitelty ajankohtaisia asioita.

4.4.2. Salaisten pakkokeinojen asiankäsitelyjärjestelmä (Salpa)

Tarkasteluvuonna Salpa-järjestelmän kehitystyö on pitänyt sisällään pääosin sovellustestausympäristön uudistamisen TUVE-ympäristöön, sekä järjestelmäintegraatioiden jatkokehitystä muihin salaisten tiedonhankintakeinojen operatiivisiin järjestelmiin, oikeusministeriön ALPA-järjestelmään sekä Vitjaan. Tiedonhankinnan suojaamislomakkeiston käyttöönotosta järjestelmään on jo kirjattu kohdassa 3.5.

Salpa-järjestelmän pakkokeinojen määräajoista muistuttavan tehtävälisan toiminnassa on esiintynyt pieniä epätarkkuuksia, jotka näyttäivät määräaikoihin sidottuja tehtäviä edelleen virheellisesti tekemättömiksi. Tähän on tehty korjaus, joka otetaan käyttöön vuoden 2020 alussa. TUVE-verkko aiheuttaa ongelmia lähinnä järjestelmän integraatioiden osalta, esimerkkeinä telekuuntelujärjestelmän ohjaus ja ALPA-yhteys. Muilta osin järjestelmä on toiminut vakaasti ja luotettavasti. Suurimman riskin järjestelmän toiminnan kannalta on aiheuttanut henkilöresurssien puute (yksi henkilö tekemässä yhdistettyä ylläpitoa ja projektipäällikkyyttä), asiain tilaan ei toistaiseksi ole tulossa parannusta. POL-IT siirron selvitysprosessissa todettiin, että järjestelmä jää Keskus-

rikospoliisin ylläpitoon ja Keskusrikospoliisin tulee omalla kustannuksellaan saattaa järjestelmäylläpito selvitysprosessissa määritellyn tason mukaisesti kuntoon.

4.4.3. Poliisihallituksen Salpa-määräys

Poliisihallituksen määräys poliisin salaisen tiedonhankinnan järjestämisestä, käytöstä ja valvonnasta (POL-2018-11889, 1.8.2018) sekä sen tietolähdetoimintaa määrittävän osuuden (POL-2018-11897, 1.8.2018) tavoitteina on yhdenmukaistaa poliisilain (2011/872) ja pakkokeinolain (2011/806) nojalla tapahtuva tiedonsaantioikeuden, salaisten tiedonhankinta- ja pakkokeinojen käyttö, valvonta ja raportointi. Määräysten tavoitteena on myös salaiseen tiedonhankintaan liittyvien toimenpiteiden laillisuuden varmistaminen. Lisäksi tavoitteena on yhdenmukaistaa poliisin salaiseen tiedonhankintaan käytettävien menetelmien ja laitteiden hankinta, niiden käyttö ja koulutus. Varsinaisessa määräyksessä mainittuja tiedonhankinnan periaatteita toteutetaan myös tiedonhankinnassa tietoverkoista.

4.4.4. Salaisen tiedonhankinnan seurantaryhmä

Valtioneuvoston asetuksessa (2014/122) mainitun Poliisihallituksen asettaman seurantaryhmän tehtävä koskee kaikkien salaisen tiedonhankinnan toimivaltuuksien käytön seurantaa.

Poikkihallinnollisen seurantaryhmän tehtävänä on toiminnan, yhteistyön ja koulutuksen seuranta; toiminnassa ja yhteistyössä havaittujen tai laillisuusvalvonnan kannalta tärkeiden seikkojen käsitteleminen ja raportointi Poliisihallitukselle; kehittämis ehdotusten tekeminen sekä eduskunnan oikeusasiamiehelle annettavien kertomusten valmistelun yhteensovittaminen.

Seurantaryhmä on kokoontunut tarkasteluvuonna kolme kertaa käsitellen seuraavia aiheita: laillisuusvalvontahavaintoja eri virastojen osalta, peitellyn tiedonhankinnan suojaamispäätösten tekoprosessista, ristiriidasta valtioneuvoston asetuksen (122/2014) 3 luvun 6 § 1/6 kohdan ja peiteltyä tiedonhankintaa koskevan lainsäädännön välillä, Salpa-lomakkeista sekä telekuuntelujärjestelmän uudistamista.

4.4.5. Koulutus-, ohjaus- ja selvitystoiminta

4.4.5.1. Koulutus

Poliisin valtakunnallinen telepakkokeinokoulutus perustuu pääosin Poliisiammattikorkeakoululla järjestettäviin valtakunnallisiin kursseihin. Sidosryhmistä joillakin kursseilla on ollut edustus myös tullilta, rajavartiolaitokselta ja puolustusvoimilta. Koulutus on poliisin ammattitaitoa syventävää ammatillista täydennyskoulutusta, jota Poliisiammattikorkeakoulu suunnittelee ja toteuttaa yhteistyössä Keskusrikospoliisin sekä paikallispoliisin kanssa. Seurantavuonna Poliisiammattikorkeakoulu suunnitteli ja toteutti yhdessä Itä-Suomen poliisilaitoksen kanssa kaksi kahden päivän mittaista, lähinnä poliisin tiedonsaantioikeuksien käyttöön liittyvää koulutusjaksoa. Vastaava koulutus on toteutettu myös muutamana aikaisempana vuonna. Kurssille osallistui yhteensä 44 opiskelijaa.

Keskusrikospoliisi ja Poliisiammattikorkeakoulu toteuttivat seurantavuonna poliisin tiedonsaantipyyntöihin, telepakkokeinoihin sekä tekniseen tarkkailuun liittyvän päällystölle suunnatun kurssin. Kurssille osallistui yhteensä 18 opiskelijaa. Kurssi oli jaettu kahteen osaan, jonka ensimmäinen osio toteutettiin lokakuussa ja jälkimmäinen marraskuussa. Käyttäjiltä saadun palautteen perusteella poliisihallinnossa olisi koulutustarvetta päällystön peruskoulutuksen lisäämiselle. Suurin koulutustarve olisi kuitenkin tutkijoille järjestettävästä telepakkokeinojärjestelmien ja niiden tuottaman materiaalin käyttämiseen liittyvälle kurssille, jollaisia järjestettiin yksi. Poliisiammattikorkeakoululla järjestettiin joulukuussa telepakkokeinoseminaari, johon osallistui yhteensä noin 100 henkilöä poliisista, tullista, rajavartiolaitokselta ja puolustusvoimista. Koulutuksen sisällön tuottamisesta vastasi Keskusrikospoliisi.

Keskusrikospoliisin televiestintäyksikkö on pitänyt päivän koulutuksen Lounais-Suomen poliisilaitokselle tiedonsaantioikeuksista. Lisäksi se toteutti Helsingin poliisin johtokeskuksessa yhden päivän mittaisen telepakkokeinojen koulutuksen. Näitä koulutuksia on tarkoitus jatkaa, ja tavoitteena on tarjota perustason telepakkokeinokoulutusta kaikille poliisin johto- ja tilannekeskuksille.

Keskusrikospoliisin tarkkailuysikön koulutuksen hyväksytyn suorittamisen perusteella poliisimiehelle muodostuu oikeus käyttää teknisen tarkkailun laitteita, joihin hän on saanut koulutuksen. Näitä teknisen tarkkailun asentajien peruskursseja ei järjestetty lainkaan tarkasteluvuonna tarkkailuysikön ruuhkautuneen työtilanteen johdosta, vaikkakin tutkinnanjohtajilta saadun palautteen perusteella tarve teknisen tarkkailun tutkinnanjohtajille suunnatulle koulutukselle on suurempi kuin mitä tarkkailuysikön toimesta voidaan vuositaitin tarjota. Vuonna 2020 otetaan käyttöön uudistettu teknisen tarkkailun koulutuskokonaisuus. Tarkkailuysikkö osallistui salaiset pakkokeinot tutkinnanjohtajille kurssin järjestämiseen yhteistyössä Poliisiammattikorkeakoulun ja televiestintäyksikön kanssa vuoden 2019 loppupuolella. Tässä yhteydessä annettiin teknisen tarkkailun koulutusta tutkinnanjohtajille kokonaisuudessaan viikon mittaisella kurssilla. Koulutukseen osallistui 20 tutkinnanjohtajaa. Myös yleisjohtajille ja johtokeskuspäivystäjille annettiin koulutusta teknisen tiedonhankinnan keinoista. Tämän lisäksi tarkkailuysikön toimesta osallistuttiin syksyllä 2019 päällystölle suunnattuun Stekpov-koulutukseen.

Muutamalla poliisilaitoksella tietolähdetoiminnasta ja peitellystä tiedonhankinnasta on järjestetty koulutustilaisuuksia tutkinnanjohtajille.

4.4.5.2. Salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu virkamies (Stekpov) -koulutus

Lainsäädännön kokonaisuudistuksessa otettiin käyttöön uusi päätöksentekotas, josta käytetään nimitystä salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu virkamies. Poliisilain 5 luvun ja pakkokeinolain 10 luvun tietyt tiedonhankintakeinot edellyttävät päätöstasoltaan, että määrätynä oleva erityisen koulutuksen omaava henkilö on tehnyt päätöksen ko. keinon osalta. Edellisen johdosta Poliisihallitus on antanut poliisiyksiköille joulukuussa 2013 mm. Stekpov-koulutusmääräyksen.

Stekpov-koulutus järjestettiin kahdeksannen kerran marraskuussa 2019 keskusrikospoliisin tiloissa Vantaalla. Koulutukseen osallistui virkamiehiä poliisihallinnon lisäksi tullista, suojelupoliisista, rajavartiolaitoksesta ja puolustusvoimista sekä syyttäjälaitoksesta. Kouluttajat olivat pääosin Keskusrikospoliisin virkamiehiä. Stekpov-koulutuksen suorittaneille suunnatut neuvottelupäivät järjestettiin kesäkuussa 2019 Poliisiammattikorkeakoulun tiloissa Tampereella.

4.4.5.3. Eduskunnan oikeusasiamiehen pyyntö

Poliisihallituksen poliisiyksiköihin suuntautuneessa laillisuusvalvonnassa tuli tarkasteluvuonna esiin neljä tapusta, jossa telepakkokeinoa on haettu ja se on myönnetty sellaisen rikoksen selvittämiseen, johon lain mukaan ei ole mahdollista myöntää kyseistä lupaa. Eduskunnan oikeusasiamies on katsonut tärkeäksi, että tällaisissa tapauksissa ja mahdollisesti muissa ilmeisen lainvastaisilta näyttävissä tapauksissa laillisuusvalvonnallisten toimenpiteiden tarve arvioidaan myös tuomioistuimen menettelyn osalta. Tämän vuoksi oikeusasiamies on pyytänyt kirjeellään (EOAK/2122/2016, 10.6.2016) saada Poliisihallitukselta tiedon tällaisen tilanteen havaitessaan.

4.4.6. Ongelmat / kehittämistarpeet

Kehittämistarpeita on edelleen salaisten pakkokeinojen laillisuusvalvojien teknisen tarkkailun prosessien ja käytännön työn ymmärtämisessä. Lainsäädännön tarkasta sääntelystä huolimatta, on edelleen paljon tulkintaa vaativia menettelyjä joihin ei ole suoraa ja yksiselitteistä vastausta. Tutkinnanjohtajille ja tutkijoille järjestävillä kurssituksilla kyetään vahvistamaan heidän valmiuksiaan keinojen käyttöön.

Edellisvuosien tapaan, teknisen tarkkailun teknisen kuuntelun osa-alueella materiaalin käsittely ei tallennu tällä hetkellä kootusti mihinkään alustaan. Tälle olisi tarve erityisesti teknisten kuunteluiden määrän nousun, ja tätä kautta laajan materiaalin, johdosta. Tämän alustan olemassaolo varmistaisi sen, että tutkinnanjohtajat kykenisivät teettämään ja valvomaan materiaalin käsittelyä koskevat lain edellyttämät toimet. Tähän on tarkasteluvuoden aikana saatu parannusta, joskin vuonna 2019 ilmennyt koko teknisen tarkkailun järjestelmän epävakaudesta koskeva ongelma on aiheuttanut merkittäviä haasteita koko järjestelmän toimivuuden kannalta. Tätä voidaan pitää merkittävänä riskinä myös teknisen tarkkailun valvonnan näkökulmasta.

Tiedonhankintakeinoilla saatujen tietojen hävittämisen osalta todetaan laissa muun ohella, että viiden vuoden jälkeen lainvoimaisesta tuomiosta tiedot on hävitettävä. Tämän määräajan valvomisen toteutumiseksi tulisi luoda oikeus- ja sisäministeriöiden välille sähköinen järjestelmä (AIPA?). Muussa tapauksessa em. määräajan valvonta on mahdotonta.

Pakkokeino- ja poliisilain suostumusperusteisissa televalvonnoissa ei ole osattu huomioida tapauksia, joissa asianomistajalta ei voida pyytää suostumusta esimerkiksi tajuttomuustilan johdosta.

5. LOPUKSI

Tämän selvityksen alkuosassa käsitellyissä salaisen tiedonhankinnan määrällisissä tiedoissa on tarkastelu-vuonna yleisesti todettuna vuosittaista normaalia vaihtelua eri keinojen käytössä. Salaisia tiedonhankintakei-noja pidetään poliisissa edelleen tärkeinä rikosten selvittämisessä, estämisessä ja paljastamisessa.

Poliisihallituksen vuonna 2018 suorittamien laillisuustarkastuskäyntien yhteydessä käytiin läpi poliisiyksiköissä Salpa-järjestelmään etätarkastusten tuloksena tehtyjä laillisuusvalvontahavaintoja sekä erityisesti poliisiyksi-kön salaisten tiedonhankintakeinojen käytön ja valvonnan organisointia, prosesseja ja vastuita. Voidaan tode-ta, että Salpa-valvonnan toteuttamiseen osoitetuissa resursseissa on edelleen yksikkökohtaisia eroja, joskin valvontamenettelyt ovat yhtenäistyneet. Salpa-järjestelmän käyttöön liittyviä etenkin teknisiä osaamisvajeita on edelleen havaittavissa. Keskitetty Salpa-järjestelmä on todettu hyväksi, ja erityisesti hakuominaisuuksien lisääntyminen on parantanut poliisiyksiköiden oikeudellisten yksiköiden suorittamaa salaisiin tiedonhankinta-keinoihin kohdistuvaa valvontaa.

Salaiset tiedonhankintakeinot ovat jo vuosia olleet niin poliisin sisäisen kuin ulkopuolisenkin laillisuusvalvon-nan säännönmukaisina erityisinä painopistealueina. Tämä johtuu niiden luonteesta; niillä kajotaan yksityisyy-den suojaan, joka on kansalaisen keskeinen perusoikeus, eikä kohdehenkilö tiedä toiminnasta pääsääntöi-sesti kuin vasta jälkikäteen. Viime vuosien tarkastushavaintona voidaan todeta, että tiedonhankintakirjausme-nettely on yhdenmukaistunut ja on nykyisellään vähintään hyvällä tasolla.

Poliisijohtaja

Tomi Vuori

Poliisiylitarkastaja

Janne Paavola

Asiakirja on sähköisesti allekirjoitettu asianhallintajärjestelmässä. Poliisi
03.02.2020 klo 10:50. Allekirjoituksen oikeellisuuden voi todentaa kirjaamosta.

Liitteet

Kertomuksen salassa pidettävä osio (TL III) 2 s.